

ΔΑΥΛΟΣ

ΟΤΑΝ Ο ΠΑΡΑΔΕΙΣΟΣ ΤΗΣ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ ΓΙΝΕΤΑΙ ΚΟΛΑΣΗ...

Τσερνόμπιλ: Ἡ θανάσιμη ἀγωνία ἐνὸς παρανοϊκοῦ Πολιτισμοῦ

Ἀνεγκέφαλο τέρας. Γεννήθηκε πρόσφατα στὴ Γυναικολογικὴ καὶ Μαιευτικὴ Κλινικὴ τοῦ Ἀριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης. [Ἡ φωτογραφία προσφέρθηκε στὸ «ΔΑΥΛΟ» ἀπὸ τὸ Ἀρχεῖο τῆς Α' Ἑδρας Γυναικολογίας καὶ Μαιευτικῆς τοῦ Α. Π. Θ.].

ΔΑΥΛΟΣ

ΜΗΝΙΑΙΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ

Κυδαθηναίων 29, Πλάκα, Ἀθήνα (105 58).
Τηλέφωνα: 3223957 ἢ 9823655.

Τὰ γραφεῖα τοῦ Περιοδικοῦ λειτουργοῦν
πρωινὲς ὥρες 9.30-13.30, καθημερινά.

Ἱδιοκτῆτης - Ἐκδότης - Διευθυντής:

ΔΗΜΗΤΡΗΣ Ι. ΛΑΜΠΡΟΥ

Ἀχιλλέως - Μουσῶν 51, Π. Φάληρο.

Ὑπεύθυνοι Τυπογραφείου:

ΚΥΡΙΑΚΟΣ ΜΠΑΜΠΑΝΗΣ — Π. ΜΠΑΡΜΠΗΣ

Γερανίου 24, Ἀθήνα.

Τιμὴ τεύχ. δρχ. 180 - Ἐτήσια συνδρομὴ
δρχ. 2.000 - Ὁργανισμῶν δρχ. 3.000 -
Φοιτητῶν δρχ. 1.000 - Ἐξωτερικοῦ δολ. 50.

Διαφημίσεις δὲν δημοσιεύονται.

Τὰ χειρόγραφα συνεργασιῶν δὲν ἐπιστρέφονται.

Ἐπιτρέπεται ἡ ἀναδημοσίευση ἄρθρων
τοῦ ΔΑΥΛΟΥ ὑπὸ τὸν ὅρον ὅτι θὰ ἀναφέρε-
ται ρητὰ ἡ πηγὴ τους.

Ὅλες οἱ συνεργασίες, τὰ βιβλία καὶ τὰ
ταχυδρομικὰ ἐμβάσματα στὴ διευθύν-
ση: Δημήτρη Λάμπρου, Μουσῶν 51
Παλαιὸ Φάληρο, Ἀθήνα (175 62).

Παρακαλοῦνται οἱ συνδρομητὲς ποὺ ἀλλάζουν
διεύθυνση, νὰ τὸ γνωστοποιοῦν στὸ περιοδικό.

ΤΟΜΟΣ Ε' • 54 • ΙΟΥΝΙΟΣ 1986

Τὸ Τσερνόμπιλ δὲν εἶναι δυστύχημα

Τὸ Τσερνόμπιλ δὲν εἶναι ἀτύχημα.
Τὰ νέφη τῆς θανατηφόρας ραδιενέρ-
γειας, ποὺ ξεχύθηκαν ἀπὸ τὸν ἀντι-
δραστήρα τῆς Οὐκρανίας, εἶναι ἡ φυ-
σιολογικὴ ἀπόρροια ἐνὸς Πολιτισμοῦ,
ποὺ δὲν ξέρει τί κάνει καὶ δὲν ξέρει
ποῦ βαδίζει. Τὸ Τσερνόμπιλ δὲν ἀντι-
προσωπεύει τίποτε τὸ ἀπροσδόκητο,
τίποτε τὸ ξαφνικό, τίποτε τὸ ἀπρόβλε-
πτο. Τὸ ἀπροσδόκητο, τὸ ξαφνικό καὶ
ἀπρόβλεπτο ἐνὸς Πολιτισμοῦ σὰν κι
αὐτὸν ποὺ διανύει στὴν παρούσα ἱστο-
ρικὴ της φάση ἡ ἀνθρωπότητα, θὰ ἦ-
ταν νὰ μὴν εἶχε ὑπάρξει τὸ Τσερνόμ-
πιλ. Θὰ ἦταν νὰ μὴ ὑπάρξουν καὶ
πολλὰ ἄλλα Τσερνόμπιλ.

Πρέπει ἐξ ἀρχῆς τὰ συνειδητοποιη-
θῇ ὅτι σὲ καμμιά περίπτωση τὸ
Τσερνόμπιλ δὲν ἀποτελεῖ τὴν μοιραία
κατάληξη μόνο τοῦ κομμουνιστικοῦ
τρόπου σκέψεσθαι καὶ ζῆν. Οἱ ἰδεολο-
γικοὶ καὶ ἠθικοὶ πυρῆνες τοῦ Σκό-
τους, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἐκπορεύεται ἡ
κόλαση τοῦ ραδιενεργοῦ νέφους, εἶναι
κοινοί, κοινότατοι, σ' ὅλη τὴν ὑφήλιο,
ἀνεξαρτήτως συστημάτων. Δὲν ὑπάρ-
χει καμμιά διαφορὰ ὡς πρὸς τὸν βα-
θύτερο τρόπο θεωρήσεως τῆς ζωῆς
καὶ τοῦ κόσμου μεταξὺ Ἀνατολῆς καὶ
Δύσεως, Βορρᾶ καὶ Νότου. Ἐγώ, σὰν
εἶδος τοῦ ζωϊκοῦ βασιλείου, ὁ ἀνθρω-
πος τοῦ λήγοντος Εἰκοστοῦ Αἰῶνος, ὁ
τρόπος ποὺ σκέπτομαι, αὐτὸς εἶναι ἡ
πραγματικὴ πηγὴ, ὁ ἀληθινὸς ἠθικὸς
αὐτορρογὸς τοῦ Τσερνόμπιλ — καὶ τί-
ποτε ἄλλο.

Γιὰ τὸν ἀναγνώστη τοῦ «Δαυλοῦ»,
ἐνὸς περιοδικοῦ ποὺ δὲν κουράζεται
οὔτε στιγμή, ἀπὸ τὴν ἡμέρα τῆς ἐκδό-
σεώς του, νὰ ἐπισημαίνει μ' ὅλους
τοὺς τόνους καὶ ν' ἀναλύη ἀπ' ὅλες
τὲς σκοπιεὲς τὲς φανερεὲς κι ἀπόκρυφες

πιτυχὲς τῆς Μεγάλης Ἱστορικῆς Ἐκτροπῆς ὅπου ἔσυραν τὴν ἀνθρωπότητα οἱ φορεῖς τοῦ Ἐξουσιασμοῦ, δὲν θὰ ὑπάρξῃ τίποτε τὸ καινούργιο ἐδῶ ὡς πρὸς τὴν ἐρμηνεία καὶ τὴν ἱστορικὴ ἀξιολόγηση τοῦ ἐγκλήματος τοῦ Τσερνόμπιλ. Ἡ ἀνεξέλεγκτη δίψα τῆς δυνάμεως, ἡ τυφλὴ ὁρμὴ ἐπιβολῆς, ἡ θανάσιμη αὐτὴ ἀρρώστια ποὺ ἐπληξέσάν θεομηνία τὸ ἀνθρώπινο εἶδος στὸ σύνολό του (ἡ πρωτίστη ἀφετηρία ἐρμηνείας καὶ μεθόδου ἀναλύσεως τῶν σύγχρονων ἱστορικῶν φαινομένων, ποὺ χρησιμοποιοῦν σὲ κάθε του σελίδα τὸ περιοδικὸ αὐτό) δίνει τὸ κλειδί τῆς κατανοήσεως, τῆς αἰτιολογήσεως καὶ τῆς αἰγίουρης ἐκτιμήσεως τοῦ βαράθρου ποὺ ἀνοίξε στὸ ἱστορικὸ γίνεσθαι ἡ τήξη τοῦ πυρῆνα στὴ μικρὴ οὐκρανικὴ πόλὴ τῇ μοιραίᾳ νύχτᾳ τῆς 26ης πρὸς 27ην Ἀπριλίου 1986.

Αὐτὴ ἡ δίψα τῆς δυνάμεως, ποὺ ἐκφράσεις τῆς εἶναι ὅλα ἀνεξαιρέτως τὰ εἰδοποιὰ γνωρίσματα, ὡς συμπτώματα τῆς παθολογίας, τῆς παρούσας ἱστορικῆς φάσεως, ἀπὸ τὸν Οἰκονομισμό μέχρι τὸν Δογματισμὸ κι ἀπὸ τὸν Μαζισμό μέχρι τὴν τερατοποίηση τῆς (πολεμικῆς ἢ μὴ) Τεχνολογίας, συνιστᾷ καὶ σφραγίζει ἀπ' ἄκρου εἰς ἄκρον τὴν Ἐξουσιαστικὴ Παράνοια τοῦ Εἰκοστοῦ Αἰῶνος.

Ἡ Δύναμη, ὅταν δὲν ὑπόκειται στὸ Λόγο — τὸν Λόγο τὸν Ἑλληνικό, ὅς τὸ ποῦμε ἐδῶ καθαρά, γιατί κανένας ἄλλος πολιτισμὸς ἐκτὸς τοῦ Ἀρχαίου Ἑλληνικοῦ δὲν ἀποτελοῦσε ἀρμονικὴ συνάρτηση τοῦ Λόγου! — εἶναι ἔννοια ἀπολύτως μεταφυσικὴ, ἀπολύτως ἀνεξέλεγκτη, ἀπολύτως παρὰ ἀνθρώπη. Κάθε ἀνθρώπινος πολιτισμὸς ποὺ γεννιέται ἀπ' αὐτήν, εἶναι καταδικασμένος νὰ μὴν αὐτοελέγχεται καὶ συνεπῶς νὰ μὴν αὐτοσυντη-

ρῆται. Ὁ «Κύριος τῶν Δυνάμεων», ὁ κακοποιὸς αὐτὸς θεὸς ποὺ προσκυνᾷμε καὶ λατρεύουμε σύμπαντες κάθε μέρα ἀπὸ τὸ πρωῒ ὡς τὸ βράδυ, εἶναι ὁ νεκροθάφτης τοῦ εἵδους μας.

Ἡ τεχνολογία θὰ διήννε ἀκίνδυνη καὶ εὐεργετικὴ τροχιά, ἂν ἡ ἐποπτεῦσα ἡγεσία τῆς ἀνθρωπότητος ἔσπευκε στὸ ὕψος τῆς, ἦταν δηλαδὴ φορέας καὶ ἐγγυητὴς μιᾶς πραγματικῆς ἐνάρχου τάξεως. Ἡ Τεχνολογία, ὅπως καὶ ἄλλες ἀνθρώπινες δραστηριότητες, ἐξετράπησαν καὶ ἐξελίχθηκαν σὲ παγίδες ὀλέθρου, γιατί ἐποπτεύουσα ἀρχή, ὑπεύθυνη γιὰ τὴν πορεία τοῦ ἀνθρώπου, εἶναι ἡ παρὰ φύσιν κατάστασις τῆς Ἐξουσίας, τῆς ὅχι μόνον ἀπόλυτα ἀκατάλληλης, ἀνεύθυνης καὶ ἀνεπαρκοῦς τάξεως πραγμάτων ποὺ ἰσχύει σήμερα στὸν κόσμον μας, ἀλλὰ καὶ τῆς ἀπόλυτα ἀσυνειδήτης, πωρομένης καὶ ἐγκληματικῆς. Ἐφ' ὅσον δὲν ὑπάρχει τρόπος νὰ ἀπαλλαγῇ ἡ ἀνθρωπότητα ἀπὸ τὴν παραφροσύνῃ τῆς Ἐξουσίας, δὲν ὑπάρχει ἐλπίδα γιὰ τὴν ἐπιβίωσή της. Αὐτὸ εἶναι τὸ τελικὸ ἱστορικὸ μάθημα τῆς ἐκρήξεως τοῦ Τσερνόμπιλ.

Δὲν παραπονιέμαι στὴν Μοῖρα μου τὴν Ἀτροπον, ποὺ μὲ ὑποχρέωσε νὰ ζήσω σὲ μιὰ ἐποχὴ ποὺ θὰ μὲ διαπερνῶν σὲ κάθε στιγμή τοῦ εἰκοσιτετραώρου οἱ ἀκτινοβολίες τῶν κατὰ φύσιν ἀθωότατων στοιχείων, τοῦ καισίου, τοῦ στροντίου, τοῦ ἰωδίου, τοῦ κρυπτοῦ. Τὴν καταριέμαι ὅμως καὶ τὴν βλαστημάω κάθε λεπτό, γιατί μ' ἔφερε σ' ἓνα κόσμον, ὅπου δὲν μπορῶ νὰ κάνω οὔτε βῆμα χωρὶς νὰ συναντήσω τὴν ἀνθρώπινη παραφροσύνῃ, αὐτὴν ποὺ μετέτρεψε τὴν ἀθωότητα τῆς Φύσεως σὲ Νέμεση φονικὴ.

Δ.Ι.Λ.

Ἀποκαλύψεις τοῦ μεγάλου πυρηνικοῦ φυσικοῦ Β. ΧΑΪΖΕΜΠΕΡΓΚ
ΣΕ «ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΕΣ ΠΡΟΣΔΟΚΙΕΣ» ΜΗ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΙΚΕΣ
ΣΤΗΡΙΖΟΝΤΑΙ ΟΙ ΕΦΑΡΜΟΓΕΣ ΤΗΣ ΚΒΑΝΤΙΚΗΣ ΦΥΣΙΚΗΣ
Φιλοσοφικο - ἐπιστημονικὴ ἀνάλυση τοῦ πυρηνικοῦ κινδύνου

Ζοῦμε στὴν ἀρχὴ μιᾶς τραγικῆς περιόδου. Τὸ «ἀτύχημα» τοῦ Τσερνόμπιλ μᾶς ἐπιτρέπει νὰ συλλάβουμε τὶς πραγματικὲς διαστάσεις τῶν ἀδυναμιῶν, ποὺ περικλείουν οἱ σχέσεις τοῦ σημερινοῦ ἀνθρώπου μὲ τὰ «ἐργαλεῖα στηρίξεως» τοῦ λεγόμενου τεχνολογικοῦ μας πολιτισμοῦ. Ἡ σημερινὴ ἀνθρωπότητα κινδυνεύει ἀπ' τὰ «ἐργαλεῖα» ποὺ ἡ ἴδια κατασκευάζει.

Πῶς ὅμως μπορεῖ νὰ δικαιολογηθεῖ αὐτὴ ἡ ἀντίφαση;

«... *Ἐχει μεγάλη σημασία* —λέγει ὁ μέγας φυσικὸς τοῦ αἰῶνα μας Βέρνερ Χάϊζεμπεργκ— *νὰ κατανοήσουμε ὅτι τὸ ἀντικείμενο τῆς μελέτης μας εἶναι ἀναγκασμένο νὰ εὗρεται σ' ἐπαφὴ μὲ τὸν ὑπόλοιπο κόσμο, δηλαδὴ μὲ τὴν πειραματικὴ διάταξη, τὸ ὄργανο τῆς μέτρησης κ.λ.π., πρὶν ἢ τουλάχιστον κατὰ τὴ στιγμὴ τῆς παρατήρησης. Τοῦτο σημαίνει πῶς ἡ ἐξίσωση κίνησης γιὰ τὴν συνάρτηση πιθανότητας περιέχει τὴν ἀποτέλεσμα τῆς ἀλληλεπίδρασης μὲ τὸ μηχανήμα μέτρησης. Ἡ ἐπίδραση αὐτὴ εἰσάγει ἓνα καινούργιο στοιχεῖο ἀβεβαιότητος, γιὰ τὸ μηχανήμα μέτρησης περιγράφεται ἀναγκαῖα μὲ τὴ βοήθεια τῆς κλασσικῆς φυσικῆς. Μιὰ τέτοια περιγραφή περιέχει ὅλες τὶς ἀπροσδιοριστίες τὶς σχετικὲς μὲ τὴ μικροσκοπικὴ δομὴ τοῦ μηχανήματος, τὶς ὁποῖες γνωρίζουμε ἀπὸ τὴ θερμοδυναμικὴ καί, ἐπειδὴ τὸ μηχανήμα συνδέεται μὲ τὸν ὑπόλοιπο κόσμο, περιέχει στὴν πραγματικότητα τὶς ἀπροσδιοριστίες τῆς μικροσκοπικῆς δομῆς ὁλόκληρου τοῦ κόσμου. Οἱ ἀπροσδιοριστίες αὐτὲς μποροῦν νὰ ἀποκληθοῦν ἀντικειμενικὲς, στὸ βαθμὸ ποὺ εἶναι ἀπλῶς μιὰ συνέπεια τῆς περιγραφῆς μὲ τὴ βοήθεια τῆς κλασσικῆς φυσικῆς καὶ δὲν ἐξαρτῶνται ἀπὸ ὁποιοδήποτε παρατηρητὴ. Μπορεῖ νὰ ἀποκληθοῦν ὑποκειμενικὲς, στὸ βαθμὸ ποὺ ἀναφέρονται στὴν ἀτελῆ μας γνώση γιὰ τὸν κόσμο. Μιὰ καὶ συντελέστηκε αὐτὴ ἡ ἀλληλεπίδραση, ἡ συνάρτηση πιθανότητας περιέχει τὸ ἀντικειμενικὸ στοιχεῖο τῆς τάσης καὶ τὸ ὑποκειμενικὸ στοιχεῖο τῆς ἀτελοῦς γνώσης, ἀκόμα καὶ ἂν πρωτύτερα ἐπρόκειτο γιὰ μιὰ «καθαρὴ περίπτωση». Γι' αὐτὸ τὸ λόγο δὲν μπορεῖ γενικὰ νὰ προβλεφτεῖ μὲ βεβαιότητα τὸ ἀποτέλεσμα τῆς παρατήρησης. Ἐκεῖνο ποὺ μπορεῖ νὰ προβλεφτεῖ εἶναι ἡ πιθανότητα ἐνὸς ὀρισμένου ἀποτελέσματος τῆς παρατήρησης, καὶ ἡ δήλωση αὐτὴ γιὰ τὴν πιθανότητα μπορεῖ νὰ ἐλεγχθεῖ ἐπαναλαμβάνοντας τὸ πείραμα πολλὰς φορές. Ἡ συνάρτηση τῆς πιθανότητας —ἀντίθετα μὲ τὴν κοινὴ διαδικασίαν τῆς Νευτώνειας μηχανικῆς— δὲν περιγράφει ἓνα ὀρισμένο γεγονός, ἀλλὰ, τουλάχιστον κατὰ τὴ διάρκειαν διαδικασίας τῆς παρατήρησης ἓνα ὁλόκληρο σύνολο δυνατῶν συμβάντων» [*Physik and Philosophie*, σελ. 71-72].*

Καὶ συνεχίζει ὁ Β. Χάϊζεμπεργκ στὸ κεφάλαιο «Γλώσσα καὶ πραγματικότητα στὴ σύγχρονη φυσικὴ» δίνοντας ἓνα παράδειγμα γιὰ τὶς στατιστικὲς ἐννοιες τῆς θερμοδυναμικῆς:

«*Ἡ ἔννοια θερμοκρασία στήν κλασική θερμοδυναμική φαίνεται νὰ περιγράφει ἓνα ἀντικειμενικὸ γνῶρισμα τῆς πραγματικότητος, μιὰ ἀντικειμενικὴ ιδιότητα τῆς ὕλης. Στὴν καθημερινή ζωὴ εἶναι πολὺ εὐκόλο νὰ ὀρίσουμε μὲ τὴ βοήθεια ἑνὸς θερμομέτρου τὶ ἐννοοῦμε δηλώνοντας πὼς ἔναι κομμάτι ὕλης ἔχει μιὰ ὀρισμένη θερμοκρασία. Ὅταν ὅμως προσπαθοῦμε νὰ προσδιορίσουμε, τὶ θὰ μπορούσε νὰ σημαίνει ἡ θερμοκρασία ἑνὸς ατόμου, βρισκόμαστε, ἀκόμα καὶ στὴ κλασικὴ φυσικὴ, σὲ μιὰ πολὺ πρὸ δύσκολη θέση. Στὴν πραγματικότητα δὲν μπορούμε νὰ συσχετίσουμε αὐτὴ τὴν "θερμοκρασία τοῦ ατόμου" μὲ μιὰ καλοκαθορισμένη ιδιότητα τοῦ ατόμου, ἀλλὰ πρέπει νὰ τὴ συνδέσουμε, μερικῶς τουλάχιστο, μὲ τὶς ἀνεπαρκεῖς μας γνώσεις γι' αὐτό.*

» *Μποροῦμε νὰ συσχετίσουμε τὴν τιμὴ τῆς θερμοκρασίας μὲ ὀρισμένες στατιστικὲς προσδοκίες γιὰ τὶς ιδιότητες τοῦ ατόμου, ἀλλὰ φαίνεται μᾶλλον ἀμφίβολο ἂν θᾶπρεπε μιὰ προσδοκία νὰ ὀνομαστεῖ ἀντικειμενικὴ. Ἡ ἔννοια "θερμοκρασία τοῦ ατόμου" δὲν εἶναι πολὺ καλῦτερα ὀρισμένη ἀπὸ τὴν ἔννοια "ἀνακάτεμα" στὴν ἱστορία τοῦ ἀγοριοῦ ποὺ ἀγόρασε ἀνακατεμένα γλυνκίσματα.*

» *Κατὰ παρόμοιο τρόπο στὴ κβαντικὴ θεωρία ὅλες οἱ κλασικὲς ἔννοιες εἶναι, ὅταν ἐφαρμόζονται στὸ ἄτομο, τόσο καλὰ καὶ τόσο λίγο ὀρισμένες, ὅπως καὶ ἡ "θερμοκρασία τοῦ ατόμου" καὶ συσχετίζονται μὲ στατιστικὲς προσδοκίες· μονάχα σὲ σπάνιες περιπτώσεις μπορεῖ ἡ προσδοκία νὰ γίνῃ τὸ ἰσοδύναμο τῆς βεβαιότητος, ἀλλὰ καὶ πάλι, ὅπως στὴν κλασικὴ θερμοδυναμικὴ, εἶναι δύσκολο νὰ ἀποκαλέσουμε ἀντικειμενικὴ τὴν προσδοκία. Θὰ μπορούσε ἴσως κανεὶς νὰ τὴν ὀνομάσει ἀντικειμενικὴ τάση ἢ δυνατότητα, ἓνα «δυνάμει» κατὰ τὴν ἔννοια τῆς Ἀριστοτελικῆς φιλοσοφίας» [σελ. 226-227].*

Εἶναι ἀναμφισβήτητο ὅτι ἡ πυρηνικὴ ἐνέργεια εἶναι μιὰ πολιτικὴ ὑπόθεση ποὺ δὲν ἔχει ἀναλυθεῖ μὲ τὴν πρέπουσα γιὰ τὰς ἐπιπτώσεις τῆς σοβαρότητά. Τὸ Τσερνόμπιλ, ὅπως καὶ τὸ πρόσφατο τραγικὸ συμβᾶν τοῦ ἀμερικανικοῦ διαστημικοῦ λεωφορείου, μᾶς ἐπιβεβαιώνουν ὅτι οἱ «στατιστικὲς προσδοκίες», ὅταν πρόκειται γιὰ τὴν ζωὴ τοῦ πλανήτη, δὲν θὰ ἔπρεπε νὰ εἶναι παραδεκτές ἐπιστημονικὲς θέσεις στὴν σύγχρονη πολιτικὴ σκέψη. Αὐτὴ ὀφείλει, ἀναλογικὰ ἐξεταζομένη μὲ τὴν τεχνολογία, νὰ βρίσκεται πολὺ πέραν τῶν ἐξουσιαστικῶν ἀνταγωνισμῶν, ποὺ ἀποτελοῦν τὸ μοναδικὸ κριτήριον στὸ «ἔχει καλῶς» τῶν ἐφαρμογῶν καὶ τῆς στηρίξεως αὐτῶν σὲ «ἐργαλεῖα», ποὺ στεροῦνται ἀκόμη τῶν ὀριστικῶν ἀποδείξεων τῆς ἀσφαλείας καὶ ἀξιοπιστίας των. Αὐτὴ ὅμως ἡ τεχνολογία θὰ ἔπρεπε νὰ ἀκολουθεῖ καὶ ὄχι νὰ προβαδίζει μιᾶς πολιτικῆς, ποὺ θὰ διέθετε ἱκανότητες νὰ κρίνει τὶς προτάσεις τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν ἐνσωματώνοντάς τες στὴν πολιτισμὸ ὁλόκληρης τῆς ἀνθρωπότητος γιὰ τὴν ζωὴ καὶ ὄχι γιὰ τὸν θάνατο.

Η. Α. Τ.

ΔΕΥΤΕΡΗΣ ΔΙΚΑΙΟΣ

Ἡ παράνοια, ὁ μεγαθάνατος καὶ τὸ ψυχομαχητὸ τοῦ «μεγάκερου»

[Τὸ ἄρθρο αὐτὸ εἶχε δημοσιευθεῖ στὸν Δαυλὸ πρὶν ἀπὸ 4 χρόνια ἀκριβῶς (τ. 6, Ἰούνιος 1982, σελ. 248-257), ἀλλὰ δὲν ἔχει χάσει τίποτε ἀπὸ τὴν ἐπικαιρότητά του].

Ποιὸ εἶναι τὸ μεγαλύτερο «πρόβλημα» τῆς ἐποχῆς μας, ὕστερα ἀπὸ τὴν «πρόοδο» καὶ μέσα σ' ἓνα τέτοιο «πολιτισμό»; Ἐκεῖνο ποὺ δὲν «ξέρουμε», ἐκεῖνο ποὺ πρέπει νὰ «ξεκαθαρίσουμε», εἶναι ἂν ἡ χρησιμοποίηση τῶν ὑπαρχόντων πυρηνικῶν συστημάτων θὰ ἐπιφέρει τὴν ὀριστικὴ ἐξαφάνιση τοῦ πλανήτη ἢ ἀπλῶς τὴν μερικὴ καταστροφὴ του. Διότι ὑπάρχει μιὰ «δυσχέρεια» στὸν ὑπολογισμὸ τῶν «μεγαθανάτων»⁽¹⁾ ποὺ ἀντιστοιχοῦν στὸ σύνολο ἢ σὲ μέρος τῶν συστημάτων αὐτῶν: Διάφορα δημοσιεύματα, κατευθυνόμενα ἀπὸ τὴν παγκόσμια ἐξουσία, μιλάνε γιὰ τὴν «δυσχέρεια» αὐτή. Ὅμως γιὰ τοὺς γνῶστες δὲν ὑπάρχει τέτοιο πρόβλημα.

Εἰδικός, καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Βοστώνης (College of Engineering), παρατηρεῖ τὰ ἑξῆς, ἀναφορικὰ πρὸς τὴν ἔκταση τοῦ κινδύνου καὶ τὶς προσπάθειες συγκαλύψεώς του:⁽²⁾

«Σὲ πολλὰ σημεῖα παρουσιάζεται ἡ μισὴ ἀλήθεια, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ μὴν κατανοῇ κανεὶς τὸ μέγεθος τοῦ τεράστιου πυρηνικοῦ κινδύνου. Ἀλλοῦ ἡ ἀλήθεια εἶναι τόσο καλὰ κρυμμένη, ποὺ μόνο ἓνας γνώστης τῶν πραγμάτων μπορεῖ ν' ἀντιληφθῇ τὴν πραγματικότητα (...). Εἶναι γεγονὸς ὅτι δὲν ξέρουμε τί ἀκριβῶς θὰ συμβῇ. Ξέρουμε ὅμως μὲ βεβαιότητα ὅτι ἡ ζωὴ στὸν πλανήτη, ὅπως τὴν καταλαβαίνουμε σήμερα, θὰ πάψῃ νὰ ὑπάρχῃ. Δὲν ξέρουμε, ἂν τὸ ἀνθρώπινο εἶδος θὰ ἐξαλειφθῇ ἀπὸ λευχαιμία, τύφο, πανούκλα ἢ συνδυασμὸ τῶν ἀσθενειῶν αὐτῶν, ποὺ θὰ εὐδοκιμήσουν τρομακτικά. Ξέρουμε ὅμως, ὅτι δὲν ὑπάρχει πιθανότητα ἐπιβίωσης».

Ἐκεῖ, λοιπόν, ἔφθασε τὸ ἀνθρώπινο εἶδος σήμερα, καθ' ἣν ἐποχὴν τρέφουμε τὴν αὐταπάτη, ὅτι ζοῦμε στὸν αἰῶνα τῆς ἐλευθερίας, τῆς ἀλήθειας καὶ τοῦ πολιτισμοῦ; Μεγαλύτερη ψευδαίσθηση δὲν ὑπῆρξε στὴν ἱστορία. Τὸ πρόβλημα πῶς θὰ αὐτοεξαφανισθοῦμε (ἀπὸ λευχαιμία, τύφο ἢ πανούκλα, ποὺ ἐμεῖς θὰ προκαλέσουμε στοὺς ἑαυτοὺς μας), ἀντικατοπτρίζει αὐθεντικὰ τὴν γιγάντια ἔκταση τῆς παράνοιας, ἀπὸ τὴν ὁποία προσβλήθηκαμε⁽³⁾.

Παράνοια, ποὺ τὴν πραγματικότητα δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο ἀπὸ ἐκφυλισμὸς, διαστροφή τῶν φυσικῶν ἀνθρώπινων ιδιοτήτων, διαστρέβλωση, ὃχι ἐξέλιξη φυσιολογικὴ — κάτι ἀνάλογο μὲ παρόμοια φαινόμενα ποὺ παρουσίασαν διάφορα ἄλλα εἶδη τοῦ ζωικοῦ βασιλείου, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ ἐκλείψουν ἀπὸ τὸν πλανήτη:

«Υπάρχει ἓνα βιολογικὸ φαινόμενο, ποὺ ἐμφανίζεται μὲ ὑπερανάπτυξη μιᾶς ιδιότητος ἢ ἐνὸς ὀργάνου σὲ κάποιο εἶδος τοῦ ζωικοῦ βασιλείου, σὲ βαθμὸ ποὺ ἡ ὑπερανπτυγμένη ιδιότητα ἢ τὸ ὑπερανπτυγμένο ὄργανο νὰ μὴν εἶναι πιά χρήσιμα γιὰ τὴν ἐπιβίωση τοῦ εἶδους, ἀλλὰ ἀντίθετα νὰ καθίστανται ἐπιβλαβὴ καὶ τελικὰ θανάσιμα γιὰ τὰ ζῶα ἢ τὶς ομάδες τους. Τὸ φαινόμενο αὐτὸ ὀνομάζεται ἀπὸ τοὺς βιολόγους καὶ

(1) Μεγαθάνατος (megadeath) εἶναι μονάδα μετρήσεως τῶν θανάτων ποὺ προκαλεῖ ἓνα πυρηνικὸ ὄπλο. Ἕνας μεγαθάνατος ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὴν ἐξόντωση 1.000.000 ἀτόμων.

(2) Γιάννης Α. Φίλης, εἰς περιοδικὸ «Ἐπίκαιρα», τεύχος 720, σελ. 6.

(3) Ὁ κίνδυνος αὐτοκαταστροφῆς ἀπὸ τὰ «νέφη» (ραδιενεργὰ καὶ μὴ) ἢ γενικὰ τὴν ρύπανση τῆς Γῆς, τῆς ἀτμόσφαιρας καὶ τῆς στρατόσφαιρας ἔχει τὴν ἴδια προέλευση μὲ τὴν πολεμικὴ πυρηνικὴ ἀπειλή: καὶ αὐτὸς ἀπορρέει ἀπὸ τὴ δύναμι τῆς δυνάμεως, ποὺ ἐπὶ τοῦ προκειμένου ἐπιδιώκεται ἐν εἰρήνῃ, χωρὶς πόλεμο, ἀλλὰ πάλι μέσω τῆς τεχνοκρατίας, τῆς παρανοικῆς δηλαδὴ συγκεντρώσεως ἐξουσιαστικῆς ἰσχύος μὲ τὴ βοήθεια τῆς τεχνολογίας καὶ τῆς οἰκονομίας.

παλαιοντολόγους «υπερτέλεια» καὶ ἔχει διαπιστωθῇ ἀπὸ τὴν μελέτη τῶν ἀπολιθωμένων εἰδῶν: ἀναφέρεται π.χ. ἡ περίπτωση τοῦ ἐλαφιοῦ «μεγάκερως», ποὺ ἔχει ἐξαφανισθῇ ἐδῶ καὶ χιλιάδες χρόνια, τοῦ ὁποίου τὰ κέρατα εἶχαν φθάσει σὲ μῆκος τρία μέτρα καὶ σὲ βάρος πολλές δεκάδες κιλά, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ «πιάνεται» τὸ ζῶο στὰ δένδρα, νὰ ἀκινητοποιῆται καὶ νὰ πεθαίνῃ ἀπὸ ἀσιτία ἢ νὰ κατασπαράσσεται ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς του· ὅπως καὶ ἡ περίπτωση τοῦ «ἐλέφαντα τῶν πάγων» (μαμούθ), τοῦ ὁποίου οἱ τεράστιοι χαυλιόδοντες κάμπτονταν πρὸς τὴν κατευθύνση τοῦ κεφαλιοῦ, μὲ ἀποτέλεσμα σιγὰ - σιγὰ νὰ διαρτυποῦν, καθὼς ἀναπτύσσονταν, τὸ κρανίον του· ὅπως, τέλος, ἡ περίπτωση τοῦ «στεγοσαύρου», ἐνὸς ἐξαφανισθέντος ἐπίσης μεγάλου σαυροειδοῦς, τὸ ὁποῖο ἀνέπτυξε μιὰ γιγαντιαία ὀστέινη πανοπλία, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ συντρίβεται κάτω ἀπὸ τὸ βάρος της.

» Στὸ φαινόμενο τῆς υπερτέλειας παρατηροῦμε, ὅτι ἡ ὑπέρβαση τοῦ μέτρου, ἡ «ὑβρις», ἀπορρέει πάντοτε ἀπὸ τὴν ὁρμὴ ἐπιβολῆς τοῦ εἶδους, ἀπὸ τὴ θέληση νὰ κυριαρχήσῃ, γι' αὐτὸ καὶ τὰ «υπερτελῆ» ὄργανα ποὺ ὑπερανπτύσσει ἀντιπροσωπεύουν πάντοτε δύναμη, εἶναι δηλαδὴ ὄργανα ἐπιβολῆς ποὺ ὑπερβαίνουν τὶς ἀνάγκες γιὰ τὴν ἀντιμετώπιση τοῦ ἀντίπαλου καὶ ὁδηγοῦν τελικὰ στὴν αὐτοκαταστροφὴ τοῦ ἴδιου.

» Ἡ υπερτέλεια ἀποτελεῖ μοναδικῆς ἀξίας καὶ βαρύτητας μάθημα, ποὺ μᾶς παρέει δωρεὰν ἡ Μητέρα - Φύση, γιὰ τὸν ὀλέθριο ρόλο ποὺ παίξει ἡ τυφλὴ ὁρμὴ τῆς ἐπιβολῆς, ἡ θέληση, ὅταν ὑπερανπτύσσεται ἀνεξέλεγκτα, χωρὶς νὰ ὑπόκειται στὸ Μέτρο, στὸν Λόγο, τὴν ἀλήθεια καὶ τὴν γνώση. Αὐτοὶ ποὺ θεοποιοῦν τὴ θέληση καὶ ὑποβιβάζουν τὴν ἀλήθεια, οἱ τεχνοκράτες καὶ βουλευσιοκράτες, εἶναι παράφρονες, ἀβανταδόροι τῆς αὐτοκαταστροφῆς, ἐγκληματίες, κράχτες τῆς παρακμῆς, μοιραῖοι συντελεστὲς τῆς ἐξαφανίσεως τῆς ἀνθρωπότητος ἀπὸ προσώπου Γῆς.

» Προκειμένου περὶ ἀνθρώπων, δὲν ὑπάρχει περίπτωση κατευθύνσεως τῆς ὁρμῆς ἐπιβολῆς πρὸς ἄλλα εἶδη, δεδομένου ὅτι τὸ ἀνθρώπινο εἶδος ἔχει κυριαρχήσει ὁλοκληρωτικὰ πᾶν σὲ οἰοδήποτε ἄλλο ἔμβιο ὄν — καὶ ἐπομένως ὁ μόνος «ἐχθρός» ποὺ τοῦ ἀπέμεινε, καὶ ἐναντίον τοῦ ὁποίου μπορεῖ νὰ ἐξαπολύσῃ τὴ δύναμη τῆς θελήσεώς του — ἢ νὰ στρέψῃ τὴ «θέληση τῆς δυνάμεώς» του, κατὰ Νίτσε — εἶναι ὁ ἴδιος ὁ ἄνθρωπος, σὰν ἄτομα καὶ σὰν ὁμάδες. Ἐπίσης ἡ ἀνθρώπινη θέληση δὲν προκαλεῖ, μὴν μᾶς ἀνεξιχνίαστης ψυχοσωματικῆς διαδικασίας, ὑπερανάπτυξη κάποιων ὀργάνων, ὅπως στὰ ζῶα, ἀλλὰ ὑπερανάπτυξη ψυχικῶν καὶ πνευματικῶν ἰδιοτήτων, ἐκείνων ἀκριβῶς ποὺ ἐξασφαλίζουν τὴν ἐπιβολὴ της. Τὰ ἀποτελέσματα, πάντως, τῆς ὑπερανάπτυξεως ὠρισμένων ἰδιοτήτων εἶναι τὰ ἴδια: ἀνατροπὴ καὶ ἀλλοίωση τῆς φυσικῆς ψυχοσωματικῆς ὑποστάσεως τοῦ εἶδους.

» Ἡ ὁρμὴ ἐπιβολῆς τῶν ἀνθρώπων ἐπὶ τῶν ἀνθρώπων, νοσηρὸ σύμπτωμα τοῦ βουλευτικοῦ μέρους τῆς ψυχοπνευματικῆς μας ὑποστάσεως, ἐκδηλούμενη σὲ ἐπίπεδο ὁμάδας ἢ ατόμου, δὲν ἀναπτύσσεται ἰσομερῶς πρὸς τὴ γνώση, τὸ λόγο καὶ τὸ αἶσθημα καὶ ἔτσι ἔχοντας φθάσει σήμερα σὲ βαθμὸς υπερτέλειας ἀπειλεῖ ἅμεσα μὲ αὐτοκαταστροφὴ τὸ εἶδος μας. Ἡ ἀνθρώπινη αὐτὴ υπερτέλεια ἐκδηλώνεται πρακτικὰ μὲ τὴν ὑπερανάπτυξη τῆς ἐξουσίας, τοῦ κοινωνικοῦ αὐτοῦ προϊόντος τῆς ὁρμῆς ἐπιβολῆς τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ τοῦ ἀνθρώπου»⁽⁴⁾.

Ὑπάρχει μιὰ «παραφυσιολογία», — ἥς μᾶς ἐπιτραπῇ ὁ νεολογισμὸς αὐτός, ἀφοῦ τὸ σύνδρομο «ἐξουσία» εἶναι παρὰ φύσιν — στὴν διαδικασία ποὺ παράγει τὰ διάφορα συμπτώματα, σὲ ἐπίπεδο ἀτομικὸ καὶ κοινωνικὸ, τῆς ἐξουσιαστικῆς παράνοιας. Ὡς παρακολουθήσουμε τὴν διαδικασία αὐτή:

«(Α) Ἡ ὁρμὴ ἐπιβολῆς, γιὰ νὰ ἀποκτήσῃ τὴ δυνατότητα ἄρσεως τῆς φυσικῆς κατα-

(4) Δημ. Ι. Λάμπρου, «Ἀναζήτηση», ἔκδ. «Δαυλός», Ἀθήνα 1981, σσ. 85-86.

στάσεως ἐλευθερώσεως, κάτω ἀπὸ τὴν ὁποία ζοῦν τὰ ἄτομα ἢ οἱ ὁμάδες ἐναντίον τῶν ὁποίων κατευθύνεται, εἶναι ὑποχρεωμένη νὰ ἐκμηδενίσῃ ἀφ' ἑνὸς τὴν αἴσθησιν τοῦ ὀρθοῦ, καὶ ἀφ' ἑτέρου τὴν ἀναπτυσσόμενη ἐξ ἀντιδράσεως δικιά τους θέλησιν. Ἐπομένως ἡ ὁρμὴ ἐπιβολῆς διασπᾶται πρὸς τὴν κατευθύνσιν δύο στόχων: τῆς δυνατότητας τοῦ νοῦ καὶ τῆς δυνατότητας ὑλικῆς ἀντιστάσεως τῶν ὑποψηφίων θυμάτων της. Στὴν πρώτη περίπτωση χρησιμοποιεῖται ὁ δόλος καὶ στὴν δευτέρα ἡ βία⁽⁵⁾.

» (B) Ὁ δόλος τελικὰ ἀποκτᾷ τὴν κοινωνικὴν του ὑπόστασιν μὲ τὴν μορφή τοῦ δόγματος, μιᾶς αὐθαίρετης δηλαδὴ, διαστρεβλώσεως τῆς ἀλήθειας, ποὺ εἶναι κομμένη καὶ ραμμένη στὰ μέτρα τῶν φορέων τῆς ὁρμῆς ἐπιβολῆς καὶ προσφέρει ἔτσι τὴν δικαιολόγησιν (*raison d' être*) τῆς παράφρονος συμπεριφορᾶς τους πρὸς τὰ ὑπόλοιπα μέλη. Ἀφ' ἑτέρου, ἡ βία, γιὰ νὰ καταστή ἱκανὴ νὰ κάμψῃ τὴν ἀντίστασιν τῶν στόχων της, συστηματοποιεῖται μὲ τὴν μορφή ὑλικῆς τεχνητῆς δυνάμεως, ποὺ πραγματοποιεῖται μὲ τὴν συγκέντρωσιν καὶ ἐνοποίηση διαφόρων τεχνικῶν μέσων καὶ ὀργάνων (ὀργάνωση, πλοῦτος, ὄπλα) στὰ χέρια τῶν ἐξουσιαστῶν.

» (Γ) Τὸ δόγμα, ἀπὸ τῆ φύσιν του ξένο πρὸς τὴν ἀλήθειαν, προκαλεῖ ἀπώλεια τῆς αἰσθήσεως τοῦ ὀρθοῦ στὰ ἄτομα καὶ τὶς ὁμάδες τῆς βουλησιοκρατικῆς κοινωνίας καὶ τοὺς ὑπαγορεύει σκέψεις καὶ συμπεριφορὰ ποὺ δὲν συγκλίνουν πρὸς μία καὶ ἐνιαία ἀρχή, τὸν ἀληθινὸ σκοπὸ τοῦ συνόλου.

» Ἡ ἄρση στῆς ἀρχῆς αὐτῆς προκαλεῖ συθέμελη ἀνατροπὴ στὶς συνειδήσεις, συσκοτίζει καὶ καταστρέφει τὴ γνώσιν, διακόπτει τὴν ἐπικοινωνία τοῦ ἀνθρώπινου νοῦ μὲ τὸν Κοσμογονικὸ Νόμον καὶ πρακτικὰ ἐκφράζεται μὲ τὴν διάσπασιν καὶ διαφοροποίηση τοῦ τρόπου συμπεριφορᾶς ἀνάλογα μὲ τοὺς ἐπὶ μέρους σκοποὺς καὶ ἐπιδιώξεις τοῦ κάθε ἀτόμου καὶ τῆς κάθε ὑποομάδας. Μέσα στὸ τυπικὸ πλαίσιο τοῦ δόγματος ἀναπτύσσεται στὴν πραγματικότητα ἓνα πέλαγος συγκεχυμένων μερικῶν κύρων — ἄρα ψευδῶν — ἰδεῶν, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον ἀντιρροπῶν, πέλαγος μέσα στὸ ὁποῖο οἱ ἐξουσιαστὲς ἀγωνίζονται νὰ συντηρήσουν τὸ ψεύτικο πνευματικὸ καθεστῶς ποὺ τοὺς δικαιολογεῖ, ἐνῶ οἱ ἐξουσιαζόμενοι ἀγωνίζονται νὰ ἀντιμετωπίσουν τὸ δόγμα, εἴτε μὲ τὴν «καταστρατήγησιν» του, εἴτε μὲ τὴν ἄρνησίν του, εἴτε μὲ τὴν τυπικὴ ἀποδοχὴν του, εἴτε, τὸ χειρότερον, μὲ τὸ ἀντιδόγμα, ποὺ δὲν διαφέρει σὲ τίποτα ἀπὸ τὸ δόγμα. Ἡ ἐλλειψὴ ἀληθινῶν ἀρχῶν, συνέπεια τοῦ δόγματος, συνιστᾷ τὴν κατάστασιν τῆς πνευματικῆς, ἠθικῆς καὶ πολιτικῆς ἀναρχίας.

» Ἡ ἀνάγκη τῆς ἀποκτίσεως δυνάμεως ἀφ' ἑνὸς καὶ ἡ ἀνάγκη ἐλέγχου τῆς δυνάμεως ἀφ' ἑτέρου (ποὺ εἶναι ἀδύνατον νὰ αὐτοελεγχθῇ) δημιουργεῖ μία νέα κατάσταση, τὴν ὀργάνωσιν. Ὁ ἐλεγχος τῆς δυνάμεως ἀπὸ τὴ «διοίκηση» προκύπτει ἀπὸ τὴ θέλησιν νὰ διατηρηθῇ τυπικὰ ἓνα σύνολο, ποὺ οὐσιαστικὰ ἔχει ἤδη παύσει νὰ ὑπάρχῃ σὰν ὁμάδα. Ἡ διοίκηση - ὀργάνωσις τῆς σημερινῆς ἀναρχικῆς κοινωνίας ἀποτελεῖ ἓνα πελώριο τεχνητὸ κατασκευάσμα, παραχάραξιν τῆς ἡγεσίας, διότι δὲν ἔχει ἀντικείμενο, δὲν ἔχει κάποιο σύνολο γιὰ νὰ ὑπηρετήσῃ, ἐφ' ὅσον ἡ κοινωνία ἔχει παύσει νὰ λειτουργῇ σὰν σύνολο. Ἡ διοίκηση ἀποτελεῖ μεμονωμένη, ἀσύνδετη πρὸς τὰ ἐκτὸς αὐτῆς ἄτομα καὶ ὁμάδες κατάστασιν, ποὺ ἀναπτύσσεται σὰν καρκινοειδὴς ἐξόγκωσις πᾶν στὴν ἀνθρωπότητα καὶ βρίσκεται σὲ πλήρη πνευματικὴ καὶ ὑλικὴ σύγκρουσιν μαζί της. Ἡ διοίκηση - ὀργάνωσις τῆς σημερινῆς ἀναρχικῆς κοινωνίας δὲν ἔχει καμμία σχέση μὲ τὸ σκοπὸ τῆς ἐπιβιώσεως καὶ προκοπῆς τοῦ ἀνθρώπινου εἶδους, ἀντίθετα ἀποτελεῖ ἓνα ἀπὸ τοὺς σημαντικώτερους συντελεστὲς τοῦ ἐπιταχυνόμενου ξεπεσμοῦ του.

(5) «Χωρὶς τὴ θέλησίν τους οἱ ἄνθρωποι χάνουν τὴν αἴσθησιν τοῦ ὀρθοῦ (...), καὶ τὸ παθαίνουν αὐτὸ εἴτε ἀπὸ τὸν δόλο, ἂν ξεγελασθοῦν, εἴτε ἀπὸ τὴ βία, ἂν ἐξανασταθοῦν» (Πλάτων, «Πολιτεία», 413 β).

» (Δ) Ἡ ἀναρχία (ἡ ἔλλειψη ἀρχῶν καὶ ἀπροσώπων ἀρετῶν), καθὼς ἐγκαθιδρύεται, ἰσοπεδώνει τὸ πνεῦμα, τοὺς ρόλους καὶ τὴν ποιότητα τῶν ἀτόμων καὶ ομάδων, τοὺς καθιστᾷ ποιοτικὰ καὶ ἠθικὰ ἄχρους, οὐδέτερους, ἀδιάφορους. Σὲ κοινωνικὸ ἐπίπεδο ἡ ἰσοπέδωση ἐπιτρέπει τὴν ἐπιβολὴ τῆς ἀρχῆς τῆς ἰσότητος, μιᾶς ἀφύσικης καὶ ψεύτικης καταστάσεως, πολιτικοῦ ὑποπροϊόντος τῆς ἀνατροπῆς τῶν φυσικῶν ρόλων, στὴν ὁποία δὲν γίνεται διάκριση μεταξὺ τῶν φύσει ἰδιοτήτων, ἀλλὰ ἀπλὴ καὶ αὐθαίρετη ἐξομίωση τῶν ἀτόμων πάνω στὸν καμβὰ τοῦ ἀγῶνα ἐπιβολῆς. Γιὰ νὰ θυμηθοῦμε τὸ πραξικόπημα τῶν τρελλῶν κηφῆνων, στὴν ἐξουσιαστικὴ κυψέλη ποὺ δημιούργησε ἡ παρανοικὴ ἐνέργειά τους, δὲν ὑπάρχουν πιά βασιλίσσα, κηφῆνες, φρουροί, ἐργάτιδες, ἀλλὰ νόθα τέρατα, πανομοιότυπα, μὲ κοινὴ συμπεριφορὰ, κοινὲς ἐνέργειες, κοινὴ «ψυχολογία», τὴν ψυχολογία τῆς ἐπικρατήσεως τῶν μὲν ἐπὶ τῶν δέ.

» Παράλληλα ἡ ἰσοπεδωμένη καὶ «ὠργανωμένη» βουλευσιοκρατικὴ κοινωνία, κατατρυχόμενη ἀπὸ τὸ σύνδρομο τῆς ἐσωτερικῆς τῆς διασπάσεως, ἐπιδίδεται μὲ συνεχῶς αὐξανόμενη ἐπιμονή στὴ συγκέντρωση ὑλικῶν μέσων καὶ ὀργάνων, μὲ τὰ ὁποία θὰ μπορῇ νὰ ἀποκτᾷ τὴν δύναμη, ἀπαραίτητη προϋπόθεση γιὰ τὴν ἐπιβολὴ τῶν θελήσεων. Ἡ μανιακὴ αὐτὴ δραστηριότητά τῆς μεταφράζεται κοινωνικὰ σὲ τεχνοκρατία καὶ οἰκονομισμό. Τὸ δίζυγο «ἐργασία» - «οἰκονομία» καὶ ἡ τεχνοκρατία δὲν ἀποβλέπουν στὴν ἐπιβίωση, ἀλλὰ στὴ συγκέντρωση δυνάμεως στὰ χέρια ομάδων ἢ ὑποομάδων, δυνάμεως ποὺ στρέφεται ἐναντίον τῶν ἄλλων. Τὰ δύο αὐτὰ συμπτώματα τῆς ἐξουσιαστικῆς κοινωνίας, διαστροφῆς τῆς παραγωγῆς καὶ τῆς τεχνολογίας ἀντίστοιχα, ἐκτὸς τοῦ γεγονότος ὅτι στρέφονται ἐναντίον τῆς Φύσεως καὶ ἐπιδιώκουν τὴν καταστροφὴ τῆς, ἀκρωτηριάζουν ταυτόχρονα τὴν ψυχοπνευματικὴ ὑπόστασι τοῦ ἀνθρώπου.

» Ἡ συγκέντρωση τῆς ὑλικῆς δυνάμεως (πλούτου καὶ ὀπλων) βαίνει παράλληλα πρὸς τὴν ἀνάπτυξη τῆς διοικήσεως καὶ ἀπὸ κοινοῦ οἱ δύο ὁλοκληρώνουν τὸν φαῦλο κύκλο τῆς ἐξουσίας⁽⁶⁾.

Νοσηρὸ σύμπτωμα, διαστροφή τῆς Τεχνολογίας, ἡ Τεχνοκρατία ὑπηρετεῖ ἀντὶ τῆς ἰδέας τῆς Ἐλευθερίας τὴν σκοπιμότητα τῆς Ἐξουσίας, ὅπως ἀντὶ τῆς ἰδέας τῆς Ἀλήθειας υἱοθετεῖ τὸ πολιτικοκοινωνικὸ Δόγμα τῆς Λογοκρατίας καὶ ἀποκτᾷ καθαρὰ καὶ στενὰ ὠφελιμιστικὸ χαρακτῆρα. Ἡ Τεχνοκρατία δὲν εἶναι συμπόρευση τοῦ ἀνθρώπου μὲ τὴ φύση, δὲν εἶναι μορφή ἐπιστήμης· εἶναι ἐξουσιαστικὸ καθεστὼς, πολιτικὴ κατάσταση στηριζόμενη μόνο στὴν ἀρχὴ τῆς ἐπιβολῆς. Δημιουργεῖται ἀπὸ τὴν Ἐξουσία, ἀλλὰ καὶ δημιουργεῖ ἡ ἴδια τὴν Ἐξουσία. Κατὰ βάθος, πρόκειται γιὰ μιὰν ἀντίληψη, μιὰν ἰδεολογία, ἀπὸ τὴν ὁποία ἀπουσιάζει ἐντελῶς ἡ γενικώτερη θεώρηση τῆς ζωῆς καὶ τοῦ κόσμου, ἰδεολογία ποὺ κυριαρχεῖται ἀποκλειστικὰ ἀπὸ νοσηρές, δηθὲν ἀνθρωποκεντρικὲς ἀρχές, ἀγνοεῖ τὴν ὑπαρξὴ τοῦ Σὺμπαντος καὶ ἀπορρέει ἀπὸ τὰ πιδ ταπεινὰ καὶ διεστραμμένα ἔνστικτα τοῦ ἀνθρώπου, τὴν τυφλὴ δίψα ἐπιβολῆς, τὴν ἀνεξέλεγκτην ἀρπακτικὴν ὁρμή, τὴν ὁρμή γιὰ ἱκανοποίηση στενοῦ ὑλικοῦ συμφέροντος, καί, κυρίως, κατὰ βάθος, τὸν «ὑποχθόνιο» φόβο ἀπέναντι στὴν ἁρμονία ποὺ χαρίζει στὸ Σὺμπαν — ὁ «πόλεμος», καθ' Ἡράκλειτον σὰν ἔκφραση τοῦ Κοσμογονικοῦ Νόμου.

Ἀπομακρυνόμενη συνεχῶς ἀπὸ τὴν Ἀλήθεια καὶ ὑποτεταγμένη ἀπόλυτα στὸ Δόγμα, τὴν ἐξουσιαστικὴ σκοποθεσία καὶ τὸ στενὸ ὑλικὸ συμφέρον, ἡ Τεχνοκρατία συνιστᾷ καὶ ἡ ἴδια ἓνα κολοσσαῖο ψέμα, μία γιγαντιαία πλάνη. Μὲ τὴν αὐταπάτη τῆς ὅτι προσφέρει τὴν εὐδαιμονία στὸν ἀνθρώπο, δὲν μπορεῖ νὰ δῇ τὸ χειροπιαστὸ ἀποτέλεσμά της, τὴν δυστυχία, δηλαδή, τὴν ἀνασφάλεια καὶ τὸ ἄγχος, τὰ ὁποία κληροδότησε στὸν ἀνθρώπο ὑποτάσσοντάς τον στὴ μηχανή. Μὲ τὴν παραισθήσιν τῆς ὅτι ὁδηγεῖ στὴν ἀπελευθέρωση δὲν

(6) Δημ. Ι. Λάμπρου, ἔνθ. ἀνωτ., σ. 103-6.

μπορεῖ νὰ ἀντιληφθῇ τὴν κατάσταση ἠθικῆς, πολιτικῆς, κοινωνικῆς καὶ οἰκονομικῆς δουλείας, τὴν ὁποίαν ἐγκαθίδρυσε στὸν σύγχρονο κόσμο — δουλείας πολὺ χειρότερης καὶ καταθλιπτικώτερης ἀπὸ κάθε ἄλλη μορφή καταπίεσεως, ἀκόμη καὶ ἀπὸ τὴν κατάσταση τῆς «νομικῆς δουλείας».

Μὲ τὴν νοσηρὴ πίστη τῆς ὅτι ἀποτελεῖ «πρόοδο» δὲν μπορεῖ νὰ καταλάβῃ ὅτι ὁ πνευματικὸς πολιτισμὸς τῆς ἀνθρωπότητος κατεστράφη καὶ ὅτι ἡ καθαρὴ Ἐπιστήμη καὶ γενικὰ ἡ πορεία πρὸς τὴν Ἀλήθεια σταμάτησαν ἢ ὀπισθοδρόμησαν ἀπὸ τότε ποῦ ἡ σκοπιμότητα, τὸ στενὸ ὕλικὸ συμφέρον καὶ τὰ λογοκρατικὰ δόγματα, ἐπιστημονικὰ καὶ κοινωνικοπολιτικά, πῆραν τὴ θέση τῆς ἔρευνας, τοῦ ἐλέγχου, τῆς θεωρίας, τοῦ διαλόγου καὶ τῆς ἀποδείξεως. Μὲ τὴν ἀδυναμία τῆς νὰ ἀποκτήσῃ καθολικὴ ἀντίληψη τῆς ζωῆς καὶ τοῦ Κόσμου, εἶναι ἀνίκανη νὰ συλλάβῃ ὅτι ὁ «τεχνοκρατικὸς πολιτισμὸς» ποῦ δημιουργεῖ δὲν εἶναι πολιτισμὸς ἀλλὰ παγίδα, μέσα στὴν ὁποία αἰχμαλωτίσθηκε ἡ ἀνθρωπότητα καὶ κινδυνεύει, ἂν δὲν ἀπελευθερωθῇ ἀπ' αὐτήν, νὰ ἐξαφανισθῇ ἀπὸ προσώπου γῆς.

Σιαμαία ἀδελφὴ τῆς Λογοκρατίας, ἡ Τεχνοκρατία παρουσιάζει ὅλα τὰ νοσηρὰ συμπτώματα τῆς πρώτης κληρονόμησε καὶ κατατρύχεται ἐκ γενετῆς ἀπ' ὅλες τὶς «συγγενεῖς» ἀρρώστιες ποῦ χαρακτηρίζουν τὸ «σόϊ» τῆς, δηλαδὴ τὴ δέσμη τῶν ἀντιλήψεων, ἀρχῶν, τρόπου ζωῆς καὶ μεθόδων πρακτικῆς ποῦ ἐπεβλήθησαν στὸν Κόσμο ἀπὸ τὸ ἐξουσιαστικὸ πνεῦμα καὶ τὸν ὠδήγησαν στὴν ἱστορικὴ παρακμή. Ὑποβιάζοντας τὴν ἀλήθεια ἀπὸ τὴ θέση τοῦ αὐτοσκοποῦ καὶ ὑποτάσσοντάς τὴν στὸν οἰοδῆποτε σκοπὸ, δημιουργεῖ τὸν σκοταδισμό καὶ τὸν πνευματικὸ μεσαίωνα. Ἄν ὁ σκοπὸς εἶναι ἡ ἐξουσία, ἔχουμε τὸ κοινωνικὸ ἀποτέλεσμα τῆς ὑποδουλώσεως τῶν ἀτόμων καὶ τῶν Ἐθνῶν γιὰ λογαριασμὸ ἐκείνων ποῦ ἐλέγχουν τὸν «τεχνοκρατικὸ πολιτισμό».

Ἐνδιαφερόμενη γιὰ τὴν ὕλη καὶ ἀποκεκομμένη ἀπὸ τὶς ἰδέες, ἡ Τεχνοκρατία κατευθύνει τὴ σκέψη καὶ τὴ δράση πρὸς τὸν ὕλισμό, τὸν ὠφελιμισμό καὶ τὸν μονόδρομο τῆς οἰκονομίας, καὶ γεννᾷ τὰ μονοδιάστατα ὕλιστικά - οἰκονομιστικά πολιτικοἰδεολογικὰ συστήματα, δηλαδὴ τὸν ἀστισμό, τὸν καπιταλομαρξισμό καὶ τὸν καταναλωτισμό.

Ἡ Τεχνοκρατία ἀποτελεῖ τὸν πιὸ ἐπικίνδυνον ἐχθρὸ ἐξ ὧσων ἀπειλήσαν ποτὲ τὴν ἀνθρωπότητα ἕως σήμερα. Καὶ τοῦτο, ὄχι τόσο διότι μὲ τὴν ἄλογη, τυφλὴ καὶ ἐνστικτώδη δράση τῆς τείνει πρὸς τὴν καταστροφὴ τῆς Φύσεως, ὅσο, περισσότερο, διότι ἔχει ἐκτρέψῃ καὶ ἀλλοιώσῃ τὸν ἴδιο τὸν χαρακτῆρα τοῦ ἀνθρώπου, τὴν ἴδια τὴ φύση του ὡς λογικοῦ ἠθικοπνευματικοῦ ὄντος. Ἡ «τεχνοκρατικὴ ἰδεολογία» ἀποτελεῖ ἀκρωτηριασμὸ τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ πνεύματος. Νεκρώνει τὰ σημαντικώτερα χαρίσματα, μὲ τὰ ὁποία ἡ Φύση προίκισε τὸ ἀνθρώπινο εἶδος, ὅπως τὸ Λόγο, τὸν αἰσθηματικὸν κόσμον, τὴν ἰδεαλιστικὴν ἀναζήτηση, τὴν πλαστικὴ καὶ καλλιτεχνικὴ διάθεση, τὴν ἰκανότητα εὐρείας ἀντιλήψεως τοῦ ὄντος· καὶ ὑπερανάπτει τυφλὰς ὁρμές, ποῦ χαρακτηρίζουν τὰ κατώτερα τοῦ ἀνθρώπου εἶδη τοῦ ζωικοῦ βασιλείου. Αὐταπατῶμενος ὅτι συνεχῶς προοδεύει, ὁ ἄνθρωπος στὴν πραγματικότητα μεταβάλλεται ἀπὸ *Homo Sapiens* σὲ ἀσυναίσθητο κάστορα, ποῦ χτίζει ἐνστικτωδῶς φράγματα, ἐκτρέποντας τὴν κοίτη τῶν ποταμῶν, γιὰτὶ συνεπεία τοῦ ψυχοπνευματικοῦ ἀκρωτηριασμοῦ του, δὲν μπορεῖ ἔλλογα νὰ προβλέψῃ ὅτι μὲ τὶς πρῶτες πλημμύρες τοῦ φθινοπώρου οἱ ἐκτροπὲς αὐτὲς, ἡ ἱστορικὴ Ἐκτροπὴ του, θὰ ἀποκατασταθοῦν βίαια, τὰ ἄλογα φράγματα θὰ παρασυρθοῦν σὰν ἄχυρα, συμπαρασύροντας καὶ τὸν ἴδιο τὸν πνιγμό.

Ἡ Τεχνοκρατία, ὅπως καὶ ὅλες οἱ ἄλλες «ἱστορικὲς διαστροφές» τὶς ὁποῖες μετέδωκε στὸν σύγχρονο Κόσμο ἡ ἐγκληματικὴ, ἡλίθια καὶ πωρωμένη Παγκόσμια Ἐξουσία ποῦ τὸν κυβερνᾷ, ἀποτελεῖ παραβίαση τοῦ Κοσμογονικοῦ Νόμου, κάτι χειρότερο ἀπὸ τὴν «ὑβριν», μὲ τὴν ἀρχαιοελληνικὴ σημασίαν τῆς λέξεως, προσβολὴ δηλαδὴ καὶ ἀσέβεια πρὸς τοὺς θεοὺς τῆς Ἐλευθερίας, τῆς Ἀλήθειας καὶ τῆς Δικαιοσύνης. Ἡ ποινὴ ποῦ ἐπισύρει τὸ ἐγκλημα αὐτό, ἡ ἀποκατάστασις τῆς διαταραγμένης ἁρμονίας ποῦ θὰ ἐπιβάλλῃ ἡ θεὰ Νέμεσις, ταυτίζεται μὲ τὴν ἐξόντωση τοῦ παραβάτη. Ἄν ὁ Προμηθεὺς, κλέβοντας τὸ πῦρ ἀ-

πὸ τοὺς θεοὺς, εἶχε τὴ σύνεση νὰ μὴν βάλῃ φωτιά στὴ γῆ καὶ νὰ τὴν κάψῃ — καὶ γι' αὐτὸ ἡ ποινὴ τοῦ δὲν ἦταν θανατικὴ, ἀλλὰ ἀπλὴ καταδίκη τοῦ στὰ δεσμὰ τοῦ Καύκασου, καὶ στὴ συνέχεια ἀπελευθέρωσὴ τοῦ ἀπὸ τὸν Ἡρακλῆ —, ἡ Τεχνοκρατία δὲν χαρακτηρίζεται ἀπὸ αὐτὴ τὴ σύνεση, δὲν διαθέτει τὸ Ἑλληνικὸ Μέτρο καὶ τὸν Ἑλληνικὸ Λόγο — καὶ γι' αὐτὸ μὲ τὴν ἀποχαλίνωσὴ τῆς κατακαίει καὶ καταστρέφει ὄχι μόνον τὴ Φύση, ἀλλὰ καὶ τὴν ἴδια τὴν ὑπόστασιν τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ Τεχνοκρατία δὲν ἔχει καμμία σχέσιν μὲ τὸν Ἑλληνα Προμηθεά, εἶναι βάρβαρη ἱστορικὴ πρόκλησις καὶ ἡ ποινὴ τῆς, ἡ ποινὴ τοῦ παραβά-
τη τοῦ Μέρου καὶ τοῦ Λόγου, θά εἶναι ὁ θάνατος⁽⁷⁾.

Ἐπὲρτατο χρέος ὄλων τῶν Ἑλλήνων, ὄλων τῶν υἱῶν καὶ φωτισμένων ἀνθρώπων ὅ-
λου τοῦ Κόσμου, ποὺ ζοῦμε καὶ νοιώθουμε βαθεῖα τὴν Τεχνοκρατικὴ Κόλαση, τὴν ἐξα-
γρίωσιν, τὴν ἐξαχρείωσιν, τὴν ἀποκτήνωσιν καὶ τὴν ἀποβλάκωσιν τοῦ ἀνθρώπου, εἶναι νὰ
διαχωρίσουμε τὴν θέσιν μας ἀπ' αὐτὸ τὸ ἐξάμβλωμα καὶ νὰ ἀγωνισθοῦμε γιὰ τὴν διάσωσιν
καὶ ἀναβίωσιν τοῦ καταστρεφόμενου πολιτισμοῦ μας. Ἡ Τεχνοκρατία ἔτσι κι ἄλλοιῶς ἔ-
χει καταδικασθῇ σὲ θάνατον καὶ θά πεθάνῃ σύντομα. Σ' ἐμᾶς ἐναπόκειται, διαχωρίζοντας
ἀπ' αὐτὴ τὴν σκέψιν μας καὶ τὴν δράσιν μας, νὰ ἀπελευθερωθοῦμε ἀπὸ τὰ δεσμὰ τῆς, γιὰ
νὰ μὴν τσακισθοῦμε μαζί τῆς στὸν γκρεμὸ πρὸς τὸν ὁποῖο κατευθύνεται. Σ' ἐμᾶς ἐναπό-
κειται νὰ ξαναφέρουμε στὸν Κόσμον μας τὶς πολὺτιμες ἀξίες καὶ τὶς πολυκάκριβες κατα-
κτήσεις τῆς Ἀλήθειας, τῆς Δικαιοσύνης, τῆς Ἐλευθερίας, τοῦ Μέρου, τῆς Χάριτος καὶ
τῆς Ἀρμονίας, ποὺ τόσο ὑποῦλα ἐξωβέλισε τὸ διεθνὲς καθεστῶς τῆς Παρακμῆς. Νὰ ξα-
ναγίνουμε τεχνολόγοι — προμηθεῖς καὶ ὄχι τεχνοκράτες — κάστορες, νὰ ἀποτινάξουμε
τὴν τεχνοκρατικὴ σκλαβιά καὶ νὰ θεμελιώσουμε ἕνα εὐτυχισμένο μέλλον γιὰ ὅλη τὴν τα-
λαιπωρημένη καὶ ἐκτροχιασμένη ἀνθρωπότητα.

Ἄλλ' ἄς τελειώσουμε μὲ μιὰ ἄποψιν γύρω ἀπὸ τὴν πιθανότητα καὶ τὸν τρόπο νὰ ξεφύ-
γῃ ὁ δίπους μεγάκερος ἀπὸ τὴν τραγικὴ μοῖρα τοῦ τετράποδου ὁμοιοπαθοῦς του:

*«Τὸ πλεονέκτημα σ' ἐμᾶς τοὺς ἀνθρώπους σὲ σχέσιν μὲ τὸν τραγικὸν μεγάκερον
εἶναι τὸ γεγονὸς ὅτι οἱ πνευματικὲς μας ἱκανότητες μᾶς ἐπιτρέπουν νὰ συνειδητοποι-
ήσουμε τὸν θανάσιμον κίνδυνον ποὺ διατρέχει τὸ εἶδος μας, νὰ βροῦμε τὰ αἷτια — τὸ
ζῶον δὲν καταλάβαινε ὅτι καὶ γιὰτὶ ὑπερανάπτυσσιν τὰ κέρατά του — καὶ νὰ ἀπο-
τρέψουμε τὸ θάνατον, σταματώντας, πρῶτον, τὴν περαιτέρω ἀνάπτυξιν τῆς βουλησιο-
κρατικῆς ἐξουσίας καὶ ἐργαζόμενοι, δεύτερον, γιὰ τὴν ἐπάνοδο τῆς ἀλήθειας καὶ τῆς
δικαιοσύνης καὶ γιὰ τὴν ἐπανάσχυσιν τῶν προϋποθέσεων ἀπελευθερώσεως στὶς ἀν-
θρώπινες κοινότητες, μὲ μιὰ φράσιν γιὰ τὴ συγκρότησιν ἐναρχῆς ἀνθρώπινης κοινω-
νίας. Ἄν κανεὶς προβάλῃ τὴν ἄποψιν, ὅτι, ὅπως ἡ ἐξαφάνισιν τοῦ μεγάκερου ἦταν
συνέπεια αἰτίου ξένου πρὸς τὸν ἴδιον, δηλαδὴ ὀργανικὴ ἀνωμαλία ποὺ προκαλοῦσε
τὴν ὑπερτέλεια, κατὰ τὴν ἴδια λογικὴ, ἡ ὑπερανάπτυξιν τῆς ἀνθρώπινης θελήσεως εἶ-
ναι συνέπεια ἐνὸς αἰτίου ξένου πρὸς ἐμᾶς, ἐνὸς εἶδους ψυχικῆς ἀνωμαλίας καὶ ψυχι-
κοῦ ἐκφυλισμοῦ, δηλαδὴ ἐνὸς αἰτίου ποὺ δὲν μπορεῖ νὰ ἐλεγχθῇ ἀπὸ τὸν ἀνθρωπο
καὶ νὰ ἀρθῇ — καὶ συνεπῶς ἡ ἐξαφάνισιν τοῦ ἀνθρώπου εἶδος εἶναι ἀναπότρεπτη
— θὰ ἀντιτάξουμε τὴν παρατήρησιν, ὅτι, πρῶτον, ἐμεῖς ἔχουμε ἐπίγνωσιν τοῦ αἰτίου
τῆς ἀρρώστιας — τῆς θελήσεως — καί, δεύτερον, γνωρίζουμε ποῖο εἶναι τὸ φάρμα-
κο τῆς ἀποκαταστάσεως τῆς υἱείας μας — ἡ ἀλήθεια — πράγμα ποὺ δὲν συνέβαινε*

(7) Ὁ Ἀρχιμήδης, ὅταν ὁ συγγενὴς τοῦ τύραννος τῶν Συρακουσῶν Ἰέρων τοῦ ζήτησε νὰ προ-
χωρήσῃ σὲ ἐφαρμογὴς τῆς Μηχανικῆς τοῦ στὸν τομέα τῶν πολεμικῶν μηχανῶν, ἀρνήθηκε. Ὁ Δη-
μόκριτος διατύπωσε ἀριστουργηματικὰ ὁλόκληρην τὴν ἀτομικὴ θεωρίαν, ἀλλὰ οὐδέποτε διανοήθηκε,
αὐτὸς ἢ οἷσδ' ἄλλος Ἕλληνας, ὅτι ἡ θεωρία αὐτὴ μπορούσε νὰ ἐφαρμοσθῇ γιὰ ἐξουσιαστι-
κοὺς σκοποὺς. Ἡ ἐλληνικὴ ἀντιληψὴ εἶναι ἀσυμβίβαστη πρὸς τὴν Τεχνοκρατίαν, τὴν ἐξουσιαστικὴν καὶ
οἰκονομικὴν αὐτὴν κατάστασιν καὶ ἰδεολογίαν.

μὲ τὸ ἐξαφανισθὲν ἐλαφοειδές. Ἐπομένως, ὁ θάνατός μας, ἂν ἐπέλθῃ, θὰ ὀφείλεται στὴν ἄρνησή μας νὰ πάρουμε τὸ φάρμακο καὶ ὄχι στὴν ἄγνοια ἢ ἔλλειψη τοῦ φαρμάκου.

» Ἐκεῖνο ποὺ εὐθύς ἐξ ἀρχῆς πρέπει νὰ παρατηρήσουμε σ' ὅ,τι ἀφορᾷ τὸν τρόπο ἀντιδράσεώς μας, εἶναι, ὅπως λογικὰ καὶ ἱστορικὰ συνάγεται, ὅτι κάθε προσπάθεια ἀντιμετωπίσεως τῆς θελήσεως διὰ μιᾶς ἄλλης θελήσεως ἀποτελεῖ τὸν πιὸ ἀντενδεικνύμενο, τὸν πιὸ λανθασμένο τρόπο ἐνέργειας. Ἡ θέληση ἐναντίον τῆς θελήσεως, καὶ ἂν ἀκόμα ἐπιβληθῇ, θὰ παραγάγῃ πολιτικὸ προϊόν, ποῦ, σὰν φυσικὸ τέκνο τῆς θελήσεως, θὰ ἔχῃ τὶς ιδιότητες τῆς μητέρας του, καὶ δὲν θὰ φέρῃ κανένα ἄλλο ἀποτέλεσμα ἀπὸ τὴν ἐγκαθίδρυση μιᾶς νέας ἐξουσίας στὴ θέση τῆς ἀνατρεπόμενης. Ἀλλωστε παριστάμεθα μάρτυρες ἀλλεπάλληλων πολιτικῶν ἀνατροπῶν, ποῦ δὲν ἀποφέρουν παρὰ καταστάσεις πανομοιότυπες πρὸς τὶς προηγούμενές τους. Πρόκειται γιὰ μιὰ τρύπα στὸ νερό. Ὅσοι φαντάζονται, ὅτι μὲ τὸ δόλο, τὸ δόγμα, τὴ δύναμη, τὴ βία καὶ τὴν ὀργάνωση θὰ ἐξαφανίσουν τὴν ὑπάρχουσα ἐξουσιαστικὴ κατάσταση καὶ θὰ δημιουργήσουν ἑναρξὴ κοινωνία, εἶναι ἡλίθιοι, καὶ ὅσοι προχωροῦν πρακτικὰ χρησιμοποιώντας τὶς μεθόδους αὐτές, εἶναι καὶ οἱ ἴδιοι ἐξουσιαστές, τυφλὰ ὄργανα τῆς θελήσεως, ποῦ συγκροτοῦνται μὲ τὴν κατεστημένη θέληση (ἐξουσία), ἀπλῶς γιατί δὲν συμμετέχουν σ' αὐτήν, σὲ βαθμὸ ποῦ νὰ ἰκανοποιῇται τὸ ὑπερτελές ἐνστικτο τῆς ἐπιβολῆς τους.

» Τὸ πραγματικὸ πρόβλημά μας δὲν εἶναι ἡ ἀνατροπὴ τῆς ἐξουσίας, εἶναι ἡ οἰκοδόμησις τῆς ἑναρξῆς κοινωνίας. Ἡ ἀνέγερσις ἐνὸς νέου οἰκοδομήματος θὰ προϋπέθετε ἀπαραίτητα προηγούμενη κατεδάφιση ἐνὸς ἐρειπωμένου ὑπάρχοντος κτίσματος, ἂν ἦταν ἀναγκαῖο νὰ χρησιμοποιηθοῦν τὰ ὑλικά τοῦ παλαιοῦ στὸ χτίσιμο τοῦ καινούργιου. Προκειμένης τῆς ἀνεγέρσεως τῆς ἑναρξῆς κοινωνίας, τὰ ὑλικά ἀπὸ τὰ ὁποῖα συγκροτεῖται τὸ ἐρείπιο τῆς ἐξουσιαστικῆς κοινωνίας — «ἀρχές», δομές, θεσμοί, ἄτομα, δηλαδὴ θέληση, ἰσχυοθηρία, βία, δόγμα, ἀναρχία, δόλος, οἰκονομισμός, «ὀργάνωση», βουλευσιοκράτες κλπ. — εἶναι ὄχι μόνο ἄχρηστα ἀλλὰ καὶ ἀπολύτως ἀκατάλληλα. Ἀντίθετα, τὰ κατάλληλα ὑλικά — ἀλήθεια, ἀρετὴ, ἄτομα ἐλευθερωμένα, δίκαια, ἄδολα, ἀπαλλαγμένα ἀπὸ τὸ βουλευσιοκρατικὸ σύμπτωμα καὶ διακρινόμενα ἀπὸ τὴν αἴσθησι τοῦ κοινωνικῶς ὀρθοῦ — βρίσκονται ἔξω ἀπὸ τὴν ἐξουσία, ἂν ὄχι θέσει, τουλάχιστον φύσει. Ἡ κοινωνία τῆς ἀλήθειας μπορεῖ νὰ ἀρχίσῃ νὰ συγκροτῇται πρὶν ἀπὸ τὴν ἐξάλειψιν τῆς κοινωνίας τῆς θελήσεως — καὶ μάλιστα ἡ πρώτη μπορεῖ νὰ γεννηθῇ τυπικὰ μέσα στὸ πλαίσιο τῆς δευτέρης»⁽⁸⁾.

(8) Ἐνθ' ἄνωτ., σ. 113-4.

ΔΕΙΝΙΑΣ ΔΙΚΑΙΟΣ

”Ετος 41 μ.Χ... (μετὰ Χιροσίμαν...)

Ζωή κρεμασμένη σὲ τρίχα...

Διοξίνη.

Ἰσokuανιοῦχο μεθύλιον.

Ἰώδιον 31

— ἄει στὸ διάολο.

Γῆ, δὲν χρειάζονται πιά οἱ καρποί σου,

δὲν χρειάζονται πλιό,

μὴ γεννᾶς πλιό,

ξεκουράσου καμμιὰ χιλιάδα αἰῶνες

καὶ βλέπουμε.

Ζωή κρεμασμένη σὲ τρίχα

(διαγράφεται ὁ στίχος) —

μέρα πουτάνα,

ἀβίωτη,

ἄει στὸ διάολο.

ΝΙΚΟΣ ΠΡΕΑΡΗΣ

Μετὰ τὸ Τσερνόμπιλ

«Ἱερουσαλήμ, Ἱερουσαλήμ,

ἢ ἀποκτείνουσα τοὺς προφήτας...».

Νυρεμβέργη, Νυρεμβέργη,

ἢ ἀποκτείνουσα τοὺς ἐνόχους

τῆς τελευταία διεθνοῦς παραφροσύνης.

Σήμερα, μιὰ ἄλλη Νυρεμβέργη

ἐπειγόντως ἀναζητεῖται,

ὅπου θὰ στηθεῖ ἡ δίκη - καταδίκη

τῶν ὑπευθύνων τῆς σύλληψης,

τοῦ σχεδιασμοῦ καὶ τῆς ἐκτέλεσης

τοῦ νέου ἐγκλήματος.

Τῇ νέα τούτη καταδίκη,

πιότερο ἀπὸ τοὺς ζωντανούς,

οἱ ἀφανισμένοι ἀπαιτοῦν

τῆς Χιροσίμα καὶ τοῦ Τσερνομπίλ.

”Ὅσο ἡ νέα δίκη - καταδίκη ἀναβάλλεται,

τόσο τὸ τερατῶδες ἔγκλημα

θύματα κι ἄλλα θύματα θὰ θέλει

καὶ πάντοτε ἀκόρεστο θὰ μένει.

ΜΕΤΕΩΡΙΣΜΟΙ

Ήλαροτραγικά «δείγματα» από την έξ-ουσιαστική βιτρίνα

Είναι πολύ ενδιαφέρον να παρακολουθήσουμε τον τρόπο, τον όποιο τὰ διάφορα κυκλώματα του Έξουσιασμού αντιμετωπίζουν τὸ συγκλονιστικό συμβάν του Τσερνόμπιλ. Ἄς γευθοῦμε μερικά «δείγματα» ἀπὸ τὴν πλούσια βιτρίνα τῆς ἐξουσιαστικῆς παράνοιας:

— Ἡ τεχνοκρατική - ἐξουσιαστική ἐπιστήμη ἐπιμένει στὴν ἀτέλεια τῶν συστημάτων ἀσφαλείας τοῦ συγκεκριμένου ἐργοστασίου, μιλάει συνεχῶς γιὰ τὴν ἠλεκτρονική τεχνολογία ποὺ περιορίζει τοὺς κινδύνους (χωρὶς νὰ μπορῇ νὰ μᾶς διαβεβαιώσῃ ὅμως, ὅτι τοὺς μηδενίζει — γινόμενη ἔτσι ἀναξιόπιστη στὴν Κοινὴ Γνώμη — ἀπὸ μιὰ πυρηνικὴ καταστροφή. [Θέλει νὰ μᾶς πῇ, ὅτι δὲν φταίει στὸ σύνολό της, σὰν δημιουργὸς τοῦ ὀλέθρου, ἀλλὰ ἐκ συμπτώσεως ἢ ἀμελείας: Ἐμεῖς εἴμαστε ἐδῶ καὶ συνεχίζουμε τὴν πορεία μας πρὸς ἓνα νέο Τσερνόμπιλ «μικροτέρων πιθανοτήτων»...].

— Ἡ προπαγάνδα τῆς καπιταλιστικῆς ἐξουσιαστικῆς κατασκευῆς καταφέρεται κατὰ τοῦ τυραννικοῦ κομμουνιστικοῦ καθεστῶτος, ποὺ ἀπέκρυψε τὸ γεγονός ἀπὸ σκοτεινότητα προθέσεων, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ προσβληθοῦν χιλιά-

δες ἄνθρωποι ἀπὸ τὴν φονικὴ ἀκτινοβολία. [Θέλει νὰ μᾶς, ὅτι, ὅταν συμβῇ ἓνα Τσερνόμπιλ στὴ Δύση, οἱ Δυτικοὶ, ζῶντες «ἐν ἐλευθερίᾳ», θὰ μᾶς τὸ ἀνακοινώσουν ἀμέσως, ὥστε νὰ πεθάνουμε ἐνεπιγνώστως...].

— Ἡ κομμουνιστικὴ ἐξουσιαστικὴ κατασκευὴ ἐξαπολύει τὴν προπαγάνδα της κατὰ τοῦ «δυτικοῦ ἱμπεριαλισμοῦ», ποὺ ἐκμεταλλεύεται ἓνα «ἀτύχημα» καὶ τρομοκρατεῖ τοὺς λαοὺς ποὺ κυβερνᾷ ὁ καπιταλισμός, στρέφοντάς τους ἐναντίον τοῦ κομμουνισμοῦ. [Θέλει νὰ μᾶς πῇ, ὅτι ναὶ μὲν ἐμεῖς σᾶς «ἀκτινοβολήσαμε», ἀλλὰ προσέχουμε νὰ μὴ σᾶς τρομάζουμε δά, πράγμα ποὺ σᾶς κάνουν αὐτοί...].

— Ἀπὸ τὴν ἴδια πηγὴ προπαγάνδας καὶ τὰ παρακλάδια της συνθηματολογεῖται — θὰ εἶδατε ἴσως τίς χιλιάδες ἀφίσες στοὺς ἀθηναίους τοίχους — ὅτι «τὸ Τσερνόμπιλ ἀποδείχνη τὴν ὀρθότητα τῆς πρότασης Γκορμπαςώφ γιὰ πυρηνικὸ ἀφοπλισμό». [Θέλουν νὰ μᾶς ποῦν, ὅτι τοὺς ὀφείλουμε χάριτες, γιὰτὶ μᾶς «ἀπέδειξαν» κάτι (αὐταπόδεικτο καὶ αὐτονόητο) ὑποβάλλοντας στὸν ἄμεσο κίνδυνο προσβολῆς τους ἀπὸ λευχαιμία καὶ ὅλων τῶν εἰ-

δῶν τοὺς καρκίνους 500 περί-
που ἑκατομμύρια κατοίκους
τῆς Ἀνατολικῆς καὶ Δυτικῆς
Εὐρώπης...].

— Ἡ καθαρὰ οἰκονομι-
στική πλευρὰ τῆς ἐξουσίας αἰ-
σχροκερδεῖ βάνουσα, προω-
θώντας προϊόντα ποὺ περιέ-
χουν ὅλες τὶς ἀκτινοβολίες
πλὴν ἐκείνης τοῦ ἰωδίου, ποὺ
διαρκεῖ μόνο τρεῖς μῆνες.
[Θέλει νὰ μᾶς πῇ, ὅτι εἶναι
συμφέρον νὰ ἐρχόμαστε σὲ ἐ-
παφή μὲ ραδιοϊσότοπα στρον-
τίου, καισίου, πλουτωνίου,
βαρίου, ποὺ ἡ φονική τους
δράση διαρκεῖ δεκαετίες ἢ
αἰῶνες, καὶ νὰ ἀποφεύγουμε
τὰ ραδιοϊσότοπα ἰωδίου, ποὺ
εἶναι ἐπικίνδυνα μόνο γιὰ
τρεῖς μῆνες...].

— Οἱ κορυφαῖοι σκοτει-
νοὶ κύκλοι τῆς — μιᾶς ὅχι δύο
— Διεθνoῦς Ἐξουσίας, οἱ ὁ-
ποῖοι, ἂν καὶ πληροφοροῦνται
ἀμέσως τὸ ἀτύχημα — τίπο-
τε, ὡς γνωστόν, δὲν τοὺς ξε-
φεύγει — σιωποῦν, ὥσπου νὰ
τὸ «πιάσουν» οἱ χάρο-Σουηδοὶ
καὶ νὰ «διαρρεύσῃ» ἔτσι ἀνε-
πιθύμητα, ἐπεμβαίνουν ὁμῶς
ὑστερα ἀπὸ τὴν ἀρχικὴ ἀπώ-
λεια τοῦ ἐλέγχου ἐπὶ τῆς διε-
θνoῦς προπαγάνδας τους καὶ
τῆς ζητοῦν νὰ μειώσῃ τὸν τό-
νο καὶ νὰ καθησυχάσῃ τὸν κό-
σμο. [Θέλουν νὰ μᾶς ποῦν, ὅτι
πρέπει νὰ ἀποφεύγουμε κάτι
τέτοιες «ὑστερίες», ἀφοῦ τε-
λικά δημιουργοῦν κρίση στὴν

(ἐν τῷ συνόλῳ τῆς ἔνοχῃ)
παγκόσμια Ἐξουσία κι ὅχι
μόνο στὸ (ἅμεσα ὑπεύθυνο)
συγκεκριμένο κομμάτι
τῆς...].

— Ὁ θρησκευτικὸς - θεο-
κρατικὸς ἐξουσιασμός ἐπι-
σεῖει τὴν ἀπειλητικὰ προσεγ-
γίζουσα «Ἡμέρα τῆς Κρίσε-
ως» καὶ μᾶς καλεῖ εἰς μετά-
νοιαν. [Θέλει νὰ μᾶς, πῇ, ὅτι
πρέπει νὰ προσέλθουμε ἐκ νέ-
ου στὴν ἐξουσιαστικὴ του πε-
λατεία — ποὺ τὸν ἔχουμε ἐγ-
καταλείψει τώρα τελευταῖα,
τὸν καημένον, ὡς «πιστοῖ»
του...].

— Οἱ οἰκολόγοι - πράσι-
νοι κλπ., οἱ πιὸ ἀφελεῖς ἴσως
τῆς παρέας, θορυβοῦν, βρί-
σκοντας εὐήκοα ὦτα καὶ αὐ-
τοχειροκροτοῦνται γιὰ τὴ
«δικαίωση» ποὺ τοὺς προσέφε-
ρε τὸ Τσερνόμπιλ. [Θέλουν νὰ
μᾶς ποῦν, ὅτι πρέπει νὰ τοὺς
ψηφίσουμε, γιὰ νὰ ἐνδυναμώ-
νουν μὲ τὴν παρουσία τους τὸν
«πλουραλισμὸ» τοῦ διεθνoῦς
ἐξουσιαστικοῦ σχήματι-
σμοῦ...]

Θὰ μπορούσα νὰ συνεχί-
σω τὸ δειγματολόγιο αὐτὸ ἀπὸ
τὴν γυαλιστερὴ βιτρίνα τῆς
ἐξουσιαστικῆς παράνοιας, ἀλ-
λὰ δὲν χρειάζεται. Τὸ συμπέ-
ρασμα εἶναι ὀλοφάνερο: Ἡ ἐ-
ξουσιαστικὴ παράνοια εἶναι
ἀρρώστια ἀνίατη.

Μετέωρος

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΚΑΡΑΓΚΟΥΝΗΣ*

(τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν)

Προάγγελος Προβολή

«... Ἐκ προσώπου αὐτοῦ ἀστράγαλος χειρὸς τὴν γραφὴν ταύτην ἐνέταξεν: “μηνὴ, θεκέλ, φάρες”... καὶ ἐν ταύτῃ τῇ νυκτὶ ἀνηρέθη Βαλτάζαρ, ὁ Βασιλεὺς τῶν Χαλδαιῶν...» (Δανιήλ, 5-25). Αἱ λέξεις αὗται ἀναγραφεῖσαι δι’ ἀοράτου χειρὸς εἰς τὸν τοῖχον τῆς μεγάλης αἰθούσης τοῦ ἀνακτόρου τοῦ Βαλτάζαρ, κατὰ τὴν διάρκειαν ἐξάλλου εὐωχίας, ἐρμηνεύθησαν ὑπὸ τοῦ Δανιήλ ὡς προάγγελος τοῦ διαμελισμοῦ τοῦ βασιλείου τῶν Χαλδαιῶν. Μετὰ τὴν διαρροὴν τῶν ραδιενεργῶν οὐσιῶν ἀπὸ τὸ πυρηνικὸν ἐργοστάσιον τοῦ Τσερνόμπιλ τῆς Ρωσίας, μετὰ τὰς ἀκόμῃ ἀνυπολογίστους συνεπείας τῆς, αἱ λέξεις αὗται ἐρχονται αὐθορμήτως εἰς τὰς σκέψεις μας καὶ μᾶς ἐπιβάλλουν μίαν ὑπέρχρονον συσχέτισιν τῶν δύο γεγονότων. Διότι καὶ σήμερον ἀπὸ ἐτῶν ἤδη ἀναγράφονται εἰς τοὺς τοίχους τῶν πόλεων μας μηνύματα, προάγγελοι οἰκολογικῆς καταστροφῆς, μετὰ ἐπακόλουθον ἀναίρεσιν τῆς ζωῆς τοῦ πλανήτου μας.

Οἱ φόβοι αὗτοι ἐκφέρονται ὄχι μόνον ἀπὸ εἰρηνοφίλους ἀνθρωπιστὰς καὶ ἐνορατικούς, ἀλλὰ πρωτίστως ἀπὸ τοὺς ὀρθολογιστὰς Φυσικούς, Χημικούς καὶ Μαθηματικούς, δηλαδὴ ἀπὸ ἀκριβῶς ἐκείνους, οἱ ὅποιοι διὰ τῶν ἀνακαλύψεων τῶν συνετέλεσαν εἰς τὴν τεραστίαν ἀνάπτυξιν τῶν Φυσικῶν Ἐπιστημῶν, μετὰ τὰς ἐπικειμένας ἐπικινδύνους συνεπείας τῶν. Αὗτοι ἀπέδειξαν, κυρίως κατὰ τὴν τελευταίαν δεκαετίαν, ὅτι ὀρισμένα προβλήματα τῶν Φυσικῶν Ἐπιστημῶν δὲν ἐπιδέχονται συγκεκριμένας λύσεις, ὥστε νὰ εἶναι δυνατόν διὰ προγραμματισμοῦ εἰς ἓνα ἔστω καὶ ἰδανικὸν computer, νὰ προλεχθῇ ἡ πορεία καὶ ἡ ἔκβασις τοῦ φαινομένου. Ἡ μελλοντικὴ κατάστασις τῶν φορέων τῶν φαινομένων αὐτῶν ἐπαφίεται εἰς ὅ,τι ὀνομάζομεν *Τύχην*⁽¹⁾. Καὶ τοῦτο, εἴτε διότι ἡ τοποθέτησις τοῦ προβλήματος εἶναι τοιαύτη, ὥστε νὰ ἐμπλεκόμεθα εἰς τὴν ἔρευναν τῶν προϋποθέσεων ἐπὶ τῶν ὁποίων ἀκριβῶς βασιζέται ἡ διεξαγομένη μελέτη ἢ διότι τὴν λύσιν τοῦ τεθέντος προβλήματος θὰ ἀπαιτεῖτο ἀριθμὸς μαθηματικῶν πράξεων μετὰ συνολικὴν χρονικὴν διάρκειαν ὑπερβαίνουσαν τὰ ἔτη ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου, τῆς Γῆς (10⁸) ἢ καὶ αὐτοῦ τοῦ Σύμπαντος (10¹²⁰ ἔτη).

Αἱ προσπάθειαι τῶν ἐπιστημόνων καὶ εἰρηνοφίλων νὰ πείσουν τὰς κυβερνήσεις περὶ τῆς ἀναγκαιότητος περιορισμοῦ τῆς πυρηνικῆς τεχνολογίας ἀπέτυχον μέχρι σήμερον. Τοῦτο ὅμως δὲν ἀποθαρρύνει τοὺς πιστεύοντας εἰς τὴν φροντίδα τῆς θείας ἐκείνης βουλήσεως, ἥτις τὸ ἐδημιούργησεν. Ἡ προστασία αὕτη ὀφθαλμοφανῶς καταδεικνύεται διὰ τῆς συνεχιζομένης ἀνόδου τῶν κοινωνιῶν πρὸς λεπτοτέρας καὶ πνευματικότερας καταστάσεις, ἐκ παραλλήλου πρὸς τὰς μεγάλας ὑλικάς προόδους, παρὰ τὰς πολλαπλὰς ταλαιπωρίας καὶ καταστροφάς.

(*) Ὁ Ἀκαδημαϊκὸς κ. Γ. Καραγκούνης διαδοχικὰ ὑπῆρξε καὶ ἐπὶ πολλὰς δεκαετίες καθηγητὴς τῆς εἰδικῆς ἐπιστήμης τῆς «Φυσικοχημείας» στὰ Πανεπιστήμια Ἀθηνῶν, Ζυρίχης καὶ Φράϊμπουργκ (Δ. Γερμανίας). Ὑπῆρξεν ἐπίσης ὁ ἰδρυτὴς τοῦ Ἐργαστηρίου Φυσικοχημείας τοῦ Ἐθνικοῦ Ἰδρύματος Ἑρευνῶν τῆς Ἑλλάδος.

(1) Πρβλ. δύο ὁμιλίαι τοῦ κ. Γεωργίου Καραγκούνη εἰς τὴν Ἀκαδημίαν Ἀθηνῶν: «Ἡ Ὑλὴ, τὸ προσφιλέστατον τοῦ Θεοῦ τέκνον», Πρακτικά 54 39 (1979) καὶ «Ἡ συναδέλφωσις Τύχης καὶ αἰτιοκρατικῆς ἀναγκαιότητος», Πρακτικά 58 173 (1983).

Ὁ ἄνθρωπος ἔχει πάντοτε τεθεῖ πρὸ τῆς ἐλευθέρας ἐκλογῆς μεταξύ τοῦ Καλοῦ καὶ τοῦ Κακοῦ. Ἦδη ἀπὸ τῆς ἐφευρέσεως τῶν ἀπλουστέρων μηχανῶν εἶχε τὴν ἐκλογὴν νὰ χρησιμοποιοῦ αὐτὰς εἴτε διὰ τὴν καλλιέργειαν τῆς Γῆς ἢ πρὸς θανάτωσιν τῶν συνανθρώπων του. Αἱ σκέψεις αὐταὶ μᾶς ἐνθαρρύνουν νὰ πιστεύσωμεν, ὅτι καὶ σήμερον δὲν θὰ κατισχύσουν ἄφρονες ἀποφάσεις.

Ἡ διαρροὴ ραδιενεργείας εἰς τὸ Τσερνόμπιλ δύναται νὰ ἐρμηνευθῇ ὡς σάλπισμα ἐγρηγόρσεως, ὡς ἡχηρὸν κέλευσμα, ὅπως αἱ Φυσικαὶ Ἐπιστῆμαι ἀναλάβουν μίαν σταυροφορίαν διὰ τὸν περιορισμὸν τῶν βιομηχανιῶν, σεβόμεναι τὰ εἰς τὸν ἄνθρωπον τεθέντα ὅρια. Τοῦτο δὲ συνεπάγεται καὶ δημιουργικὴν ἀναθεώρησιν τῆς ἱεραρχίας τῶν μέχρι τοῦδε ἀξιῶν, διὰ τὴν ὁποίαν καὶ ἀπὸ ἄλλας πλευρὰς ὑπάρχουν σοβαραὶ παροτρύνσεις.

ΓΙΩΡΓΟΣ Κ. ΠΑΠΠΑΣ

Γράμμα

Ὅταν.....

Ὅταν σ' ἄλλους καιροὺς θὰ μὲ διαβάξεις

— μικρὸ μνημόσυνο,

θλιβὴ βροχὴ τοῦ φθινοπώρου —,

ὅταν ὅλα σοῦ γίνουνε περιττὰ

καὶ σὺ μικρὸ λουλούδι τοῦ πικροῦ καιροῦ σου,

τότε θὰ καταλάβεις, γιατί οἱ ποιητὲς τῆς ἐποχῆς μου

εἶπανε λόγια φριχτά,

γιατὶ δὲν τοὺς ἀκούει τώρα κανεὶς,

γιατὶ ὁ κόσμος ἄδειασε τόσο...

Ναί,

καὶ θὰ καταλάβεις, γιατί εἶπαμε λόγια πικρά,

γιατὶ μᾶς σφράγισαν

ποιητὲς τῆς πέτρινης σιωπῆς,

τῆς ἔρημης χώρας τοῦ Κράαλ,

τοῦ Ἑλίου,

τῆς Χιροσίμας,

ὅταν ἐσὺ θὰ μὲ διαβάξεις

σ' ἄλλους καιροὺς...

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΣΥΡΟΣ*

Τὸ ἀτύχημα τοῦ Τσερνομπίλ καὶ οἱ ἐπιπτώσεις τῆς ραδιενέργειας

1. Εἰσαγωγή.

Ὁ ὑπολογισμὸς τῶν πιθανοτήτων ἑνὸς πυρηνικοῦ ἀτυχήματος ἐν γένει καὶ ἰδίως ἑνὸς ἀτυχήματος τοῦ τύπου Τσερνομπίλ ἀπασχόλησε φυσικοὺς, μαθηματικοὺς καὶ μηχανικοὺς ἐπὶ τρεῖς τοῦλάχιστον δεκαετίες καὶ ἐξακολουθεῖ ἀκόμη καὶ σήμερον νὰ ἀποτελεῖ τὸ κυριότερον πρόβλημα τῆς Πυρηνικῆς Τεχνολογίας. Διάφοροι ἀριθμοὶ ἐδόθησαν εἰς τὴν δημοσιότητα ὡς ἀποδίδοντες αὐτὴν τὴν πιθανότητα, ἰδίως εἰς τὴν πολυσυζητηθεῖσαν ἔκθεσιν Ράσμουσεν. Ἰσαρίθμες ἀμφισβητήσεις διευτυπώθησαν κατὰ καιροὺς. Ἐμπίπτει τὸ ἀτύχημα τοῦ Τσερνομπίλ εἰς τὸ πλαίσιον τῶν ὑπολογισθεῖσων πιθανοτήτων; Ἀποτελεῖ τὸ ἀτύχημα τοῦ Τσερνομπίλ ἐπιβεβαίωσιν ἢ ἀνταπόδειξιν τῶν χρησιμοποιηθεῖσων θεωριῶν; Ἐμπίμπουν οἱ ἐπιπτώσεις τῆς ραδιενέργειας, τὴν ὁποίαν ἀπερρόφησεν ὁ Ἑλληνικὸς πληθυσμὸς μέχρι σήμερον καὶ θὰ ἀπορροφήσῃ ἀκόμη εἰς τὸ μέλλον, εἰς τὸ πλαίσιον τῶν κανονικῶς ἀναμενομένων ἐπιπτώσεων;

Οἱ ἀπαντήσεις εἰς τὰ ἐρωτήματα αὐτὰ ἀπαιτοῦν τὴν γνῶσιν σειρᾶς στοιχείων, περὶ τὸν ἀντιδραστήρα καὶ περὶ τὶς συνθήκες τοῦ ἀτυχήματος, τὰ ὁποῖα δὲν ὑπάρχουν αὐτὴν τὴν στιγμὴν καὶ εἶναι ἄγνωστον, ἂν θὰ ὑπάρξουν εἰς τὸ μέλλον. Ἐν τούτοις εἶναι δυνατόν κατ' ἀρχὴν ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ὑφισταμένων στοιχείων νὰ σκιαγραφηθῇ μία ἀπάντησις εἰς αὐτά.

Ἐξ ὧσων κατέστησαν γνωστὰ μέχρι σήμερον, βέβαιον εἶναι, ὅτι τῆξις τῆς καρδίας συνέβη εἰς τὸν ἀντιδραστήρα τοῦ Τσερνομπίλ καὶ ὅτι ἡ μορφή αὐτῆ τοῦ ἀτυχήματος εἶναι ἐκείνη, τὴν ὁποίαν οἱ πυρηνικοὶ τεχνολόγοι ἐφοβήθησαν περισσότερο οἰουδήποτε ἄλλου πυρηνικοῦ ἀτυχήματος. Ἄν καὶ ἡ τῆξις τῆς καρδίας ἑνὸς ἀντιδραστήρος συνιστᾷ ἤδη ἕνα σοβαρώτατον ἀτύχημα, οἱ συνέπειές του δὲν θὰ ἦσαν οἱ βαρυτάτες δυνατές, ἐὰν δὲν εἶχεν ταυτοχρόνως σημειωθῇ καὶ ἔκρηξις τοῦ ἀντιδραστήρος. Ἡ ἔκρηξις τοῦ ἀντιδραστήρος ἐπέσυρεν μεθ' ἑαυτῆς τὴν συνέπειαν τοῦ βιαίου διασκορπισμοῦ μέρους τῶν προϊόντων σχάσεως ἐκ τῆς καρδίας τοῦ ἀντιδραστήρος εἰς τὴν ἀτμόσφαιραν.

Ἀπὸ τῆς στιγμῆς αὐτῆς καὶ μετέπειτα ἡ τύχη τῶν προϊόντων τῆς σχάσεως τοῦ οὐρανίου εἰς τὴν καρδίαν τοῦ ἀντιδραστήρος ἐπαφίενται εἰς τὴν βούλησιν τοῦ Αἰόλου. Ὁ Αἰὸλος ἠνόνησε κατὰ τὶς δύο πρῶτες ἡμέρας τὴν χώραν μας. Ἐκτοτε, ὅμως, οἱ ἄνεμοι πνέουν εἰς τὴν χώραν μας ἀποκλειστικῶς βόρειοι καὶ τὰ ἐλευθερούμενα εἰς Τσερνομπίλ ραδιονουκλῖδια μεταφέρονται συνεχῶς πρὸς Νότον.

2. Τί εἶναι καὶ πῶς παράγονται τὰ ραδιονουκλῖδια.

Ἀποτελεῖ γενικὴν ἀρχὴν τῆς Φύσεως τὸ γεγονός, συμφώνως πρὸς τὸ ὁποῖον πᾶν φυσικὸν σύστημα τείνει νὰ καταλάβῃ τὴν κατάστασιν ἐλαχίστης ἐνέργειας. Γενικώτερον, πᾶσα ἐξέλιξις εἰς τὸ Σύμπαν διαμορφοῦται κατὰ τρόπον ὀδηγοῦντα τὸ ἐξελισσόμενον σύστημα εἰς κατάστασιν ἐλαχίστης ἐνέργειας. Ἐ-

* Ὁ κ. Κωνσταντῖνος Σύρος εἶναι καθηγητὴς τῆς Πυρηνικῆς Τεχνολογίας καὶ πρῶν πρύτανης τοῦ Πανεπιστημίου τῶν Πατρῶν.

λάχιστες εξαιρέσεις αυτής της αρχής παρατηρούνται και αυτοί αφορούν την δημιουργίαν οργανωμένων δομών εις αυτο-οργανούμενα συστήματα.

Τὴν γενικὴν τάσιν πρὸς κατάληψιν καταστάσεων ἐλαχίστης ἐνεργείας ἀκολουθοῦν τὰ ἄτομα καὶ τὰ μόρια, ὅταν ἐλευθέρως ἐκπέμπουν φῶς, ὅσον καὶ οἱ ἀτομικοὶ πυρῆνες, ὅταν ἐκπέμπουν ραδιενέργειαν. Τὸ αὐτὸ συμβαίνει ἀκριβῶς καὶ ὅταν ὁ πυρὴν τοῦ ἀτόμου τοῦ οὐρανίου μετὰ τὴν ἀπορρόφησιν ἐνὸς νετρονίου χαμηλῆς ἐνεργείας σχάζεται, ἥτοι διασπᾶται εἰς δύο πυρῆνες ἐλαφροτέρων ἀτόμων. Κατὰ τὴν σχάσιν ἐλευθεροῦνται ἐκτὸς τῶν ἐλαφροτέρων πυρήνων καὶ ἄλλα μικρὰ σωμάτια - νετρόνια, ἠλεκτρόνια, νετρίνα ὡς καὶ γ-φωτόνια. Τὰ τελευταῖα συνίστανται ἀπλῶς ἐξ ἠλεκτρομαγνητικῆς ἀκτινοβολίας λίαν μικροῦ μήκους κύματος —μικροτέρου ἀκόμη καὶ τοῦ μήκους κύματος τῶν ἀκτίνων Χ. Σημειωτέον, ὅτι ὅσον μικρότερον εἶναι τὸ μήκος ἐνὸς ἠλεκτρομαγνητικοῦ κύματος, τόσοις μεγαλυτέροις ἢ ὑπ' αὐτοῦ μεταφερομένη ἐνέργεια.

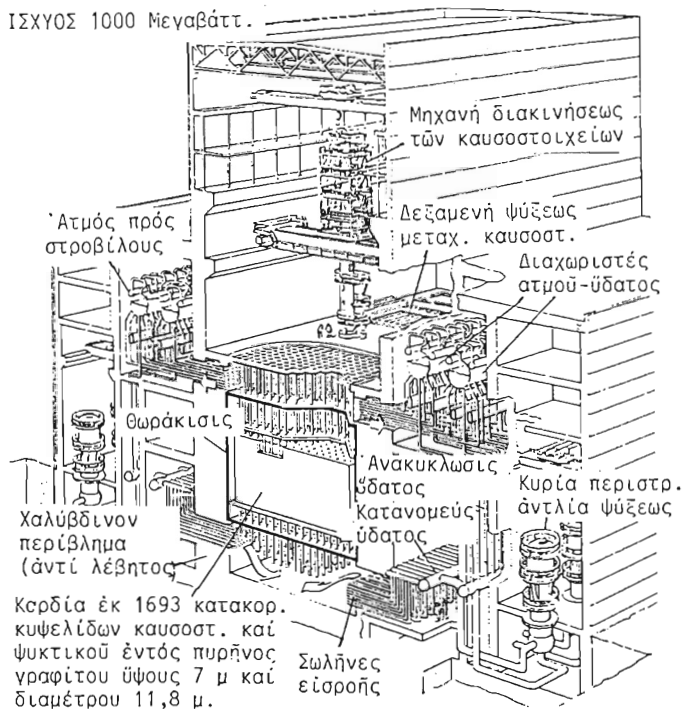
Τὸ οὐράνιον-235, ἀκολουθοῦν τὴν γενικὴν αὐτὴν ἀρχήν, διασπᾶται εἰς κατὰ κανόνα δύο ἀνίσους ἀτομικοὺς πυρῆνες, οἱ ὅποιοι ὁμῶς δὲν εὐρίσκονται εἰς τὴν κατάστασιν τῆς ἐλαχίστης δυνατῆς ἐνεργείας, τὴν ὁποίαν ἀπαιτεῖ ὁ ἀριθμὸς τῶν συστατικῶν τῶν (νετρόνια καὶ πρωτόνια). Τὰ δύο θραύσματα, τὰ ὁποῖα προέρχονται ἐκ τῆς διασπάσεως τοῦ οὐρανίου, ὀνομάζονται ραδιονουκλῖδια, διότι καθίστανται συνήθη ἄτομα μόνον κατόπιν ἐκπομπῆς κβάντων ἐνεργείας ὑπὸ μορφήν ἠλεκτρονίων, ποζιτρονίων, νετρονίων ἢ καὶ γ-φωτονίων, ἥτοι, ραδιενεργείας.

Τὰ ραδιονουκλῖδια παράγονται ἐντὸς τοῦ πυρηνικοῦ ἀντιδραστήρος ὑπὸ τις πλέον ποικίλες μορφές, καὶ διὰ τοῦτο ἢ ὑπ' αὐτῶν ἐκπεμπομένη ραδιενέργεια εἶναι κατὰ κανόνα ποικίλης μορφῆς. Ὡς πρὸς τὴν συχνότητα ἐμφάνισεως ἐκάστου εἶδους ραδιονουκλιδίων ἰσχύει συγκεκριμένος φυσικὸς νόμος —ὁ νόμος κατανομῆς μαζῶν τῶν προϊόντων σχάσεως. Συμφώνως πρὸς αὐτὸν τὸν φυσικὸν νόμον τὰ συχνότερον παραγόμενα προϊόντα σχάσεως ἔχουν ἀτομικὰ βάρη μεταξύ 85 καὶ 105 ἀφ' ἐνὸς καὶ ἀφ' ἐτέρου μεταξύ 125 καὶ 140 περίπου. Τὰ ἄλλα παραγόμενα προϊόντα σχάσεως παρουσιάζουν πιθανότητα ἐμφάνισεως μέχρι μερικῶν τάξεων μεγέθους μικροτέρων. Ἦτο, λοιπόν, ἀπόδειξις τραγικῆς ἀγνοίας ἢ δῆλωσις διὰ τῆς ΕΡΤ, ὅτι ἡ συγκέντρωσις τῶν ραδιονουκλιδίων «δὲν παίζει κανένα ρόλο» εἰς τὴν διαμόρφωσιν τῆς δόσεως ἀκτινοβολίας καὶ εἰς τὰ ἀποτελέσματα αὐτῆς.

3. Ὁ ἀντιδραστήρ.

Ἡ πλέον συγκλονιστικὴ καὶ ἀποκαλυπτικὴ δῆλωσις διὰ τοῦ καναλιῶν τῆς ΕΡΤ ἦτο ἡ ἀποψις, συμφώνως πρὸς τὴν ὁποίαν ὁ πυρηνικὸς ἀντιδραστήρ «εἶναι μιὰ ἐλεγχόμενη ἀτομικὴ βόμβα»! Οὐαί, ἂν ἦσαν βόμβες οἱ ἀντιδραστήρες! Ὑπάρχει σημαντικὴ διαφορὰ ἀποτελεσμάτων εἰς Τσερνομπίλ καὶ Χιρσσίμα ἢ Ναγκαασάκι. Ἄν καὶ σήμερον πλέον πλείστοι γνωρίζουν τί σημαίνει πυρηνικὸς ἀντιδραστήρ, ἐν τούτοις εἶναι χρήσιμον διὰ τὴν κατανόησιν τοῦ ἀτυχήματος νὰ περιγραφοῦν μερικὰ ἐκ τῶν σημαντικῶν δομικῶν στοιχείων ἐνὸς ἀντιδραστήρος γενικῶς καὶ ἰδιαίτερώς μερικὰ ἐκ τῶν χαρακτηριστικῶν τοῦ ἀντιδραστήρος τύπου Τσερνομπίλ.

ΓΕΝΙΚΗ ΑΠΟΨΙΣ ΤΟΥ ΑΝΤΙΔΡΑΣΤΗΡΟΣ ΓΡΑΦΙΤΟΥ ΕΙΣ ΤΣΕΡΝΟΜΠΙΛ
ΙΣΧΥΟΣ 1000 Μεγαβάττ.

Τὸ ψυκτικόν ὕδωρ διατρέχει τὴν καρδίαν τοῦ ἀντιδραστήρος ἐκ τῶν κάτω πρὸς τὰ ἄνω θερμαινόμενον εἰς 284 βαθμούς. Οἱ ὕδατοι ξηραίνονται εἰς τοὺς διαχωριστὰς καὶ ὁδηγοῦνται πρὸς τὴν στροβιλογεννήτριαν πρὸς παραγωγὴν ἡλεκτρικοῦ ρεύματος. 8 κύριες ἀντλίαι συντηροῦν τὸ κύκλωμα ψύξεως. Ἡ πορεία τῶν πυρηνικῶν διασπάσεων ρυθμίζεται ἢ δικοπτεται παντελῶς διὰ τῆς εἰσαγωγῆς εἰς τὴν καρδίαν 179 στοιχείων ἐλέγχου. Ἡ θωράκις ἐκ μπετόν καθίσταται ἀεροστεγὴς μέσω χαλυβδίνης ἐσωτερικῆς ἐπενδύσεως ἀντὶ λέβητος. Ἡ προστασία τοῦ γραφίτου κατὰ τῆς εἰσόδου τοῦ ἀτμοσφαιρικοῦ ὀξυγόνου ἐξασφαλίζεται διὰ μίγματος ἀερίων Ἡλίου καὶ Ἀζώτου.

Ὁ πυρηνικὸς ἀντιδραστήρ διαιρεῖται ἐν γενικαῖς γραμμαῖς εἰς τὸ πυρηνικὸν μέρος καὶ εἰς τὸ κλασσικὸν μέρος. Τὸ πυρηνικὸν μέρος ἀποτελεῖται ἐκ τῆς καρδίας, ἡ ὁποία συντίθεται ἐκ τῶν καυσοστοιχείων μὲ τὸ πυρηνικὸν καύσιμον, τῶν σωλῆνων ψύξεως καὶ τῶν λοιπῶν κατασκευαστικῶν ὑλικῶν καὶ ἀφ' ἑτέρου ἐκ τῆς βιολογικῆς καὶ τῆς θερμικῆς θωρακίσεως, ἡ ὁποία χρησιμεύει εἰς τὴν παρεμπόδισιν τῶν παραγομένων ἀκτινοβολιῶν (β, γ, νετρόνια), τὰ ὁποῖα ἄλλως θὰ ἐκινουῦντο ἐλεύθερα εἰς τὴν ἐλεγχομένην ζώνην τοῦ ἀντιδραστήρος, ὅπου εὐρίσκεται ὁ χώρος ἐλέγχου καὶ τὰ ὄργανα παρακολουθήσεως καὶ χειρισμοῦ τῆς λειτουργίας τοῦ ἀντιδραστήρος. Μία ἄλλη σημαντικὴ συνιστώσα τῆς καρδίας τοῦ ἀντιδραστήρος ἀποτελεῖται ἐκ τῶν στοιχείων ρυθμίσεως καὶ ἐλέγχου τῆς πορείας τῆς διασπάσεως τοῦ Οὐρανίου καί, συνεπῶς, τῆς παραγομένης ἀνὰ μονάδα χρόνου ἐνεργείας. Ἡ καρδιά τοῦ ἀντιδραστήρος ἐγκλείεται εἰς χαλύβδινον λέβητα πάχους τοιχωμάτων 20 ἑκατοστομέτρων περίπου, ἱκανὸν νὰ ἀνθέξῃ εἰς πίεσιν 150 ἀτμοσφαιρῶν περίπου, ὅταν ὁ ἀντιδραστήρ εἶναι τύπου πεπιεσμένου ὕδατος ψύξεως. Ὁ χώρος μεταξὺ τῶν καυσοστοιχείων καὶ τοῦ ψυκτικοῦ ὕγρου πληροῦται συνήθως διὰ τρίτου ὑλικοῦ —τοῦ ἐπιβραδυντοῦ—, τὸ ὁποῖον χρησιμεύει εἰς τὴν μείωσιν τῆς ταχύτητος τῶν κατὰ τὴν διάσπασιν τοῦ ἀτομικοῦ πυρῆνος παραγομένων νετρονίων. Τὸ ὑλικὸν τοὔτο συνίσταται εἰς φυσικὸν ἢ βαρὺ ὕδωρ εἰς τοὺς ἀντιδραστήρας οὐρανίου καὶ εἰς τετηγμένον νάτριον εἰς τοὺς ἀντιδραστήρας πλουτωνίου. Εἰς τὸν ἀντιδραστήρα τύπου Τσερνομπίλ ὁ ἐπιβραδυντὴς ἀπετελεῖτο ἐκ γραφίτου, ἀεροστεγῶς κεκλεισμένου εἰς κατάλληλον δοχεῖον ἐκ χάλυβος. Ὁ ὅλος λέβης τοῦ ἀντιδραστήρος περιβάλλεται ὑπὸ τῆς θωρακίσεως, ἡ ὁποία ἀποτελεῖται ἐξ ὀπλισμένου σκυροδέματος εἰδικοῦ τσιμεντοκονιάματος, πλουσίου εἰς ἐνώσεις σιδήρου, βορίου καὶ ἄλλων χημικῶν στοιχείων, τῶν ὁποίων οἱ ἀτομικοὶ πυρῆνες ἰσχυρῶς ἀπορροφοῦν τὰ ἀνεπιθυμήτως διαφεύγοντα ἐκ τῆς καρδίας νετρόνια καὶ τὴν πλουσίως παραγομένην γ-ἀκτινοβολίαν.

Τὸ ὅλον συγκρότημα καρδίας καὶ θωρακίσεως ἀκτινοβολιῶν τοῦ ἀντιδραστήρος καλύπτεται ἐρμητικῶς δίκην κώδωνος ὑπὸ ἰσχυροῦ κελύφους ἐξ ὀπλισμένου σκυροδέματος, ἀποσκοποῦντος εἰς τὴν δέσμευσιν τῶν κατὰ τυχὸν ἀτύχημα ἐκλυομένων ραδιονουκλιδίων κατὰ τρόπον ἀπαγορεύοντα εἰς αὐτὰ νὰ εἰσέλθουν εἰς τὴν ἐλευθέραν ἀτμόσφαιραν τοῦ περιβάλλοντος. Τοῦ κελύφους τούτου στερεῖται διὰ λόγους οἰκονομίας ὁ ἀντιδραστήρ τοῦ Τσερνομπίλ (Σχῆμα 1).

Σημειοῦται, τέλος, ὅτι μεγάλοι σωλῆνες διαπερνοῦν τὰ τοιχώματα τοῦ λέβητος καὶ τοῦ κελύφους μεταφέροντες τὸ τὴν θερμότητα παραλαβὸν ρευστὸν ἐκ τῆς καρδίας τοῦ ἀντιδραστήρος εἰς τὸ σύστημα τῶν στροβιλογεννητριῶν, ὅπου παράγεται τὸ ἠλεκτρικὸν ρεῦμα. Παρεμπόδισις καθ' οἷονδῆποτε τρόπου τῆς κυκλοφορίας τοῦ ψυκτικοῦ μέσου ἐντὸς τῶν ἐν λόγῳ σωλῆνων συνεπάγεται τὴν ἀνοδὸν τῆς θερμοκρασίας εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς καρδίας τοῦ ἀντιδραστήρος ἐνεκα τῆς συνεχῶς παραγομένης ἐκεῖ πυρηνικῆς ἐνεργείας. Ἐὰν δὲν διακοπῇ ἐγκαίρως ἡ παραγωγή ἐνεργείας ἢ δὲν τεθῇ εἰς ἄμεσον λειτουργίαν βοηθητικὸν σύστημα ψύξεως τῆς καρδίας τοῦ ἀντιδραστήρος, τότε ἡ θερμοκρασία υπερβαίνει τὸ σημεῖον τήξεως τοῦ πυρηνικοῦ καυσίμου καὶ τῶν διαφόρων ὑλικῶν τῆς καρδίας τοῦ ἀντιδραστήρος. Τὸ ὅλον τῆγμα πορεύεται πρὸς τὴν διεύθυνσιν τῆς δυνάμεως τῆς βαρύτητος μετὰ ταχύτητος, ἥτις διευκολύνεται ἔνεκα τοῦ ὕψιου εἰδικοῦ βάρους τοῦ μετάλλου οὐρανίου, τὸ ὁποῖον εἶναι σχεδὸν εἴκοσι φορὲς μεγα-

λύτερον τοῦ εἰδικοῦ βάρους τοῦ ὕδατος. Ἡ διατρητικὴ δύναμις τοῦ πυρηνικοῦ τήγματος δὲν ἀντιμετωπίζεται πιθανῶς διὰ μπετὸν πάχους μικροτέρου τῶν τριῶν μέτρων. Τὸ ἐνδεχόμενον αὐτό, ἀκριβῶς φοβοῦνται οἱ Σοβιετικοὶ τεχνικοί, λόγος διὰ τὸν ὁποῖον κατεσκεύασαν ὑπόγειον σήραγγα.

Ὡς ἐλέγχθη ἀνωτέρω, τὸ πυρηνικὸν καύσιμον ἐγκλείεται ἐντὸς καταλλήλων σωλήνων — τῶν καυσσοστοιχείων — καὶ τὰ παραγομένα ραδιονουκλίδια παραμένουν ἐγκλειστα ἐντὸς αὐτῶν κατὰ τὴν κανονικὴν λειτουργίαν τοῦ ἀντιδραστήρος. Ἡ τῆξις τῆς καρδίας τοῦ ἀντιδραστήρος ἀποτελεῖ τὴν χειρίστην μορφήν ἀτυχήματος ἀκριβῶς διὰ τὸν λόγον, ὅτι αὕτη συνεπάγεται τὴν ἄμεσον ἐλευθέρωσιν τῶν ὑπὸ πίεσιν ἐντὸς τῶν σωλήνων κρατουμένων ἀερίων προϊόντων σχάσεως, ἥτοι τῶν ὑψηλῶς ραδιενεργῶν ραδιονουκλιδίων.

Τὰ τριάκοντα καὶ πλέον ἔτη ἐμπειρίας τῆς λειτουργίας τῶν πυρηνικῶν ἀντιδραστήρων ἐδίδαξαν, ὅτι ἡ μεταλλικὴ ἐπένδυσις τοῦ πυρηνικοῦ καυσίμου, ὁ λέβης πάχους εἴκοσιν ἑκατοστομέτρων, ἡ θερμικὴ καὶ βιολογικὴ θωράκισις ἐκ σκυροκονιάματος δὲν ἀποτελοῦν ἱκανὴν καὶ ἐπαρκὴ ἀσφάλειαν διὰ τὴν περίπτωσιν πυρηνικοῦ ἀτυχήματος κατὰ τῆς ἐξαπλώσεως εἰς τὴν ἀτμόσφαιραν τῶν ἀερίων προϊόντων τῆς σχάσεως. Εἰς τὴν ἔτι χειροτέραν περίπτωσιν τῆς ἐκρήξεως τοῦ ἀντιδραστήρος ἡ ἐξασφάλισις τῆς μὴ διαφυγῆς εἰς τὴν ἀτμόσφαιραν τῶν ραδιενεργῶν ἀερίων ἀποτελεῖ πλέον τὸ πρῶτιστον μέλημα τῶν διὰ τὴν ἀσφάλειαν τοῦ πληθυσμοῦ ὑπευθύνων Ἀρχῶν.

Τὸ γεγονός τοῦτο ἐπέβαλεν εἰς πλεῖστες δυτικὰς προηγμένες χώρες τὴν προσθήκην ἀνωθεν τῶν ἀντιδραστήρων ἰσχύος προστατευτικοῦ κελύφους ἐξ ἰσχυροτάτου ὀπλισμένου σκυροδέματος. Τοῦτο κλείεται ἐρμητικῶς εἰς περίπτωσιν διαφυγῆς ραδιενεργῶν ἀερίων καὶ οὕτως ἀποφεύγονται οἱ ἔσχατοι τῶν κινδύνων διὰ τοὺς κατοίκους τῆς εὐρυτέρας περὶ τὸν ἀντιδραστήρα περιοχῆς. Ἀκριβῶς ἡ ὑπαρξίς τοῦ προστατευτικοῦ αὐτοῦ κελύφους εἰς τὸν ἀντιδραστήρα τοῦ Three Mile Island ὑπῆρξεν εἰς ἓκ τῶν λόγων τῆς περιορισμένης ζημίας κατ' ἐκεῖνο τὸ ἀτύχημα τῶν ΗΠΑ εἰς τὸ ἔτος 1979. Σημειωτέον ἐν τούτοις, ὅτι εἰς τὸν ἀντιδραστήρα τοῦ Three Mile Island τὸ ἀτύχημα ἐτέθη ὑπὸ ἔλεγχον πρὶν ἢ τακὴ ἡ καρδιά τοῦ ἀντιδραστήρος — μία σημαντικωτάτη διαφορὰ ὡς πρὸς τὸ ἀτύχημα τοῦ Τσερνόμπιλ. Ὡσαύτως σημαντικὴν διαφορὰν συνιστᾷ τὸ γεγονός, ὅτι εἰς τὸν ἀντιδραστήρα τοῦ Three Mile Island ἐλειτούργησε τὸ σύστημα καταιωνισμού διὰ 250.000 περίπου λίτρων ὕδατος καὶ ἐκρηγίς δὲν ἐσημειώθη.

Ἡ ἐμφάνισις ἢ ὄχι τῶν ἀνω σημειωθεισῶν λειτουργιῶν εἰς περίπτωσιν ἀτυχήματος καθορίζει τὴν ποσότητα καὶ τὸ εἶδος τῶν ἐλευθερουμένων ραδιονουκλιδίων καί, συνεπῶς, τὴν ἑκτασιν τῶν ζημιῶν εἰς τὸ ἔμψυχον καὶ τὸ ὕλικόν δυναμικὸν τῆς πρώτης ζώνης κινδύνου περὶ τὸν ἀντιδραστήρα.

4. Θεωρητικὲς δυνατότητες σφαλμάτων καὶ ἀτυχημάτων.

Ἐπάρχουν διάφοροι τρόποι χαρακτηρισμοῦ τῶν πηγῶν σφαλμάτων καὶ τῶν δι' αὐτῶν δυνατὸν νὰ προκληθοῦν ἀτυχημάτων:

α) Κλασσικὲς δισλειτουργίαι τοῦ συστήματος.

β) Ὑλικὲς ἀτέλειαι καὶ κατασκευαστικὰ ἐλαττώματα τοῦ κλασσικοῦ μέρους.

γ) Καθαρώς πυρηνικά έλαττώματα συνιστωσών τής καρδιάς του αντιδραστήρος.

δ) 'Ο ανθρώπινος παράγων.

Οί παράγοντες α) έως γ) είναι αυτόνομοι. Σχετικώς πρὸς τὸν ἀνθρώπινον παράγοντα πρέπει νὰ γίνουν οἱ ἐξῆς διακρίσεις: Σφάλμα κατὰ τὴν συντήρησιν τοῦ αντιδραστήρος, σφάλμα κατὰ τὴν κατασκευὴν τῶν συνιστωσῶν τοῦ αντιδραστήρος, σφάλμα χειρισμοῦ κατὰ τὸν ἔλεγχον λειτουργίας ἢ ρυθμίσεως τῆς πορείας παραγωγῆς ἐνεργείας. Ὡς πρὸς τὸ ἀτύχημα τοῦ Τσερνομπίλ δύο δυνατότητες θεωροῦνται πιθανές:

α) Ἐκρηξίς εἰς τὴν αἴθουσαν τοῦ δι' ἠλεκτρονικοῦ ὑπολογιστοῦ ἐλέγχου τοῦ αντιδραστήρος, κατὰ τὴν ὁποίαν τὸ αὐτόματον σύστημα σβέσεως ἐτέθη ἐκτὸς λειτουργίας καὶ διεκόπη ἡ ροὴ εἰς τὸ σύστημα ψύξεως τῆς καρδιάς τοῦ αντιδραστήρος.

β) Ἀπρόοπτος διακοπὴ ρεύματος, διὰ τῆς ὁποίας σημαντικὰ συγκροτήματα ἐλέγχου ἐτέθησαν ἐκτὸς λειτουργίας, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ἡ κεντρικὴ ἀντλία τοῦ κυκλώματος ψύξεως. Ἡ ἄμεσος ἐνεργοποίησις τῆς βοηθητικῆς παροχῆς ρεύματος ἡστόχησεν, μὲ ἀποτέλεσμα τὴν ἔκρηξιν μίγματος ὕδρογόνου - ὀξυγόνου (κροτοῦν ἀέριον).

Ἀμφότερες οἱ ἄνω ἐκδοχαὶ συνεπάγονται τὴν ἰσχυρὰν αὔξησιν τῆς θερμοκρασίας εἰς τὴν καρδίαν τοῦ αντιδραστήρος. Ἐνεκα αὐτῆς καὶ τῆς πιθανῆς καταστροφῆς τῆς μεταλλικῆς ἐπενδύσεως τοῦ ἐκ γραφίτου ἐπιβραδυντοῦ νετρονίων εἰς τὴν καρδίαν προεκλήθη πυρκαϊὰ εἰς τὸν γραφίτην, μὲ συνέπειαν τὴν βιαίαν ἄνοδον εἰς τὴν ἀτμόσφαιραν τῶν ραδιονουκλιδίων τῶν εὐρίσκομένων πλέον ἐκτὸς τῆς ἐπενδύσεως τοῦ πυρηνικοῦ καυσίμου.

5. Παρατηρηθέντα ραδιονουκλίδια καὶ δόσεις.

Τὰ παρατηρηθέντα εἰς τὴν ἀτμόσφαιραν ραδιονουκλίδια εἶναι πολὺ ὀλιγώτερα τῶν εἰς τὸν ἀντιδραστήρα παραγομένων. Ὁ κύριος λόγος πρὸς τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὴν σχετικὴν συγκέντρωσιν τῶν προϊόντων σχάσεως. Τὰ βραχείας ἡμιζωῆς ραδιονουκλίδια δὲν προλαμβάνουν νὰ ἀπομακρυνθοῦν τοῦ ἀντιδραστήρος. Ὁ μόνος ἕτερος φυσικὸς τρόπος διαλογῆς τῶν ραδιονουκλιδίων κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ταξιδίου των εἰς τὴν ἀτμόσφαιραν εἶναι ἡ πτώσις των ἔνεκα τοῦ πεδίου τῆς βαρύτητος καὶ τῆς διαφορᾶς τῶν ἀτομικῶν βαρῶν. Διὰ τοῦτο ἡ ἐμφάνισις ἀλφα-ραδιενεργῶν νουκλιδίων εἶναι μᾶλλον ἀπίθανος καὶ παρατηρήθησαν μόνον εἰς τὶς πλησίον τοῦ Τσερνομπίλ περιοχές. Ἰχνη μόνον ἐνεφανίσθησαν εἰς Σουηδίαν καὶ Δ. Γερμανίαν. Κατὰ τὶς ἐκτιμήσεις τῶν ἐδικῶν εἰς τὸν ἀντιδραστήρα τοῦ Τσερνομπίλ περιείχοντο 80 ἑκατομμ. curie ἰωδίου-131 καὶ 6 ἑκατομμ. curie καισίου-137. Ἄνω τῶν 50% αὐτῶν ἐξῆλθον εἰς τὴν ἀτμόσφαιραν. Συγκριτικὰ, εἰς τὸ ἀτύχημα τοῦ Three Mile Island ἐμετρήθησαν 15 curie.

Τὰ ραδιονουκλίδια, τὰ ὁποῖα παρατηρήθησαν εἰς τὴν περιοχὴν μας εἶναι ἀριθμητικῶς ἐλάχιστα ὥς τὰ Ἰώδιον-131, Τελλούριον-132, Καίσιον-134, Καίσιον-137, καὶ τὸ Στρόντιον-90. Τὴν σημαντικωτέραν συνιστώσαν ἀποτελεῖ τὸ Ἰώδιον-131 (= 80%) καὶ τὰ δύο ἰσότοπα τοῦ καισίου (= 20%). Τὰ ὑπόλοιπα ρα-

ΟΙ ΚΙΝΔΥΝΟΙ ΕΚ ΤΗΣ ΕΚΒΟΛΗΣ ΡΑΔΙΕΝΕΡΓΕΙΑΣ

Ὅταν ἡ ληφθεῖσα δόσις ραδιενεργείας εἶναι λίαν χαμηλή, π.χ., ὡς ἡ ληφθεῖσα ὑπὸ τοῦ πληθυσμοῦ τῆς χώρας μας, τὰ ἀποτελέσματα ἐπὶ τῆς υγείας εἶναι στοχαστικά καὶ ὑπολογιζόμενα μόνον διὰ τῶν πιθανοτήτων. Οἱ ἐπιπτώσεις εἶναι κατὰ κανόνα μακροπρόθεσμες.

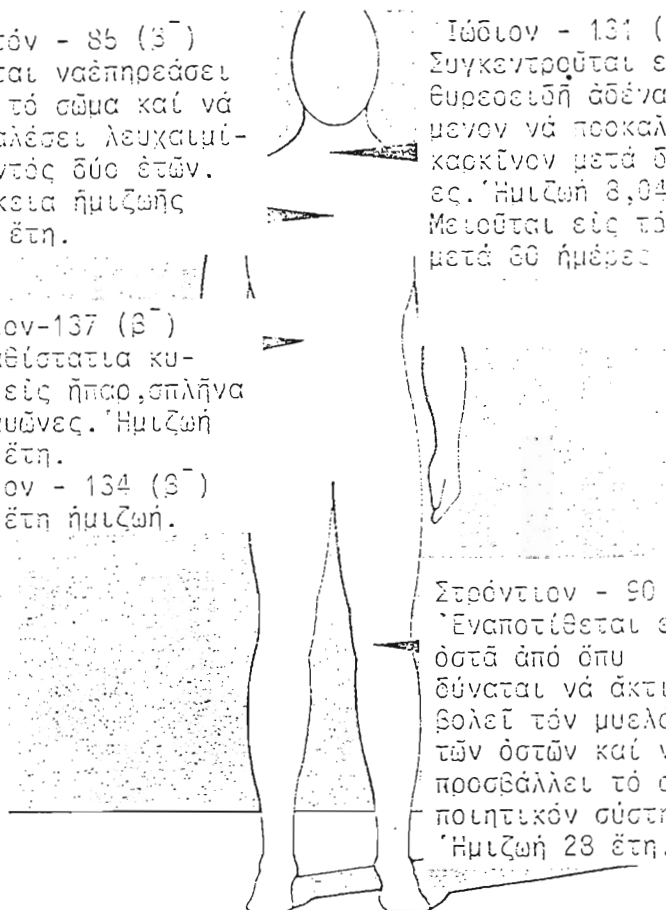
Κουπτόν - 85 (β^-)
Δύναται νὰ ἐπηρεάσει
ὅλον τὸ σῶμα καὶ νὰ
προκαλέσει λευχαιμί-
αν ἐντὸς δύο ἐτῶν.
Διάρκεια ἡμιζωῆς
10,7 ἔτη.

Καίστιον-137 (β^-)
Ἐγκαθίσταται κυ-
ρίως εἰς ἥπαρ, σπλῆνα
καὶ μυῶνες. Ἡμιζωή
30,2 ἔτη.

Καίστιον - 134 (β^-)
2,1 ἔτη ἡμιζωή.

Ἰώδιον - 131 (β^-)
Συγκεντρῶται εἰς τὸν
θυρεοειδῆ ἀδένα δυνά-
μενον νὰ προκαλέσει
καρκῖνον μετὰ δεκαετί-
ες. Ἡμιζωή 8,04 ἡμέρες.
Μειοῦται εἰς τὸ 1/1000
μετὰ 80 ἡμέρας περίπου.

Στρόντιον - 90 (β^-)
Ἐναποτίθεται εἰς
ὅστὰ ἀπὸ ὅπου
δύναται νὰ ἀκτινο-
βολεῖ τὸν μυελὸν
τῶν ὀστέων καὶ νὰ
προσβάλλει τὸ αἷμο-
ποιητικὸν σύστημα.
Ἡμιζωή 28 ἔτη.

Σχῆμα 2.

διονουκλίδια συνοδεύουν τὸ καίσιον εἰς ποσοστὰ ἐξόχως χαμηλά. Π.χ., τὸ στρόντιον-90 εὐρίσκεται εἰς τὸ 0,04 ἕως 0,06%. Τὸ καίσιον-134 ἐμφανίζεται εἰς τὶς συγκεντρώσεις μεταξύ 30% καὶ 50% τοῦ καϊσίου-137, τὸ ὁποῖον ἀπετέλει, ὡς ἤδη ἐλέχθη τὸ 20% περίπου τῆς ὅλης ραδιορυπάνσεως τοῦ ἀτμοσφαιρικοῦ ἀέρος περὶ τὸ μέσον τοῦ μηνὸς Μαΐου. Ὅλα τὰ ἄνω νουκλίδια ἐκπέμπουν ἠλεκτρόνια, τὰ ὁποῖα συγκρουόμενα μὲ τὰ ἄτομά του ἐκπέμπουν ἔνεκα πεδήσεως γ-ἄκτινοβολίαν εἰς τὸν ἀέρα.

Ὅλα τὰ ἄνω ραδιονουκλίδια προκάλεσαν κατὰ τὴν περίοδον τοῦ μεγίστου εἰς τὴν περιοχὴν μας (ἡμέρες τοῦ Πάσχα) φόρτου τὴν ἰσχὺν δόσεως ἀκτινοβολίας 25 μικρορέμ ἀνὰ ὥραν περίπου, ἐνῶ ἡ ἀντίστοιχος ἰσχὺς δόσεως πρὸ τοῦ ἀτυχήματος ἀνῆρχετο εἰς 9 ἕως 10 μικρορέμ ἀνὰ ὥραν. Ἡ παρατηρηθεῖσα αὕτῃ ἰσχὺς δόσεως εἶναι πολὺ χαμηλὴ. Διὰ τὰ ἐμφανισθούν ἄμεσα συμπτώματα τῆς ἐξ ἀκτινοβολίας ἀσθενείας, πρέπει νὰ ἐκτεθῇ ὁ ἄνθρωπος εἰς ὁλόσωμον ἀκτινοβόλησιν δόσεως 25 ρέμ περίπου. Ἡ συνολικὴ αὕτη δόσις συγκεντροῦται εἰς τὸν ἄνθρωπον, ἐὰν οὗτος ἐκτεθῇ εἰς 25 μικρορέμ ἀνὰ ὥραν ἐπὶ 114 ἔτη.

Ὁ ἄνω ὑπολογισμὸς μᾶς καθιστᾷ λίαν αἰσιοδόξους ὡς πρὸς τὶς δυνατὰς ἐπιπτώσεις τοῦ Τσερνομπίλ δι' ἡμᾶς τοὺς Ἕλληνας, τοῦλάχιστον ὡς πρὸς τὴν ἐξωτερικὴν ἀκτινοβόλησιν. Χωρὶς νὰ διατρέχομε μεγάλο κίνδυνον ἐκ τῶν ἐπιπτώσεων τοῦ Τσερνομπίλ, δὲν δυνάμεθα νὰ ἰσχυρισθούμε ὅμως, ὅτι ὁ κίνδυνος εἶναι μηδέν. Ἡ περιφημὸς «γραμμικὴ σχέσις» μᾶς λέγει, ὅτι ὅσονδήποτε μικρὰ καὶ ἂν εἶναι ἡ ληφθεῖσα δόσις, ὑπάρχει ἓνα ἀντίστοιχα μικρὸν ἀποτέλεσμα. Μὲ ἄλλους λόγους δὲν ὑπάρχει ἀνώτατον ὄριον δόσεως ἀκτινοβολίας, κάτωθι τοῦ ὁποίου ὁ κίνδυνος μεταλλαγῶν εἰς τοὺς ζῶντες ὁργανισμοὺς εἶναι μηδενικός. Καὶ τὰ διὰ τῆς τροφῆς λαμβανόμενα ραδιονουκλίδια;

Σημειωτέον, ὅτι ἡ εἰσαγωγή εἰς τὸν ὁργανισμόν 1000 μπεκερέλ τοῦ ἄνω μίγματος ραδιονουκλιδίων προκαλεῖ εἰς μὲν τοὺς ἐνηλίκους τὴν συνολικὴν δόσιν τῶν 3,5 μιλλιρέμ, ἐνῶ εἰς μικρὰ παιδιὰ τὴν δόσιν 15,6 μιλλιρέμ. Ἡ διαφορὰ προέρχεται ἐκ τοῦ ἰωδίου-131 καὶ ὀφείλεται εἰς τὸ μέγεθος τοῦ θυροειδοῦς ἀδέנוς τῶν μικρῶν παιδιῶν. Οἱ δόσεις αὗτὲς προκαλοῦνται ἀπ' εὐθείας ὑπὸ τῶν ἐκπεπομένων ἠλεκτρονίων εἰς τὸν θυροειδῆ, εἰς τὸ ἥπαρ, τὸν σπλῆνα, τὰ ὅστ' αὐτὰ κτλ. (Σχῆμα 2).

6. Τί σημαίνει τὸ Τσερνομπίλ διὰ τὸ μέλλον τῆς πυρηνικῆς ἐνεργείας;

Τὸ ἀτύχημα τοῦ Τσερνομπίλ ὑπῆρξεν πέραν πάσης ἀμφιβολίας τὸ βαρύτερον πυρηνικὸν ἀτύχημα. Ἦτο ἀναπόφευκτον; Ὑπῆρξεν τοῦτο ἡ ἀναπόδραστος συνέπεια μίας φυσικῆς νομοτελείας, ἡ ὁποία δὲν δύναται νὰ ὑπερνηκηθῇ διὰ τῆς ἐπεκτάσεως τῆς τεχνολογικῆς ἐπιτευξίμου πυρηνικῆς ἀσφαλείας; Ἀσφαλῶς, ἡ ἀπάντησις εἶναι ἀρνητικὴ. Καὶ τοῦτο δὲν προκύπτει μόνον ἐκ τῆς δηλώσεως τῶν Σοβιετικῶν, ὅτι θὰ συνεχίσουν τὴν περαιτέρω ἐκμετάλλευσιν τῆς πυρηνικῆς ἐνεργείας. Ἐκ τῆς περιγραφῆς τοῦ ἀντιδραστήρος τοῦ Τσερνομπίλ καὶ τῆς συγκρίσεως αὐτοῦ πρὸς τοὺς ἀντιδραστήρας τοῦ φυσικοῦ ὕδατος προκύπτουν πολλὰ συμπεράσματα πειθόντα, ὅτι, τοῦλάχιστον εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ Τσερνομπίλ, ἡ τεχνολογικὴ τελειότης τοῦ καταστραφέντος ἀντιδραστήρος ἄφηνε ἄρκε-

καλῶς ἐννοουμένης Ἐπιστήμης καὶ Τεχνολογίας. Ἡ Ἐπιστήμη δὲν ἀποτελεῖ κίνδυνον διὰ τὸν πολιτισμόν μας. Ἀντιθέτως, κίνδυνον διὰ τὸν πολιτισμόν μας ἀποτελεῖ ἡ ἀλόγιστος εἰσαγωγή ἰδεολογικῶν στοιχείων εἰς τὴν Ἐπιστήμην καὶ εἰς τὴν Τεχνολογίαν. Κίνδυνον ἐπίσης ἀποτελεῖ διὰ τὸν πολιτισμόν μας ἡ πτώσις τῶν ἠθικῶν ἀξιών καὶ ὁ μηδενισμὸς τῆς προσωπικότητος τοῦ ἀνθρώπου, μὲ συνέπειαν τὴν ἀπεμπόλησιν τῆς αὐστηρότητος εἰς τὴν σκέψιν, εἰς τὸ καθήκον καὶ τὴν καθημερινὴν πράξιν.

Ἀποτελοῦν οἱ ἐπιπτώσεις τῆς ραδιενεργείας ἄμεσον κίνδυνον διὰ τὴν κοινωνίαν μας; Ὁχι. Εἰς τὴν Ἐπιστήμην ὅμως ἡ ἀκρίβεια τῆς ἀπαντήσεως ἐξαρτᾶται εὐθέως ἐκ τῆς ἀκριβείας τῆς ἐρωτήσεως. Ἡ ἔλλειψις ἄμεσου κινδύνου δὲν σημαίνει ἀναγκαίως τὴν ἔλλειψιν κινδύνου γενικῶς. Εἶναι γεγονός, ὅτι οἱ ληφθεῖσες δόσεις ἀκτινοβολίας εἶναι λίαν χαμηλές. Ἀλλά, ὡς ἐλέχθη, δὲν ὑπάρχει οὐδὸς, κάτωθι τοῦ ὁποίου μία δόσις ἀκτινοβολίας θὰ ἦτο ἀπολύτως ἀκίνδυνος. Ἐξ ἄλλου πρέπει νὰ μὴ λησμονῇται τὸ γεγονός, ὅτι μεταλλαγὰς ἔνεκα τῆς φυσικῆς ραδιενεργείας ὑπῆρχον καὶ θὰ ὑπάρξουν. Τοιοῦτοτρόπως, ἂν αὐξηθοῦν κατὰ 3 ἕως 4% οἱ ἐκ καρκίνου θάνατοι μετὰ μίαν ἢ δύο δεκαετίες, ποῖος θὰ ἀποδείξει, ὅτι αὐτοὶ θὰ ὀφείλονται εἰς τὸ ἀτύχημα τοῦ Τσερνόμπιλ; Τὸ γεγονός τοῦτο ἀποτελεῖ τὴν σημαντικωτάτην πηγὴν βεβαιότητος διὰ τοὺς τοποθετοῦντες σήμερον τὸ «ὄριον ἀσφαλείας» τοῦ γάλακτος εἰς τὰ 500 Μπεκερέλ ἀνὰ λίτρον. Ἴσως μετὰ 20 ἔτη νὰ μὴν ὑπάρχουν πλέον οἱ δηλοῦντες σήμερον, ὅτι ὅλα τὰ τρόφιμα εἶναι τελειῶς κατάλληλα πρὸ βρῶσιν κτλ., κτλ. Ἐξ ἄλλου δὲν ὑφίσταται δυνατότης συγκρίσεων τῶν κινδύνων ἐκ τῶν τροχαίων ἀτυχημάτων ἢ ἐκ τοῦ καπνίσματος, διότι οἱ κίνδυνοι καὶ οἱ συνέπειές των εἶναι ποιοτικῶς διάφοροι τῶν κινδύνων ἐκ τῆς ραδιενεργείας. Ὁ καπνιστὴς δυνατόν νὰ βλάπτει τὸν ἑαυτόν του, ἐνῶ ὁ ἀκτινοβοληθεὶς δυνατόν — ἀναλόγως τῆς δόσεως — νὰ βλάψῃ καὶ τὸν ἑαυτόν του ἀλλὰ καὶ ὅλους τοὺς ἀπογόνους του.

Ἡ ἱστορία τῆς μεγίστης ἐπιτρεπομένης δόσεως εἶναι πλέον ἢ εὐγλωττος. Πρὸ τοῦ 1934 ἡ μεγίστη ἐπιτρεπομένη δόσις ἦτο 73 ρέμ/ἔτος. Ἀργότερον ἔγινε 52 ρέμ/ἔτος. Κατὰ τὸ 1950 ὑπεβιβάσθη εἰς 15,6 ρέμ/ἔτος. Σήμερον ἰσχύει 0,5 ρέμ/ἔτος.

Δύναται ὁ ἄνθρωπος νὰ καταστήσῃ τὴν ἐξέλιξιν τῆς ἀνθρωπότητος ἀντιστρεπτήν; Ἡ ἱστορία τῆς «ἐπιστροφῆς» εἰς τὴν Φύσιν εἶναι πολὺ παλαιά. Τὸ γεγονός, ὅτι εὕρισκόμεθα, ἐκεῖ, ὅπου εὕρισκόμεθα ἀποδεικνύει ἀκριβῶς, ὅτι ἡ ἐξέλιξις ἐνὸς πολιτισμοῦ ἀποτελεῖ ἀκραιφνῶς μὴ ἀντιστρεπτὸν φυσικο-κοινωνικὸν φαινόμενον. Δύναται π.χ., νὰ καταστῇ διανοητὴ ἡ κατάργησις ὅλων τῶν φαρμάκων; Καὶ ὅμως ὑπάρχουν ἄνθρωποι ἐξεγειρόμενοι κατὰ τῆς χημικῆς βιομηχανίας. Εἶναι διανοητὴ ἡ κατάργησις τῆς πυρηνικῆς ἐνεργείας εἰς τὴν Γαλλίαν, ὅπου 60% τοῦ παραγομένου ἠλεκτρισμοῦ εἶναι πυρηνικῆς προελεύσεως; Οὐτοπία!

Ἡ ἀνθρωπότης θὰ εὕρῃ σωτηρίαν μόνον, ἐὰν κατορθώσῃ νὰ καταστήσῃ ἀκινδύνους τοὺς καταπατοῦντες τὶς πνευματικὰς καὶ ἠθικὰς ἀξίας τοῦ πολιτισμοῦ μας καὶ ἐὰν δημιουργήσῃ πραγματικὴν Σοφίαν, διαύγειαν σκέψεως καὶ ὑπευθυνότητα τοῦ ἀτόμου ἐν μέσῳ τῆς ὁμάδος καὶ τῆς εὐρείας κοινωνίας διὰ μιᾶς ἐλευθέρας ἰδεολογικῶν προκαταλήψεων Παιδείας.

ΛΑΜΠΡΟΣ ΝΤΟΚΑΣ

(του Πανεπιστημίου Πατρών)

Κατάργηση τής Τεχνολογίας ή κατάργηση τής τυραννίας;

Τὸ τελευταῖο τραγικὸ δυστύχημα τοῦ Τσερνόμπιλ ἔρχεται νὰ ἐπιβεβαιώσῃ τὸν ἐγκληματικὸ παραλογισμό τῆς σημερινῆς μορφῆς Ἑξ-ουσίας. Ἡ μαρξιστικὴ τυραννικὴ νομενκλατούρα θυσιάζει ἀδίστακτα καὶ αὐτὸ τὸ θεῖο δῶρο τῆς ζωῆς, προκειμένου νὰ συντηρήσῃ ἓναν ἀνέλπιδο ἀγῶνα μιᾶς χρεωκοπημένης πολιτικῆς. Σήμερα δὲν περιορίζεται στὰ ἐπιστημονικὰ σκάνδαλα, ὅπως τοῦ Λυσένκο καὶ τῆς Μπολσεβίκας. Ἐξαλλή ἀπὸ τὰ μηνύματα τῆς καθυστέρησης τοῦ ὑπόδουλου μαζανθρώπου καὶ τῆς ἀνεπάρκειας τοῦ τυραννικοῦ κοινωνικοῦ συστήματος, ἐξεντελίζει τὴν ἀνθρώπινη ὑπαρξή, γιὰ νὰ παρατείνει τὴ ψευδαίσθησιν ἑνὸς πεθαμένου ὀνείρου: Ὁ «ὑπαρκτὸς σοσιαλισμὸς» ὄχι μόνον δὲν ἔχει καμμιά ἐλπίδα νὰ ὀδηγήσῃ στὸν «παράδεισο» τῆς «ἀταξικῆς κοινωνίας», ἀλλοῦ συνεχῶς γίνεται καὶ περισσότερο ἐπικίνδυνος γιὰ τὴν ἀσφάλεια τοῦ Κόσμου. Ἡ ὑποκρισία τοῦ ἀνύπαρκτου ἀνθρωπισμοῦ δὲν εἶναι πλέον σὲ θέση νὰ ἀποκρύψῃ τὶς παρανοικὲς προθέσεις μιᾶς ἀσυνείδητης ἐξουσιαστικῆς ομάδας: Κινητοποιοῦν τοὺς ἀφελεῖς καὶ «πιστοὺς» τοὺς γιὰ χάρη τῆς εἰρήνης, ἐνῶ συγχρόνως προσπαθοῦν ἀδίστακτα μὲ κυνικὴ περιφρόνησιν τῆς ἀνθρώπινης νοημοσύνης νὰ ἐτοιμάσουν ὑποὺλα τὸν ὄλεθρο. Ὅταν ἡ καταστροφὴ φέρῃ τὸν ἐφιάλτη τοῦ ἀργοῦ θανάτου καὶ τὸ νέφος τῆς δαντικῆς κολάσεως ἀγκαλιάσει τὴ γῆ, σιωποῦν εἰς δόξαν μιᾶς ἡλίθιας ὑποκρισίας.

Οἱ ἀδίσταχοι προπαγανδιστὲς ἐπιστρατεύουν τὸν φανατισμὸ καὶ τὴν μωρία, γιὰ νὰ καθυστερήσουν τὸ ἐνστικτο τῆς αὐτοσυντήρησης τῶν θρησκολήπτων ὁπαδῶν τους. Καὶ ἐπειδὴ ὁ θάνατος ἀπὸ τὴ ραδιενέργεια εἶναι ἀθέατος, ἡ μωρία κυριαρχεῖ, εὐτυχῶς, ἴσως, σὲ λίγους. Ἀναφέρονται περιπτώσεις ἀνοϊκῶν ἐπισκεπτῶν τοῦ Κιέβου, οἱ ὁποῖοι περιφρονοῦν τὸν ὄλεθρο, γιὰ νὰ γίνουν ὀλοκαυτώματα τοῦ τέλειου κρετινισμοῦ. Οἱ εἰρηνιστικὲς ὁργανώσεις τῆς σοσιαλιστικῆς ὑποκρισίας ὡς διὰ μαγείας ἔνωσαν τὶς κραυγαλέες διαμαρτυρίες τους, γιατί φαίνεται πὼς ἡ μπολσεβικικὴ ραδιενέργεια καλλιεργεῖ τὴ διατεταγμένη ἡλιθιότητα. Ἐνα δονκιχωτικὸ σύνθημα προβάλλει: νὰ καταργήσουμε ἀμέσως ὅλα τὰ ἀτομικὰ ἐργαστάσια, δηλαδὴ νὰ ἐγκαταλείψωμε τὸν ἀγῶνα γιὰ τὴν ἐξασφάλισιν τοῦ τεχνολογικοῦ Πολιτισμοῦ καὶ νὰ γυρίσουμε πίσω... Αὐτὴ ἡ σκέψις ὄχι μόνον εἶναι οὐτοπιστικὴ ἀλλὰ καὶ ἀντιανθρωπιστικὴ, γιατί σήμερα ὁ πληθυσμὸς τῆς γῆς ἔχει τόσο διογκωθῇ, ὥστε, ἂν περιορίσωμε τὶς ἐνεργειακὰ ἀπαιτήσεις του, θὰ ἔχουμε σὰν ἀναγκαῖο ἀποτέλεσμα τὸν δραματικὸ περιορισμὸ τοῦ ἀνθρώπινου πληθυσμοῦ. Πρᾶγμα ἀπάνθρωπο, ἀλλὰ καὶ ἀδύνατο.

Ἡ ζωὴ ἀπὸ τὴ φύσιν τῆς συννύαρχεῖ μὲ τὸν κίνδυνον καὶ βιάζεται νὰ κατακτήσῃ, ποτὲ δὲν ὑποχωρεῖ, γιατί συνεχῶς προσαρμόζεται γενικὰ στὶς δυσκολίες. Ἡ διαδρομὴ τῆς εἶναι ἓνας ἀγῶνας γεμᾶτος κινδύνους. Μιὰ μόνον σκέψις ὀρθολογιστικὴ μπορεῖ νὰ κυριαρχήσῃ: Οἱ καθυστερήμενοι τεχνολογικὰ νὰ παραδεχθῶν τὴν ἀνεπάρκειά τους, οἱ παρανοϊκοὶ ἐξουσιαστὲς νὰ τεθοῦν ἐκποδῶν καὶ οἱ νεοφώτιστοι ἀμαθεῖς μάγοι νὰ παραμερίσουν μπροστὰ στὴν προηγμένη ἐπιστήμην πὺν περιορίζει τοὺς κινδύνους. Καὶ νὰ ἐπιβληθῇ διεθνὴς ἐλεγχος, πὺν νὰ ἐξασφαλίζῃ τὴν ὑψηλότερη δυνατὴ ἀσφάλεια, μὲ τὴν βοήθειαν τῆς ἡλεκτρονικῆς τεχνολογίας. Αὐτὴ εἶναι ἡ πραγματικὴ ἐλπίδα τοῦ κόσμου. Δὲν ἔχομε τὸ δικαίωμα σὲ τόσο κρίσιμες ἱστορικὲς στιγμὲς νὰ ἐπιτρέψωμε στοὺς παρὰφρονες τυράννους, στοὺς δημαγωγοὺς καὶ στοὺς προπαγανδιστὲς νὰ μᾶς παρασύρουν σὲ ὑποκριτικὸν παραλογισμόν.

ΣΑΡΑΝΤΟΣ ΝΤΟΥΦΕΞΗΣ

Ψήγματα χρόνου

*Αὕτῃ ἡ στιγμή
εἶναι σίγουρη.
Χρόνια καρφωμένη
στὸ σταυρό,
νὰ μᾶς περιμένει
ἀπ' τοὺς ὅποιους δρόμους μας.*

*Αὐτὸς ὁ θάνατος
βρίσκεται ἐκεῖ
καὶ μᾶς γνέφει
μὲ τὸ σφαιρικὸ
γυάλινο μάτι του
τῶν τεσσάρων διαστάσεων.
Τοῦ χρόνου σχεδὸν ἀπόντος
μέσα στὴ διαφάνεια
τῶν ρευστῶν προθέσεων.*

ΙΩΣΗΦ ΑΡ. ΑΡΓΥΡΙΟΥ Μοναξιά στὴ Μεγαλούπολη

*Μόνος κι' ἔρημος στὴν πόλη
τριγυρνῶ στοὺς δρόμους
ἀνάμεσα σὲ κινούμενες
μυστηριώδεις ἀνθρωπόμορφες πέτρες
ἀπὸ ξηραμένο πηλό.*

*Πράσινη ἀνάσα πουθενά,
δροσιὰ τοῦ παραδείσου πουθενά,
νερὸ γιὰ διψασμένους πουθενά,
λίγο χαμόγελο ἀγνό, πουθενά.*

*Παντοῦ, ἡ καυτὴ ἀνάσα
τῶν τσιμεντένιων θηρίων.
Παντοῦ, ὁ καπνὸς καὶ τὸ θειάφι
ἀπ' τὰ στόματα τῶν μαύρων δρακόντων.
Παντοῦ, οἱ μάσκες οἱ φοβερές,
ποὺ πνίγουν τὰ χαμόγελα.
Παντοῦ, τὸ στεγνωμένο στόμα
τῆς ἐπίγειας κόλασης.*

ΓΡΗΓ. ΦΙΛ. ΚΩΣΤΑΡΑΣ

(του Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν)

Ἡ καταγίδα τῆς Ἱστορίας ἢ ἡ ἱστορία τῆς Καταγίδας

*«Ἡ ἐξουσία ἔχει τὴν τάση νὰ διαφθείρει·
ἢ ἀπόλυτη ἐξουσία διαφθείρει ἀπόλυτα» (Acton¹)*

1. Τὸ σωτήριον δέος

Ἡ σωτηρία τῆς ἀνθρωπότητας ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὸ φωτισμὸ τῆς ἀνθρώπινης ὑπάρξεως, δηλ. ἀπὸ τὸν γνήσιο προβληματισμὸ τοῦ κάθε ἀνθρώπου χωριστά. Κάθε ἄνθρωπος μπορεῖ — καὶ ὀφείλει — νὰ μὴν ἀποδέχεται τὰ πράγματα ὅπως αὐτὰ φαίνονται ὅτι εἶναι, ἀλλὰ νὰ συλλογίζεται ἐπάνω σ' αὐτά. Οὐτε πάλι πρέπει νὰ αἰχμαλωτίζεται ἀπὸ τὰ γεγονότα· τὰ ὅποια χρειάζεται νὰ ἀντιμετωπίζει μὲ ἀθόλωτη σκέψη καὶ ἀπροκάλυπτη σύννοια². Ἔτσι γίνεται ὀξύτερο τὸ μῆνυμα ποὺ ἐγκλείουν καὶ σωτήριο τὸ δέος ποὺ προκαλοῦν. Ὅσο, μάλιστα, συγκλονιστικότερα ἐκπτύσσονται τὰ γεγονότα τῆς Ἱστορίας, τόσο ὑψηλότερες εἶναι οἱ **πιθανότητες συναγερμοῦ τῶν συνειδήσεων**.

*

Εἶδατε; Κάπου - κάπου ἡ Ἱστορία, ἐνῶ συνήθως εἶναι ἀδυσώπητη στὸν ἀργὸ καὶ βαρὺ βηματισμὸ τῆς, ἐμφανίζεται οἰκτίρμων καὶ ἐλεήμων: ἀποκαλύπτει τὶς ἀνεξέλεγκτες καὶ κατακλυσμιαῖες συνέπειες ποὺ θὰ προκύψουν ἀπὸ μιὰ πιθανὴ καὶ ὀριστικὴ **ἐκτροπὴ** τῆς. Κατὰ βάθος, βέβαια, εἶναι οἱ ἄνθρωποι ἐκεῖνοι ποὺ ἐκτρέπονται, δηλ. οἱ ἡγέτες μὲ τὰ ἀπάνθρωπα συστήματα ποὺ βίαια ἐπιβάλλουν, καὶ ὄχι ἡ Ἱστορία. Στὴν Ἱστορία οἱ ἄνθρωποι εἰσάγουν τοὺς σκοποὺς τῶν. Οἱ ὅποιοι μπορεῖ νὰ εἶναι ἐξυψωτικοὶ ἢ καταστροφικοὶ γιὰ τὴν ἀνθρώπινη ζωὴ³.

2. Ὁ σαρκασμὸς τῆς Ἱστορίας

Τὶ εὐεργετικὴ ποὺ εἶναι ἡ σφοδρὴ καταγίδα τῆς Ἱστορίας! Πλήττει στὸ πρόσωπο τὴν ἀνθρωπότητα, τὴν ἀναγκάζει νὰ κοιτάξει κατὰματα τὴν ὀλοκληρωτικὴ συμφορὰ καὶ τὴν εἰδοποιεῖ ὅτι **οἱ ἀφηγιασμένοι ἄνεμοι τῆς μωρίας εἶναι ἱκανοὶ νὰ ἐξοντώσουν τὸν ἄνθρωπο καὶ νὰ σαρώσουν τὸν πολιτισμὸ**. Ἄν, παρὰ ταῦτα, οἱ ἄνθρωποι ἐπιμένουν νὰ μὴν τὸ κατανοοῦν — ἡ ἐποχὴ μας ἄλλωστε εἶναι δύσκολη σὲ τέτοιους ἐνωτισμοὺς καὶ συνειδητοποιήσεις —, ἡ Ἱστορία δὲν θὰ εἶχε καμμιάν ἀντίρρηση ὡς πρὸς τὸ νὰ γίνεῖ περισσότερο σαρκαστικὴ: **ἡ ἀνθρωπότητα, τὶς τελευταῖες αὐτὲς ἡμέρες, ἔδειξε πόσο ἀπροετοιμάστη ψυχολογικὰ εἶναι, ὥστε νὰ πεθάνει μὲ ἀξιοπρέπεια⁴**· κάθε Εὐρωπαῖος ἔσπευσε νὰ ἐξασφαλίσει τροφίμα καὶ παράταση ζωῆς γιὰ τὸ σαρκίό του εἰς βάρος, βέβαια, τῆς σωτηρίας τοῦ συνανθρώπου του.

*

Τοῦτο σημαίνει ὅτι ἡ ἀνθρωπότητα ριγεῖ στὰ νύχια μιᾶς ἐπίπλαστης ἀγωνίας. Ἡ ἀγωνία, ἀκόμη, δὲν ἐγένεν ἰδρώτας καὶ ὁ «ἰδρώς» δὲν «ἐγένετο ὡσεὶ θρόμβοι αἵματος»⁵. Οἱ σταλαγματιᾶς τοῦ αἵματος εἶναι ἡ γνήσια ἀγωνία· ἢ ὅποια

λυτρώνει την ύπαρξη και ήμερώνει την 'Ιστορία, γιατί οδηγεί σε βαθειά επίγνωση και ουσιαστική μεταστροφή. 'Εδῶ ισχύουν παραλλαγμένοι οί προσευχητικοί λόγοι τῆς 'Αγίας Τερέζας τοῦ 'Ιησοῦ: «Δὲν ἀγωνιῶ, ἐπειδὴ ἀγωνιοῦν»⁶. Ἄν, τώρα, ἡ ἀνθρωπότητα δὲν μετα-γιγνώσκει, καίτοι δοκίμασε τὸν καρπὸ τῆς γνώσεως καὶ ἀπὸ τῆ γεύσης τοῦ πολὺ ἐπικράνη, τότε ἡ 'Ιστορία θὰ σκαρφαλώσει στὸν ἔσχατο ἀναβαθμὸ τῆς, γιὰ νὰ ρωτήσῃ κυνικά: **Θὰ ἀνατεῖλει, τάχα, ἡ ἐπόμενη χιλιετηρίδα ἢ ὅλα θὰ πνιγούν σὲ ποταμούς δακρύων; Θὰ ἐπιβιώσῃ, ἀραγε, ἔστω καὶ ἕνας ἀπὸ τὴν καταιγίδα τῆς 'Ιστορίας, γιὰ νὰ διηγηθῇ τὴν ἱστορία τῆς Καταιγίδας; Ἡ ὅλα θὰ τυλιχθοῦν μέσα στὸ σκότος μιᾶς ἀτέλειωτης κοσμικῆς νύχτας;**⁷.

3. Ἡ «ὕβρις» τῆς γνωστικῆς ἀλαζονείας

Εἶναι ἀναντίλεκτο ὅτι χρόνια καὶ χρόνια ἡ ἀνθρωπότητα εὐφραίνετο ἀπὸ τὴν ἡδύτητα τῆς γνώσεως. **Ἡ γνώση**, σύμφωνα μὲ τὴν βαρυσήμαντη φράση τοῦ Βάκωνα (Fr. Bacon, 1516-1626), **εἶναι δύναμη**: μία δύναμη ποὺ συνέβαλε ἀποφασιστικὰ καὶ ἀμετάκλητα στὴν πρόοδο τοῦ ἀνθρώπου καὶ τὴν ἐξέλιξη τοῦ πολιτισμοῦ.

Ἡ ἐπιστήμη καὶ ἡ ἐπιστημονικὴ ἀνάπτυξη μποροῦν νὰ χαρακτηρισθοῦν ὡς ἐπανάσταση, ἡ δραστικώτερη μέσα στὴν πορεία τοῦ ἱστορικοῦ Γίγνεσθαι: ἡ γνώση, οἱ ἰδέες, οἱ ἐπιστῆμες, ἡ ἐξέλιξη τῶν ἐπιστημῶν ἀποτελοῦν τοὺς **πρωτογενεῖς** παράγοντες, τὶς **βασικὲς** δυνάμεις ποὺ κινοῦν τὴν 'Ιστορία. Τὴν σύγχρονη καὶ εἰδικώτερα τὴ μελλοντικὴ 'Ιστορία θὰ διαμορφώνει ἡ ἐπιστήμη καὶ ἡ τεχνολογία. Ἡ ζωὴ καὶ ἡ κοινωνία θὰ ἐπηρεάζονται βαθύτατα ἀπὸ τὴν γνώση καὶ τὴν τεχνική. Τὴν ἐπιστήμη καὶ τὴν τεχνολογία δὲν εἶναι δυνατόν νὰ τὴν ἀποφύγουμε — καὶ ἴσως δὲν πρέπει νὰ τὴν ἀποφύγουμε. Ἡ ὑψηλὴ τεχνολογία, μάλιστα, εἶναι ἡ μόνη ἐγγύηση ἀσφάλειας ἀπέναντι σὲ μέγιστους κινδύνους ποὺ κρύβει ἡ πρόοδος τῆς ἐπιστῆμης καὶ οἱ εἰρηνικὲς ἐφαρμογές της.

*

Καμμία ἐπιστήμη, ὡστόσο, δὲν εἶναι νοητὴ, ὅταν δὲν σέβεται τὴ Φύση καὶ τὸν Ἄνθρωπο. Ὁ ἴδιος ὁ Βάκων στὸ παγκόσμια γνωστὸ «*Novum Organum*»⁸ θὰ ἐπισημάνει: «Δὲν μπορούμε νὰ διατάξουμε τὴ φύση παρὰ μόνον ὑπακούοντάς την». Διαφορετικὰ ἡ γνώση γίνεται ἄφρων ἐγωισμός: ἡ δικαιολογημένη περιέργεια τῶν ἐπιστημόνων νὰ ἰδοῦν ἐφαρμοζόμενα τὰ πορίσματα τοῦ ἐρευνητικοῦ τους μόχθου καταντᾷ πράξη ἐγκληματική· **ἡ ἐπιστήμη ἐκφεύγοντας ἀπὸ τὰ ἀνθρωπιστικά της βάρη δὲν εἶναι μόνον ἐχθρική πρὸς τὴ Φύση, ἀλλὰ ἐπικίνδυνη, ὀλέθρια καὶ κυρίως ἡλίθια: «ὕβρις» πρὸς τοὺς θεοὺς.**

*

«Οἷς δ' ὕβρις τε μέμλε κακὴ καὶ σχέτλια ἔργα...⁹ Ὅμως γι' αὐτοὺς, ποὺ δὲν φροντίζουν γιὰ τίποτε ἄλλο παρὰ τὸν ὀλέθριον ὕβριν καὶ τὰ πανάθλια ἔργα, σχεδιάζει τὴν τιμωρία του βέβαια ὁ γνιὸς τοῦ Κρόνου, ὁ παντεπόπτης Δίας... Ἐπάνω τοὺς μεγάλῃ κατεβάξει συμφορὰ ἀπὸ τοὺς οὐρανοὺς, πεῖνα μὰζι καὶ θάνατο. Οἱ ἄνθρωποι πεθαίνουν, παύουν οἱ γυναῖκες νὰ γεννοῦν, τὰ σπῖτια καταστρέφονται». Ἔτσι, ὀκτῶ αἰῶνες πρὸ Χριστοῦ, ὁ Ἡσίοδος, ὁ μέγας ἐκπρόσωπος τοῦ δι-

δακτικοῦ ἔπους, εἰσέρχεται στὸ βωμὸ τοῦ παγκόσμιου πόνου ποὺ ἐκσπᾷ, ὅταν οἱ ἄνθρωποι λατρεύουν τὴν γνωστικὴ παντοδυναμία τους.

Ἀντίθετα, ὅταν ἡ «ὑβρις» δὲν ἐνσκήπτει, τότε «δὲν ἔρχεται ἡ σιτοδεία καὶ καμμία συμφορά· ἀλλὰ χαίρονται μέσα στῶν κάμπων τοὺς καρποὺς ποὺ γεωργοῦν. Γι' αὐτοὺς ἡ γῆ ἀναδίνει ἄφθονο βιός· ἐπάνω στὰ βουνά, τοὺς φέρνουν οἱ βαλανιδιὲς τὰ βαλανίδια στὴν κορφή, στὴ μέση τὰ μελίσσια καὶ τὰ βαθύμαλλα τ' ἀρνιὰ ἀπ' τὸ μαλλὶ βαραίνουν· καὶ οἱ γυναῖκες κάνουνε παιδιὰ ποὺ μοιάζουν τῶν γονιῶν τους· κι' εὐδαιμονοῦνε δίχως τέλος μέσα στ' ἀγαθὰ του: *θάλλουσι δ' ἀγαθοῖσι διαμπερές...*¹⁰.

Ὁ Ἡσίοδος, καίτοι ἄγευστος τοῦ αἰῶνα μας καὶ τοῦ πυρηνικοῦ κατακλυσμοῦ του, καταλαμβάνει μὲ ἐπίκαιρη ἀκρίβεια τὴν ἐκτροπὴ τῆς Ἱστορίας ὡς ἀποτέλεσμα τῆς «θείας δίκης», μαστιγώνει δηλ. ἐδῶ ἐκείνη τὴν ἀδίστακτη γνώση, ἡ ὁποία δὲν ὑπακούει στὴ Φύση παρὰ τὴν «διατάσσει», τὴν ἀνατρέπει, τὴν μεταχειρίζεται βάναισα καὶ ἡ ὁποία δὲν ἔχει κίνητρο τὴν ἀληθινὴ ἐξυπηρέτηση τοῦ Ἀνθρώπου παρὰ ἀπεργάζεται τὸν ὀλεθρὸ του.

4. Ἡ εὐθύνη τῆς ἐπιστήμης

Τὰ ρήματα τοῦ Ἡσιόδου εἶναι ἄκρως βαρυσήμαντα. Ὑπογραμμίζουν ὅτι ἡ ἐπιστῆμη δὲν μπορεῖ σὲ καμμιὰ φάση τῆς ἐξελικτικῆς της πορείας νὰ εἶναι ἀντιδεοντολογικὴ, ἀντιαξιολογικὴ. Ἰδιαίτερα στὴν ἐποχὴ μας, λόγῳ τῆς καταστροφικῆς της ἰσχύος.

Οἱ τεράστιες ἐπιστημονικὲς καὶ τεχνικὲς δυνατότητες πρέπει νὰ ἐλεγχθοῦν ὑποτασσόμενες στὶς ἀνθρώπινες ἀξίες: τὶς ἠθικὲς, τὶς θρησκευτικὲς, τὶς αἰσθητικὲς, τὶς γνωστικὲς. Ἄν τοῦτο δὲν συμβεῖ, ἡ ἀτραπὸς ἐνὸς ἀπόλυτου ὀλέθρου εἶναι ἀνοιχτὴ καὶ σύντομη¹¹. Ἡ ἄρτια συγκρότηση τοῦ ἐπιστήμονα δὲν φαίνεται νὰ ἐξαρκεῖ. Ἡ ἰδιαίτερη προῖκα του πρέπει νὰ εἶναι ἡ κριτικὴ του δύναμη, ἡ βαθειὰ εὐθύνη καὶ ἡ ἠθικὴ του τόλμη. Διότι ἔχει νὰ ἐπιτελέσει ἓνα ἡράκλειο ἄθλο: νὰ συζεύξει ἀρμονικὰ τὴν πρόοδο τῆς ἐπιστήμης μὲ τὴ σωτηρίαν τοῦ Ἀνθρώπου.

*

Ὁδηγητικὸ νῆμα κάθε ἀξιολογικῆς γνώσεως εἶναι ὁ ἄνθρωπος ὡς αὐταξία καὶ συγχρόνως ὡς φορέας τῶν ἀξιῶν: «Πρέπει νὰ ἐδραιώσουμε μιὰ ἐνωτικὴ ἀντίληψη τῆς ἀνθρώπινης καταστάσεως, τοῦ γεγονότος ὅτι ἡ γνώση εἶναι τὸ μόνο πρᾶγμα μὲ τὸ ὁποῖο ἔχει προικισθεῖ ὁ ἄνθρωπος. Ὅτι αὐτὸ μᾶς ἔχει κάνει τὸ μοναδικὸ ζῶο ποὺ δὲν ταιριάζει σὲ καμμιὰ ἐξελικτικὴ ὑποδοχή, ἀλλὰ σμιλεύει τὴ δική της, ἡ ὁποία δημιουργεῖ τὸ φυσικὸ, πνευματικὸ καὶ πολιτιστικὸ περιβάλλον του. Καὶ ἓνα κρίσιμο μέρος τῆς δημιουργίας αὐτοῦ τοῦ πολιτιστικοῦ περιβάλλοντος εἶναι νὰ καταλάβει κανεὶς ὅτι τὸ μόνο σχέδιο ποὺ ἀκολουθοῦμε εἶναι τὸ μέγα, ἄνευ ὁρίων, ἠθικὸ σχέδιο μιᾶς ομάδας ἀξιῶν μὲ τὶς ὁποῖες κατευθύνουμε τὶς πράξεις μας· διότι αὐτὸ εἶναι ὁ τρόπος νὰ ὑπάρχουμε. Αὐτὸς εἶναι ὁ τρόπος νάναί κανεὶς ἄνθρωπος... Τὰ πειράματα εἶναι βλακώδη, διότι ἔχουν ἐντελῶς ξεφύγει ἀπὸ τὴν ἐννοια τῆς ἀνθρωπιᾶς, ἡ ὁποία εἶναι καὶ τὸ κίνητρο γιὰ ὅλα αὐτά...¹²». Ἡ ὁμολογία αὐτὴ ἔχει εἰδικὸ βάρος, ἐπειδὴ προέρχεται ἀπὸ ἓνα σύγχρονο μεγάλο ἱστορικὸ καὶ φιλοσοφία, τὸν Ἰάκωβο Μπρονόβσκι (J. Bronowski, 1908—1974), ἓνα

προπαντός μεγαλοφυή μαθηματικό και δείχνει το καθήκον του κάθε επιστήμονα, πού είναι να αγωνισθεί για μιὰ **προσέγγιση** ήθικης και επιστήμης, για μιὰ **προτεραιότητα** της ήθικης έναντι της επιστήμης.

5. Ἡ επιστήμη ὡς θεραπαινίδα τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας

Οἱ ἐπιστήμονες βέβαια εἶναι μέλη μιᾶς κοινωνίας, ἀνήκουν σὲ ἓνα κράτος ἀπὸ τὸ ὁποῖο ἐξαρτῶνται. Ψηλαφοῦμε ἐδῶ τὴν βαθύτερη τραγωδία τῆς σύγχρονης ἐπιστήμης, πού εἶναι ἡ **ἐλλειψη αὐτοπροσδιορισμοῦ** τῆς, ἡ ἐξάρτηση ἀπὸ τὴν πολιτεία καὶ τὴν πολιτικὴ ἐξουσία, δηλ. ἀπὸ τὸ σύστημα πού αὐτὴ ἐκφράζει. Ἐτσι ἡ ἐπιστημονικὴ συνείδηση γίνεται δέσμια τῆς βουλήσεως τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας καὶ τῶν ἀνομολόγητων κάποτε καὶ ὀλοκληρωτικῶν τῆς σκοπῶν. Ἐργάζεται ἐναντίον τῶν ἀξιών, τίς ὁποῖες ὤφειλε νὰ ὑπερασπίζει μὲ πάθος. Γίνεται κατὰ βάθος συνεργὸς στὴν οἰκοδόμηση τῆς ἱστορίας ὡς Ἱστορίας τῆς πολιτικῆς δυνάμεως.

*

Ἡ πολιτικὴ ἐξουσία μπορεῖ νὰ ἐλέγχει ἀσφυκτικὰ τὴν ἐπιστήμη καὶ νὰ ἐκβιάζει καὶ τίς πλέον φωτισμένες συνειδήσεις τῶν ἐκπροσώπων τῆς. "Ὅταν μάλιστα ἡ πολιτικὴ ἐξουσία εἶναι ἀνελεύθερη, ὀλοκληρωτικὴ, αὐταρχικὴ καὶ ἀπόλυτη, τότε καὶ ἡ ἐπιστήμη θητεύει στὴν ἴδια νοοτροπία: καταντᾷ ἀντιανθρωπιστικὴ στὴν οὐσία τῆς, βοηθεῖ ἀποτελεσματικὰ στὴ δούλωση τοῦ φρονήματος τῶν ἀνθρώπων καὶ καλλιεργεῖ τὸν ὁμοιόμορφο τρόπο, ἄκριτο τρόπο, σκέψεως καὶ τὸν τυφλὸ φανατισμό. Μὲ μιὰ λέξη: **Ἡ ἐπιστήμη στὴ διάθεση ὀλίγων ἀνθρώπων πού ἐλέγχουν ἀπόλυτα, στυγνὰ τὴν πολιτικὴ ἐξουσία, πού ἔχουν συγκεντρώσει κάθε δύναμη στὰ χέρια τους, γίνεται τὸ ἀποτελεσματικώτερο ὄργανο συγγραφῆς μιᾶς Ἱστορίας τῆς πὺλ βάρβαρης καταπιέσεως καὶ ὑποβιβασμοῦ τοῦ Ἀνθρώπου καὶ ὄχι τὸ μέσον οἰκοδομήσεως μιᾶς Ἱστορίας τῆς ἀνθρώπινης προόδου πρὸς τὴν ἐλευθερία.** Ἀπὸ αὐτὴ τὴν σκοπιὰ πρέπει νὰ κρίνουμε τὸν παραλίγο πυρηνικὸ κατακλυσμὸ πού ἀπειλῆσε τὴν Εὐρώπη καὶ τὸν κόσμο.

Εἶναι πράγματι συγκλονιστικὸ σὲ ἱστορικὲς συνέπειες γεγονός. Τὸ συγκλονιστικώτερο ὅμως εἶναι ἡ «συμπεριφορά» μιᾶς πολιτικῆς ἐξουσίας, ἐτόιμης νὰ καταπιεῖ τὸ πυρηνικὸ νέφος, προκειμένου νὰ μὴν πληροφορήσει τὴν ἀπειλουμένη ἀνθρωπότητα γιὰ τὸ «πάθημά» τῆς¹³. Πρόκειται γιὰ πράξη πολυσήμαντη καὶ βαθύτατα ἀνελεύθερη καὶ ἀντιανθρωπιστικὴ πού φέρνει πολιτικὸ ρῖγος, τὸ ρῖγος μιᾶς κλειστῆς κοινωνίας, καὶ ὁδηγεῖ τὴν ἀνθρωπότητα **καταμεσίς τοῦ ἱστορικοῦ χειμῶνα**¹⁴.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Acton, Lord, *Freiheit und Geschichtsforschung*, Salzburg 1959. Ὁ Λόρδος Acton (1837—1901) θεωρεῖται ὡς ἓνας ἀπὸ τοὺς κλασσικοὺς πολιτειολόγους τοῦ 19ου αἰῶνα.
2. H. Gomperz, *Weltan schauungslehre*, I Berlin 1905, σσ. 33-35.
3. K. Popper, *The Open Society and its Enemies*, London 1977¹², τόμος II, σ. 391. Πρβλ. Κ. Πόππερ, *Ἡ ἀνοιχτὴ κοινωνία καὶ οἱ ἐχθροὶ τῆς*, τόμ. I, Ἀθήνα 1980 (ἐκδ. «Δωδώνη»), 577 σελ. καὶ τόμ. II, Ἀθήνα 1982 (ἐκ. «Δωδώνη»), 622 σελ., Μετάφραση Εἰρήν. Παπαδάκη.
4. M. de Unamuno, *Die agonie des Christentums*, München 1928, σσ. 17 κ.ἐξ.
5. Λουκάς, κβ', 44: «καὶ γενόμενος ἐν ἀγωνίᾳ ἐκτενέστερον προσήχετο. Ἐγένετο δὲ ὁ ἰδρὼς αὐτοῦ

ὥσεὶ θρόμβοι αἵματος».

6. M. de Unamuno, ὁπ. παρ., Einleitung, σ. 11.
7. Ὁ Μ. Heidegger παραθέτει συχνὰ στίχους τοῦ μεγάλου γερμανοῦ ποιητῆ Hölderlin. "Ένας ἀπὸ αὐτοὺς (Holzwege, σ. 248) ἀναφέρεται στὴν κοσμικὴ νύχτα ποὺ «ἀπλώνει τὰ σκοτάδια τῆς».
8. Fr. Bacon, *Novum Organum scientiarum*, 1620, σ. 23.
9. Ἡσιόδου, *Ἔργα καὶ Ἡμέραι*, στ. 238-244.
10. Ὁπ. παρ., στ. 230-236.
11. Ἀποσπασμα ἀπὸ τὸ ἔργο μου: «Ὁ ἔνδημος φιλοσοφικὸς λόγος» (Ἀθήνα 1986), σ.σ. 54 κ. ἑξ.
12. J. Bronowski, *Magic, Science and Civilisation*, Columbia 1978, σ. 53· πρβ. τὴν ἑλληνικὴ μετάφραση τῆς Ζ. Δρακοπούλου, «Μαγεία, Ἐπιστὴμη καὶ Πολιτισμός» («Ἐποπτεία», 90 / 1984, Μάιος, σ.σ. 435 - 468).
13. Ἄν ἡ σωτηρία τῆς ἀνθρωπότητος ἐξαρτᾶται, ὅπως πιστεύομε, ἀπὸ τὸν γνήσιο προβληματισμὸ τοῦ ἀνθρώπου, τότε προϋπόθεση αὐτοῦ τοῦ γνήσιου προβληματισμοῦ εἶναι ἡ γνώση, ἡ ἀλήθεια, ἡ ἀντικειμενικὴ πληροφόρηση. Οἱ «κλειστές» κοινωνίες, δηλ. ἡ αὐταρχικὴ ἐξουσία, ἀπεχθάνονται τὴν ἀλήθεια καὶ τὴν ἐνημέρωση καὶ θρυμματίζουν κάθε ἐνοχλητικὴ κριτικὴ. Ποιὰ, τώρα, εἶναι ἡ θέση καὶ ἡ προσφορά τῶν πνευματικῶν καὶ ὅλων τῶν δημοκρατικῶν ἀνθρώπων; Εἴμαστε σιωπηλοὶ συνένοχοι μιᾶς ἱστορικῆς τραγωδίας.
14. Σιωπῶ γιὰ νὰ ἀκούσω τις ἡμέρες αὐτὲς τις φωνὲς τῶν κορυβαντιῶντων «εἰρηνιστῶν». Ἀλλὰ δὲν εἶδα παρὰ μόνο τὸ ἡθικὸ τους ξεγύμνωμα.

Ν. ΚΕΧΑΓΙΑΣ — ΝΑΙΘΩΝΑΣ

Πανδώρα

«Συνηθίζαμε νὰ λέμε ὅτι ἡ ἀνθρωπότης εἶναι ἀθάνατος, ἀπ' τὴ στιγμὴ ὅμως, ποὺ ἀνοίξε τὸ κουτί τῆς Πανδώρας (πυρηνικὴ ἐνέργεια) ἡ ἀνθρωπότης ἔπαυσε νὰ εἶναι ἀθάνατος», Arthur Koestler — *Δαυλὸς* τ. 53).

Ὡς ἀνασκάλευε ἀνάμυαλα ἡ Πανδώρα,
τὸ ζοφερὸ πιθάρι τοῦ ὀλοφυρμοῦ,
λευτέρωσε τοὺς Πύθωνες στὴν ὥρα
κ' ἡ ζήση ἐγινε ὠδὴ τοῦ ὀδυρμοῦ.

Σ' ὅλης τῆς γῆς καὶ τ' οὐρανοῦ τὴν κάθε ἄκρη,
σὰν ψόφος κυλινδούμενης λυγμοκραυγῆς,
τοῦ θρήνου τοῦ δυσθρήνητου τὸ πικροδάκρυ·
κατρακυλᾷ καὶ σβηεῖ τὸ φῶς τῆς ροδαυγῆς.

Βουβὲς κOURNιάσαν οἱ ψυχὲς οἱ τρομαγμένες,
στῆς ἀφροσύνης τῆς Πανδώρας τὴ σκιὰ
καὶ κάποιο φῶς ἐπρόσμεναν ἀπελπισμένες.

Ὅμως, ἀλί, καινούργια ἦρθε ἀρρωστιά,
τὴ ἡ Πανδώρα νιὸ πιθάρι ἀνασκαλεῖ
καὶ τὴ θανὴ στὴ γῇ κυλᾷ στὸ Τσερνομπίλ!

ΒΑΓΓΕΛΗΣ Ι. ΠΑΣΣΙΑΣ

Πασχάλιο 1986 μ.Χ. ή τὸ πέρασμα στὸ ραδιενεργὸ ὕφος μας...

... Τὴν τρίτην μέραν κατὰ τὰς γραφὰς ὄλων
τῶν ἐφημερίδων καὶ τοῦ ἡμερήσιου τύπου
ἀνασάναμε ραδιενεργὰ ἰσότοπα ἄρκετά.

Ἐντὸς τῆς Διακαινησίμου Ἑβδομάδος τὸ γάλα
ἐγινε τῆς Ἀναλήψεως, σὲ κονσέρβες Ε.Ο.Κ.

Τὴν Κυριακὴ τοῦ Θωμᾶ, ἴσως τοῦ Δίψυχου,
διχαστήκανε οἱ ἀπόψεις γιὰ τὸ ἰώδιο 2001,
ἐνῶ μὲ τὴν αὐγὴ τῶν Μυροφόρων, ὅπως λένε,
οἱ γυναῖκες ἔδραμον ἡμίγυμνες,
νὰ ἀνταμώσουν τὸν κόκκινο Μάη
καὶ τὸν φευγάτο Ἀπρίλη στὸ Ἔαρ.

Δηλαδή, μάτωσαν τὰ λουλούδια
στὶς γλάστρες τοῦ Τσερνόμπιλ
καὶ ἄσπρισαν τὰ χελιδόνια...
στὶς ράχες τῶν Οὐραλίων βουνῶν,
καθὼς τὸ ραδιενεργὸ νέφος οὐρανοποροῦσε...
τὴν Πασχαλιά, ποὺ πέρασε ἐφέτος
γεμάτη ἀπὸ τροπάρια καὶ τρόμο,
μὲ τίς λογῆς - λογῆς ἀναστατώσεις,
στὶς ἀνθισμένες κουμαριές
καὶ στὰ ραδιοῦχα γαλακτικὰ ὀξέα...

Φεῦ, θειάφι καὶ θεῖο πλημμύρισε
ὁ θεϊκὸς ὄρθρος, μὲ τὴν αὐγούλα
φοβισμένη στὸ ἄγριο πέλαγος
μεταξὺ ζωῆς καὶ θανάτου
σὰν τίς νεκρώσιμες ἀκολουθίες,
ποὺ ἔλαχε νὰ ἀκουστοῦν (παρασιτικά)
ἀνάμεσα σὲ ἐμβατήρια Εἰρήνης
καὶ σὲ ἀναστάσιμες δοξασίες φεγγερές,
ὅπως ἀρμόζει, στὰ ἀνοιζιάτικα πρωῒνά.

...

Δηλαδή, πάλι ζωντανεύει ὁ μῦθος,
γιὰ μιὰ τεράστια χαλασιά
ἀπὸ σίδερο καὶ φωτιὰ σύγχρονη.
Δηλαδή, ἡ ζωὴ συνεχίζεται, βέβαιη
γιὰ τὸν ἐρχομὸ τοῦ ἀδόκητου χάρου...

ΑΚΡΟΒΟΛΙΣΜΟΙ

ΑΝΤΙ — ΔΡΑΣΤΗΡΕΣ (ἀνατολικοῦ καὶ δυτικοῦ τύπου)

Μαθηματικῶς πλέον θὰ φθάσουμε μὲ Χ (;) πιθανότητες στὸν πυρηνικὸ ὄλεθρο. Καὶ δὲν εἶναι καθόλου ἀπαραίτητο, ὅπως ἀποδείχθηκε στὸ Τσερνόμπιλ, νὰ γίνεῖ ὁ 3ος παγκόσμιος πόλεμος. Οἱ ἐν ἐνεργείᾳ καὶ μόνον ἀντιδραστήρες (ἡ λέξις, ἄθελά της, συμβολίζει τὴν ἀντιθέτου φορᾶς δράση πρὸς τὴν φυσικὴ τάξιν) εἶναι ἀρκετοὶ γιὰ νὰ ἐξαφανίσουν τὴν ζωὴ στὸν πλανήτη μας.

Θέτουν, βέβαια, οἱ «εἰδικοί» τῶν ἐξουσιαστῶν ἓνα «κεφαλαιῶδες», γι' αὐτούς, ἐρώτημα: Μπορεῖ ἡ πυρηνικὴ ἐνέργεια, ποὺ εἶναι τόσο χρήσιμη στὸ σημερινὸ ἐπίπεδο τοῦ τεχνολογικοῦ «πολιτισμοῦ», νὰ καταργηθεῖ ἄνευ συνεπειῶν; Μὰ ὑπάρχει, ἄραγε, μεγαλύτερη «συνέπεια» ἀπὸ τὴν πιθανότητα, ἔστω, μιᾶς γενικῆς καταστροφῆς τοῦ πλανήτη; Καὶ συνεχίζουν λέγοντας, ὅτι, κι' ἂν αὐτὸ μπορεῖ νὰ γίνεῖ, τὸ κόστος (!) θὰ εἶναι πολὺ ὑψηλό.

Ἐπομένως δὲν ὑπάρχει ἐρώτημα. Διότι ἀφ' ἐνὸς δὲν ρωτᾶς περὶ τοῦ κόστους, ὅταν σὲ περιμένει ὁ ὄλεθρος, ἀφ' ἑτέρου ποῖος εἶναι αὐτὸς ὁ περιβόητος «πολιτισμός», ποὺ ἡ κίνησή του δὲν πρέπει νὰ διακοπεῖ; Τὰ 25 ἑκατομμύρια τῶν μελλοθάνατων πεινασμένων; τῆς ρύπανσης; τῆς ἀρρώστιας; τῆς πολτοποίησης τοῦ ἀνθρώπου; τῆς βίας; τοῦ ἐγκλήματος; τῶν ναρκωτικῶν; τῶν ἐξοριῶν; τῶν φυλακῶν; τῶν -ισμῶν; τοῦ ψεύδους; τῆς ὑποκρισίας; τῆς ἐξουσιαστικῆς παράνοιας; τοῦ δόλου;...

Τὸ πρόβλημα ὅμως ποὺ τίθεται δὲν εἶναι ἂν πρέπει ν' ἀντικατασταθεῖ ἡ πυρηνικὴ ἐνέργεια μὲ ὁποιαδήποτε ἄλλη ὑψηλοῦ κόστους, ἀλλὰ τί ἀποδεικνύει ἡ ἐγκληματικὴ ἀμέλεια ὅλων τῶν Τσερνόμπιλ σ' ὁλόκληρο τὸν κόσμο.

Ζοῦμε σὲ μιὰ ἐποχὴ ποὺ παρατηροῦνται τραγικὰ φαινόμενα γιὰ τὴν ζωὴ τῶν ὄντων ἐπὶ τοῦ πλανήτη. Μεταξὺ αὐτῶν, ἔχουμε ἀφ' ἐνὸς τερατώδη συμμετοχὴ τῶν προϊόντων «ὑψηλῆς τεχνολογίας» στὴν ζωὴ ἀνθρώπων, ζώων, φυτῶν καὶ ἀφ' ἑτέρου συνεχῇ ὑποβάθμιση τοῦ ἀξιοκρατικοῦ ἐπιπέδου στὴ διοίκηση καὶ σὲ κάθε ἐπίπεδο τῆς κοινωνικῆς πυραμίδος. Συνέπεια αὐτοῦ ἡ ἀνάθεση τῆς ΕΥΘΥΝΗΣ σὲ ἀνευθυνούπευθυνους!

Τὸ Τσερνόμπιλ μᾶς θέτει ἐνώπιον καὶ τῶν δύο αὐτῶν συγκλονιστικῶν φαινομένων.

1. Ὁ ὑπαρκτὸς σοσιαλισμός, εἴτε τὸ θέλει εἴτε δὲν τὸ θέλει, ἔφθασε κι αὐτὸς στὸ σημεῖο τήξης τοῦ δογματικοῦ του πυρῆνος. Ἡ δῆθεν ἠθικὴ ἀντίληψη (ἃς τὴ χρεώσουν σ' ὅποιον τοὺς ἀρέσει, στὸν Μάρξ, στὸν Λένιν κ.λ.π.) ὅτι πρὸς χάριν τῆς ἀριθμητικῆς ὑπεροχῆς τῶν ἐργατῶν (δηλαδὴ τοῦ διανοητικὰ χαμηλότερου πληθυσμοῦ) ἀντιστρέφονται οἱ ὅροι καὶ ἀμείβονται οἱ ἐπιστήμονες λιγότερο [ὅχι ἀπ' αὐτὸ ποὺ προσφέρουν, ἀλλὰ ἀπ' τὸν ἐργάτη (στὴν οὐσία αὐτὸ γίνεται χάριν ὑποταγῆς τῆς ἐπιστήμης στὸ κόμμα)] , ὀδήγησε μὲ χρονικὴ ἀκρίβεια (ποὺ μόνον ἡ ἀπειλὴ τῆς ἐξορίας στὰ στρατόπεδα ἀναγκαστικῆς ἐργασίας στὴ Σιβηρία καθυστέρησε) στὴν ἐγκληματικὴ «διανοητικὴ ραθυμία» καὶ στὴν συρρίκνωση, μέχρι τὸ μηδέν, τοῦ ἀνθρώπινου ρόλου ὡς προσώπου, ὥστε νὰ ὑποτα-

γεῖ ὀριστικά στίς ἐπιθυμίες καὶ τὰ προγράμματα τῶν ἐξουσιαστῶν τοῦ κόμματος...

Ἔτσι τὸ Τσερνόμπιλ μᾶς ἀποκαλύπτει ὅτι θετική κριτική δὲν μποροῦσε ν' ἀσκηθεῖ, ἀπ' τὸν φόβο μήπως χαρακτηρισεῖ ὁ κρίνων (ἰκανὸς) ὡς ἐχθρὸς τοῦ λαοῦ ἢ συνεργάτης τῶν ἔξωθεν καπιταλιστῶν! Ἀποδεικνύεται τέλος ὅτι ἡ κομματική νομενκλατούρα, ποὺ ἐπιλέγεται γιὰ τὴν ἀνανέωση τοῦ κομματικοῦ πυρῆνα, ὡς μόνο προσὸν πρέπει νὰ ἔχει τὸ μῆκος τῆς γλώσσα γιὰ τὸ γλύψιμο τῶν ἄνω!!

Σήμερα ὅμως οἱ ἀθλιότητες αὐτὲς σὲ βάρος τῆς ἀνθρώπινης προσωπικότητας μᾶς ἐνδιαφέρουν πλέον ὅλους. Γιατὶ αὐτὴ ἡ ἀθλιότητα «ἐξαλλάσσεται» καὶ ἐξάγεται ὑπὸ μορφὴν πυρηνικῆς ἀκτινοβολίας πάνω ἀπ' τὸ δικό μας σπίτι, στὰ κεφάλια τῶν δικῶν μας παιδιῶν.

Τὸ καταλάβετε, ἀραγε, κ.κ. Σοβιετικοί;

Ἡ γῆ μίκρυνε καὶ τὰ εὐνοχισμένα ἀνθρωπάκια τοῦ ὑπαρκτοῦ σοσιαλισμοῦ σ' ὁλόκληρο τὸν κόσμο ἄς πάθουν νὰ παριστάνουν τοὺς προοδευτικούς ἡγέτες τῶν λαῶν. Εἶναι ὄργανα τῆς ἐγκληματικῆς πυρηνικῆς ἀκτινοβολίας καὶ τοῦ δογματικοῦ σκοταδισμοῦ.

2. Ἄς δοῦμε ὅμως καὶ τὴν ἄλλη πλευρά, τῶν καπιταλιστῶν, ποὺ ἐμφανίζουν βέβαια δημοκρατικὲς ἐπιφανειακὲς διαδικασίες στὴ διοίκηση τῶν λαῶν σ' ἓνα εὐρύτατο φάσμα μεθόδων καὶ τύπων. Ἐκεῖνο ὅμως ποὺ παρατηρεῖ κανεὶς καὶ ἐδῶ εἶναι ὅτι ἀφ' ἑνὸς στὸ ἔδαφος αὐτὸ τῶν δημοκρατικῶν διαδικασιῶν ἀναπτύσσονται εὐκολότερα, καὶ ἴσως καὶ ἐπιβοηθοῦνται, τὰ σκοιλήκια τῆς σήψης (ὑπερκατανάλωση, ἐγκλημα, βία, ναρκωτικά κ.ἄ), ἀφ' ἑτέρου τὰ πρόσωπα ποὺ συνεχῶς διαδέχονται «κάποιους» στὴν ἐξουσία, ἀντὶ νὰ παρουσιάζουν βελτιωμένες εὐαισθησίες στίς ἀρετὲς (αἰδῶ καὶ νέμεση), ποὺ νὰ δικαιολογοῦν τὴν πορεία πρὸς τὸν σχηματισμὸ τῆς κατὰ φύσιν ἀνθρωπίνης διοικητικῆς πυρμίδας ἀναγκαῖα προϋπόθεση ὁμαλῆς καὶ κυρίως ὑπεύθυνης κοινωνικῆς συμβιώσεως), ἀντίθετα ὁλοένα καὶ περισσότερο οἱ ἀντικαθιστῶντες τοὺς παλαιοὺς εἶναι πολὺ χειρότεροι ἀπ' αὐτοὺς ποὺ φεύγουν.

Τί συμβαίνει; Φταίει ἡ παιδεία; οἱ ἄνθρωποι; Μὰ σήμερα διαπιστώνουμε ὅλοι ἐμεῖς οἱ παλαιοί, οἱ γονεῖς, ὅτι οἱ νέοι σὲ Δύση κι Ἀνατολὴν διδάσκονται σπουδαῖα καὶ πρωτάκουστα πράγματα σ' ὅλους τοὺς κλάδους τῶν ἐπιστημῶν. Ἐπομένως;

Μὰ τὸ θέμα δὲν ἦταν ποτὲ οἱ γνώσεις, ἀλλὰ οἱ θεσμοί! Καὶ ἡ διατεταγμένη παιδεία ἀναπτύσσει ὁλοένα καὶ πιὸ εἰδικευμένες γνώσεις, καθὼς καὶ ἐκεῖνες ποὺ φτιάχνουν θεσμούς, γιὰ νὰ βοηθοῦν τὴν κάτω ἀπ' τὴν ἐπιφάνεια καὶ στὸ σκοτεινὸ βάθος τῶν καπιταλιστικῶν συμφερόντων καὶ ὑπερ-ἐθνικῶν «lobbies» ἐξουσία. Ἔτσι στελεχώνονται τὰ κατάλληλα ἐμφανῆ ὄργανα αὐτῆς τῆς δύναμης (τράπεζες - τύπος - πανεπιστήμια - ἀστυνομία - στρατὸς - κόμματα κ.ἄ.) μὲ μόνο μία ἐνδιαφέρονσα διαφορὰ, ὅτι στὸ ἐπιφανειακὸ ἔδαφος τῶν δημοκρατικῶν διαδικασιῶν ἐπιτρέπονται, κατὰ τὴν περίσταση, καὶ ἀντίθετες γνώμες, ποὺ ὅμως εἶναι καταδικασμένες νὰ σβήσουν, μόλις ὀργανωθοῦν!..

Καὶ οἱ ἄνθρωποι; Αὐτοὶ λοιπὸν ποὺ στελεχώνουν τὰ ὄργανα τῆς ἐξουσίας, παίρνουν διὰ τῆς μεθόδου τῆς προβολῆς καὶ δημοσιότητας τὴν ἐτικέτα τοῦ ἐ-

πιτυχημένον. Ὁ *Erich Fromm*, ἓνας ἀπ' τοὺς σύγχρονους ἐλεύθερους διανοητές, ἔλεγε: «Φόρμουλες τῆς ἐπιτυχίας ἐκφράζονται μὲ ὅρους ὅπως τὸ πούλημα τοῦ ἑαυτοῦ σου, ἡ ἐκμετάλλευση τῆς προσωπικότητάς σου, ἡ ἰσχυρὴ οἰκονομικὴ σου κατάσταση, ἡ φιλοδοξία, τὰ χειροκροτήματα, ἡ ἐπιθετικότητα καὶ ὅλα ὅσα σφραγίζουν τὸν ἄνθρωπο μὲ τὴν ἐτικέττα τῆς γοητευτικῆς προσωπικότητος...» Καὶ ἄλλοι: «Ὁ ἄνθρωπος πρέπει νὰ μορφωθεῖ καὶ νὰ μάθει ὅτι δὲν ὑπάρχει τίποτα πάνω στὸ ὁποῖο μπορεῖ νὰ στηρίζεται ἐκτὸς ἀπὸ τὶς δυνάμεις του· τότε θὰ μάθει νὰ τὶς χρησιμοποιεῖ κατάλληλα. Μονάχα ὁ ἐλεύθερος ἄνθρωπος ποὺ ἔχει ἀπαλλαγῇ ἀπὸ τὴν ἐξουσία — μιὰ ἐξουσία ποὺ ἀπειλεῖ ἢ προστατεύει — μονάχα αὐτὸς μπορεῖ νὰ χρησιμοποιήσῃ τὴ δύναμη τῆς λογικῆς του καὶ ν' ἀντιληφθεῖ, ἀντικειμενικά, τὸν κόσμον καὶ τὸν ρόλο του μέσα σ' αὐτόν, χωρὶς αὐταπάτες, ἀλλὰ καὶ μὲ τὴν ἱκανότητα ν' ἀναπτύσσει καὶ νὰ χρησιμοποιεῖ τὶς ἀτομικὲς του δυνατότητες» [*Psychoanalysis and Religion*] .

Καὶ φθάνουμε τώρα στὸ πῶς κρίσιμο ἐρώτημα, ποὺ ἀφορᾷ καὶ τοὺς δύο ψευδοπολιτισμοὺς ποὺ ἔχουν φέρεῖ σὲ ἀπό-γνωση (ἡ λέξη εἶναι ἀποκαλυπτική) ὁλόκληρῃ τὴν ἀνθρωπότητα. Φτιάξανε οἱ ὑποτακτικοὶ σας ἐπιστήμονες, κ.κ. ἐξουσιαστές, ἓνα «τέρας», μιὰ τεράστια παραγωγικὴ μηχανή, ἓναν ἀντιδραστήρα. Καὶ ἐπειδὴ ὁ ἔλεγχος τοῦ τέρατος εἶναι ἀδύνατον (ὅπως βεβαιώνουν οἱ ἴδιοι) νὰ γίνῃ ἀπὸ ἀνθρώπους, ἀνέθεσαν τὴν δέσμευση τῆς μηχανῆς σὲ μιὰ ἄλλη μηχανή (!), δηλαδὴ σ' ἓναν ἡλεκτρονικὸ ὑπολογιστὴ (*computer*)), καὶ γιὰ μεγαλύτερη σιγουριά σὲ ἐπάλληλα ἡλεκτρονικὰ συστήματα, ὥστε τὸ «ρίσκο» νὰ περιορισθεῖ σὲ 0,0...1% (μὲ ἀρκετὰ μηδενικά). Καὶ μᾶς δήλωσαν, ὅτι χωρὶς «ρίσκο» ποτὲ δὲν θὰ μπορέσουμε ν' ἀνέβουμε τὴν κλίμακα αὐτῶν τῶν «πολιτισμῶν» τους (;).

Γιὰ ποῖο «ρίσκο» μιλάτε, ὕβριστὲς τῆς ζωῆς τοῦ πλανήτη; Ποιός, «ἐρέβους γεννήματα», σᾶς ἔδωσε τὸ δικαίωμα νὰ καθορίζετε ἐν ὀνόματι τῆς ἰσχύος, ἂν θέλουμε νὰ πεθάνῃ ὁ πλανήτης ἀπ' τὸ στατιστικὸ σας λάθος; Μᾶς ρωτήσατε, ἂν θέλουμε τὸν πολιτισμὸ τῶν τεράτων καὶ τὰ τέρατα; Ρωτήσατε τοὺς ἀνθρώπους, τὰ ζῶα, τὰ φυτὰ;

Ἦρθε, νομίζω, ὁ καιρὸς νὰ σταματήσῃ αὕτῃ ἡ ἄθλια παιδεία, ποὺ μᾶς τροφοδοτεῖ μὲ κατασεναστὲς ὕβριστικῶν θεσμῶν καὶ τεράτων. Ἄν ἐσεῖς, οἱ καλοβολεμένοι τῶν συστημάτων, δὲν καταλάβετε ποῦ σᾶς ὀδηγεῖ ἡ παρανοϊκότητα τῶν πάσης μορφῆς ἐξουσιαστῶν, τὸ τέλος ὅλων θὰ τὸ γράφουν οἱ ἀντιδραστήρες σας!

Ἑρινὺς

ΜΙΑ ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΟΥ τ. ΥΠΟΥΡΓΟΥ κ. Α. ΦΩΤΗΛΑ

‘Από τὸν δικηγόρο, πρῶην βουλευτὴ καὶ ὑπουργὸ Ἐξωτερικῶν κ. Ἀσημάκη Φωτῆλα πήραμε καὶ δημοσιεύουμε τὴν ἀκόλουθὴ ἐπιστολή:

Κύριε Διευθυντά,

Παρακολουθῶ, διαβάζω, γιὰ τὴν ἀκρίβεια μελετῶ τὸν «Δαυλὸ» ἀπὸ τὸ πρῶτο φύλλο τῆς ἐκδόσεώς του, ὅχι ἀπλῶς μὲ ἐνδιαφέρον, ἀλλὰ μὲ ἀληθινὴ ἐκπληξη, κυρίως γιὰ ἓνα ἰδιαίτερο χαρακτηριστικὸ του: τὴ διαύγεια, τὴν σαφήνεια καὶ πρὸ πάντων τὴν ἐσωτερικὴ συνέπεια τῶν κειμένων πού ἐμφανίζονται σ’ αὐτόν, πράγμα πού συμβάλλει στὴν διάλυση συγχύσεων πάσης φύσεως: ἰδεολογικῶν, ἐννοιολογικῶν, ἀκόμη καὶ φραστικῶν. Αὐτὲς οἱ συγχύσεις, ἄλλοτε ἀθέλητες, ἀλλὰ καὶ συχνὰ ἐσκεμμένες, ἔχουν καταντήσῃ ἡ πνευματικὴ μάλιστα τῶν καιρῶν μας. Τὸ φαινόμενο δὲν εἶναι χωρὶς ἐξήγησι: Μετὰ ἀπὸ τὴν πνευματικὴ ἀγκύλωση πού εἶχε ἐπιβάλει στὸ λαὸ μας ἡ ἑπταετὴς δικτατορία, οἱ Ἕλληνες ὥρμησαν ξαφνικὰ στὸν στίβο τῆς διανόησης, σὰν ἄτακτα στίφη, καταναλώνοντας ἀμάσητη, σὲ δύπεπτες δόσεις, τὴν πνευματικὴ τροφὴ, πού τοὺς πρόσφεραν ἀνεπεξέργαστη οἱ χονδρέμποροι τοῦ εἴδους. Ἔτσι, ξαφνικὰ, οἱ Ἕλληνες μεταμορφώθηκαν, ὅλοι σχεδὸν ἀνεξαιρέτως, σὲ οἰκονομολόγους, τεχνοκρίτες, κοινωνιολόγους, στρατηγούς, οἰκολόγους καὶ πρὸ πάντων πολιτικούς ἰνστρούχτορες, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ ἐμφανισθῇ κρίσις στὶς εἰδικότητες ὑδραυλικῶν, ἠλεκτροτεχνιῶν, μαργακῶν, περιβολαριῶν καὶ πάσης ἐν γένει εἰδικότητος, ἀπὸ τὴν ὁποία περιμένει κανεὶς εὐλόγως τὴν παραγωγὴ συγκεκριμένου καὶ ἀπτοῦ προϊόντος, πλὴν λόγων «ἀρρήτων καὶ ἀθεμίτων».

Σ’ ἓνα πνευματικὸ βῆμα τόσο ἀξιοθαύμαστα ἀδέσμευτο, ὅπως στὸν «Δαυλόν», ἔχουν φυσικὰ θέσῃ, καὶ τὴν βρίσκουν πράγματι ἀνεμπόδιστα, ἀπόψεις, πού μπορεῖ νὰ εἶναι μεταξύ τους διαμετρικὰ ἀντίθετες. Ἡ πολὺτιμη ὁμως καὶ ἀδιάσπαστη ἀρχὴ τῆς ἐσωτερικῆς συνέπειας καὶ συνακόλουθα τῆς σαφήνειας κάθε ἀποψῆς, ἦταν τὸ κύριον γνώρισμα πού χαρακτήριζε τὰ κείμενα τοῦ «Δαυλοῦ», ὥς τὴν ὥρα πού διάβασα στὸ προηγούμενον τεῦχος τὸ σχόλιο τῆς πρώτης

σελίδας μὲ τὸν τίτλο «Τσερνομπίλ» καὶ εἶδα τὸ ἐξωφύλλό του. Ἡ γενικὴ σύγχυση, πού ἐπικράτησε μετὰ τὸ Τσερνομπίλ, δὲν ἄφησε οὔτε καὶ στὸν σχολιογράφον τὰ περιθώρια γιὰ μία ἀπολύτως νηφάλια ἐκτίμησι τῶν ἐπιβαλλόμενων συμπερασμάτων.

*

Στὸ παραπάνω σχόλιο διάβασα, κατὰ σειρὰ καταχώρησης, τὶς ἀκόλουθες παρατηρήσεις, πού δὲν μοῦ φαίνονται συμβιβασιμὲς μεταξύ τους:

Α) «...Τὸ μήνυμα τοῦ Τσερνομπίλ εἶναι σαφές: Εἶναι ὁ προάγγελος τῆς μεγάλης καταστροφῆς πού ἡ ἐξ-ουσιαστικὴ παρανοικότητα ἀπεργάζεται...».

Καὶ ἀμέσως μετὰ: «...Δὲν θὰ ἐξετάσουμε ἐδῶ τὸ κατὰ πόσον ὁ ἀντιδραστήρας τοῦ Τσερνομπίλ... δὲν διέθετε (λόγῳ κόστους 1 δισ. δολλ. ἐπὶ ἐνὸς γενικοῦ κόστους 1.300 δισ. δολλ... [;] containment, δηλ. προστατευτικὸ σύστημα (πού δρᾷ, ὅταν κάτι δὲν πάει καλὰ καὶ χαθεῖ ὁ ἐλεγχος τοῦ πυρῆνα)...».

Καὶ διερωτῶμαι: Μὰ ἂν δὲν ἐξετάσουμε εἰδικὰ αὐτό, δηλαδὴ τὴν παράλειψη κατασκευῆς containment, πού μάλιστα σὲ κόστος εἶναι μόνο τὸ 1/1300 (;) τῆς ὅλης ἐπένδυσης πού ἀπαιτεῖται γιὰ τὴν κατασκευὴ ἐνὸς παρόμοιου ἀντιδραστήρα, τότε μὲ ποῖο κριτήριον θὰ ὀδηγηθῶμε στὴ συναγωγὴ ὁποιοδήποτε συμπεράσματος, ὅχι μόνο σχετικὰ μὲ τὶς εὐθύνες τοῦ συγκεκριμένου Τσερνομπίλ, ἀλλὰ καὶ τῆς ἐν γένει σκοπιμότητος ἰδρύσεως τέτοιων ἐργοστασίων;

Ἡ πιὸ ἁμεση καὶ ἀπλή, χωρὶς ὥστόσο νὰ εἶναι ἀπλοϊκὴ, προσέγγισις τοῦ προβλήματος, εἶναι νὰ διακρίβῶσουμε, ποιά εἶναι ἡ μόνη δυνατὴ ἐξήγησις γιὰ τὴν «παρανοικότητα» τῆς παράλειψης τῆς κατασκευῆς τοῦ containment. Μόνον ἔτσι μποροῦμε νὰ συναγάγουμε ἓνα σχετικὰ βάσιμο συμπέρασμα γιὰ τὸ ποιά εἶναι ἡ πραγματικὴ διάστασις τῆς διακινδύνευσης πού συνεπάγεται ἡ παραγωγὴ ἐνέργειας ἀπὸ πυρηνικὸς

αντιδραστικές και πρό πάντων ἂν οἱ κίνδυνοι, στήν ἔκτασή τους αὐτή, ἀποτελοῦν ἐγγενῇ ιδιότητα τοῦ εἶδους αὐτοῦ τῆς ἐνέργειας ἢ ἐγγενῆ ἀδυναμία τοῦ Συστήματος, πού τήν διαχειρίστηκε στήν περίπτωση τοῦ Τσερνομπίλ. Οἱ γενικεύσεις αὐτοῦ τοῦ εἶδους προκαλοῦν τήν ἴδια σύγχυση πού συνεπάγεται ἡ ἀκόλουθη ὑπεραπλούστευση: «Τά σπύρτα εἶναι ἐπικίνδυνα». Βεβαίως, ἀλλά μόνο στά χέρια νηπίων, τρελλῶν καί ἡμιαγρίων!

Β) Διαβάζω στή συνέχεια:

«... Ἐφθάσαμε, ἀντὶ νὰ στιγματίζουμε σὰν σήψη κοινωνική (γιατί ὄχι καί πολιτική;) τήν ἀσυνειδησία τῶν ὑπευθύνων, νὰ τήν ὀνομάζουμε ΑΤΥΧΗΜΑ!...». Ἐδῶ, νομίζω, ὑπάρχει μιὰ θεμελιώδης ἀσάφεια: Τί ἀκριβῶς ὀνομάζει ὁ συντάκτης τοῦ σχολίου «ἀσυνειδησία τῶν ὑπευθύνων πού μαρτυρεῖ κοινωνική σήψη»; Τήν κατ' ἀρχήν καί ἐν γένει ἐπιδίωξη νὰ πλουτίσει ἡ ἀνθρωπότητα τίς πηγές ἐνεργείας της, ἐντάσσοντας σ' αὐτὲς καί τήν πυρηνική, ἢ τίς συνθήκες κάτω ἀπὸ τίς ὁποῖες ὀδηγοῦμαστε, ὅπως πιὸ κάτω σημειώνει ὁ σχολιογράφος, στὸ «ἐγκλημα ἐξ ἀμελείας τοῦ Τσερνομπίλ», ἐγκλημα τὸ ὁποῖο δὲν μπόρεσε νὰ ἀποτρέψη ἡ «ἐποικοδομητικὴ κριτικὴ» τοῦ σύντροφου Ἐδουάρδου Ρόζενταλ καί τῶν τούτῳ ὁμοίων;

Ἡ ἀνθρωπότητα υἱοθετώντας καί ἐντάσσοντας στὶς δραστηριότητές της τὸ μεγαλύτερο μέρος τῶν ἐπιστημονικῶν ἀνακαλύψεων, ἀναδέχεται συνειδητὰ καί ὑπολογισμένα τήν αὐξήση τῶν διακινδυνεύσεων μὲ τίς ὁποῖες εἶναι σύμφυτη ἡ ἴδια της ἢ ὑπαρξή. Αὐτὸ τὸ κάνει ἐκτιμώντας, μὲ ὅσο γίνεται μεγαλύτερη ἀκρίβεια ἀλλὰ καί προοπτική, τήν συγκριτικὴ ὠφέλεια πού προκύπτει ἀπὸ τὴν ἀποδοχὴ αὐτῆς τῆς διακινδύνευσης. Καὶ ἐδῶ δὲν ὑπνοῶ μόνον τίς διακινδυνεύσεις ἐκεῖνες, πού ἀπὸ τὴ φύση τους ἐκτείνονται μόνο σὲ ὅσους τίς ἀποδέχονται, ὅπως π.χ. τὸ αὐτοκίνητο, τὸ αεροπλάνο κ.λ.π., πού ἀπλώνουν τὴ σκιά τους σ' ἓνα κύκλο ἀνθρώπων ὅσοδήποτε εὐρὺ ἀλλὰ πάντως «ὠρισμένο». Ἡ βιομηχανικὴ ρύπανση ἀτμόσφαιρας, θαλασσῶν, ἢ σχετικὴ καταστροφὴ χλωρίδας ἢ πανί-

δας, ἡ οὐρμπανιστικὴ συγκέντρωση, συνεπάγονται ἐπιπτώσεις στὸ σύνολο τῆς ἀνθρωπότητας χωρὶς ὄρο τὴν ὁποιαδήποτε ἀτομικὴ ἢ ἔστω ὁμαδικὴ συμμετοχὴ σὲ διαδικασίες ἐπικίνδυνες. Καὶ ὅμως τίς ἀποδεχόμαστε πάντοτε μὲ κριτήριό τὴν συγκριτικὴ ὠφελιμότητα.

Ἀλλὰ ὁ σχολιογράφος λίγο πιὸ πάνω ἔχει καταγγεῖλει μὲ τὴν ἴδια δριμύτητα τόσο «τὰ ἀφεντικά τοῦ Τσερνομπίλ μὲ τίς ρεπούμπλικες καὶ τὰ παράσημα» ὅσο καί τὰ ἄλλα «ἀφεντικά τῆς ὑπερκατανάλωσης καὶ τῶν ἐλαστικῶν δογμάτων...», πράγμα πού τελικὰ ὀδηγεῖ στὸ συμπέρασμα, ὅτι γιὰ τὰ Τσερνομπίλ φταῖνε καί ἰσομοιρίαν ὅλοι γενικὰ οἱ «-ισμοί», πιθανὸν συμπεριλαμβανομένου καί τοῦ... ὀρθολογισμοῦ!..

Γ) Διαβάζω τέλος:

«...Αὐτὴ ἡ βλάβη (κατὰ τὸν κ. Στουκάλιν) εἶναι ἡ 152η σὲ παγκόσμια κλίμακα, ἀλλὰ πρώτη στοὺς σοβιετικοὺς πυρηνικοὺς ἡλεκτροσταθμούς...». Καὶ παρακάτω:

«... Ἐφθάσαμε ἔτσι σὲ μιὰ ἀκόμη συσκότιση τῆς ἀλήθειας, πού ἀποτελεῖ προσφορά τῶν μὲν ἐξουσιαστῶν πρὸς τοὺς δέ...: ὁ ἐπίσημος ἐκπρόσωπος τοῦ ὑπαρκτοῦ σοσιαλισμοῦ δίνει ἀφεση ἀμαρτιῶν στὸν καπιταλισμό...».

Καὶ πάλι νομίζω, ὅτι παραμένει μιὰ ἀσάφεια: Τί ἀκριβῶς θεωρεῖ ὁ σχολιογράφος σὰν «συσκότιση τῆς ἀλήθειας»; Τὸ ὅτι «καμμία ἀπὸ τίς 152 περιπτώσεις δὲν ἦταν προβλέψιμη» ἢ ὅτι εἶναι ἀστεῖο κυριολεκτικὰ νὰ κατατάσσουμε στήν ἴδια τάξη τὸ Τσερνομπίλ καί τίς υπόλοιπες 151; Ἡ μὴ πως, πρό πάντων, ὅτι τὸ Τσερνομπίλ ἦταν ἡ πρώτη καί μοναδικὴ περίπτωση, πού ἀπλῶς ἔγινε γνωστὴ ἀπὸ τὸν Ἀνατολικὸ κόσμο, καί πού θὰ παρέμενε καί αὐτὴ πιθανότατα ἄγνωστη ἀνάμεσα σὲ ποίους ξέρεי πόσες ἄλλες, ἂν οἱ συνέπειές της δὲν εἶχαν περάσει τὰ ὅρια τοῦ Ἀνατολικοῦ Κόσμου; Γιατί, βέβαια, αὐτὸ μᾶς δίνει τὸ δικαίωμα νὰ πιστέψουμε τὸ γεγονὸς ὅτι ἀνευρυθρίαστα τὸ διέψευσαν ἐπισήμως οἱ Σοβιετικοί, ἀκόμη καί ὅταν εἶχε πιά διαγνωσθεῖ ἡ τραγωδία στὸ Δυτικὸ κόσμο.

*
Ὁ συγκλονισμός, πού προκάλεσε ἡ ἐ-

κρηξη του Τσερνομπίλ δεν προκάλεσε μόνο μόλυνση της φυσικής ατμόσφαιρας. Έχω την εντύπωση, ότι εξ ίσου, αν μη βαρύτερη, είναι η διαταραχή της διανοητικής και πνευματικής ισορροπίας μας. Τα συμπτώματα δεν τα βλέπει κανείς μόνο στον άναρθρο κυριολεκτικά τρόπο, με τον οποίο επιχείρησαν να αντιμετωπίσουν τις ανάγκες ενημέρωσης, καθοδήγησης και προφύλαξης του κοινού οι άρμόδιοι, των οποίων η σύγχυση και έλλειψη ετοιμότητας δεν είναι βέβαια άποτοκος μόνο του Τσερνομπίλ, αλλά και «έγγενων» αιτίων.

Τα βλέπομε πρό πάντων στον ύστερικό τρόπο, με τον οποίο αντιμετώπισε το θέμα ο λαός, ο οποίος δεν περιορίσθηκε να επιδιώξη την εξασφάλιση του γάλακτος των παιδιών του, αλλά... άδειασε τα ράφια των σουπερμάρκετ από τα άπορρυπαντικά και τά... χαρτιά τουαλέττας. Αυτή η κυριολεκτικώς παρανοϊκή αντιμετώπιση αντικατοπτρίζει τη σύγχυση που υπάρχει στον μέσο λαϊκό έγκέφαλο (σύγχυση που καλλιεργήθηκε από τον ίδιο τον κ. Πρωθυπουργό) και που ταυτίζει τα προβλήματα από την χρησιμοποίηση της πυρηνικής ενέργειας, προβλήματα δηλ. καθαρά τεχνολογικού χαρακτήρα, με τις συνέπειες μίας ύπολογισμένα και έσκεμμένα όλοκληρωτικής καταστροφής όπως η πυρηνική σύρραξη, προκαλώντας έτσι μία ύστερία πολεμικής ή μάλλον κατοχικής μορφής.

Είναι χαρακτηριστικό ότι εξαγγέλλοντας ό κ. Πρωθυπουργός νέες πρωτοβουλίες του από άφορμή το Τσερνομπίλ συνδύασε το θέμα των προβλημάτων από την χρησιμοποίηση της πυρηνικής ενέργειας με το προσφιλές του κήρυγμα του πυρηνικού άφοπλισμού. Το άποτέλεσμα είναι ή πρόκληση μίας όχι αντιπυρηνικής αλλά ουσιαστικά αντιτεχνολογικής ύστερίας, στην οποία παρεσύρθησαν όχι μόνο οι άνίδεοι και άπληροφόρητοι αλλά —δυστυχώς— και μεγάλη μερίδα έπιστημόνων.

Είναι άκόμη χαρακτηριστικό ότι κατά την συζήτηση στη Βουλή για το Τσερνομπίλ ό κ. Πρωθυπουργός έξομολογήθηκε σε μελοδραματικό και συνετριμένο τόνο, ότι από άφορμή το Τσερνομπίλ έπληροφόρη-

θηκε για πρώτη φορά, ότι, όταν συμβεί τήξη της καρδιάς του πυρηνικού αντιδραστήρα, το melt dawn, όπως είπε, τίποτα πιά δεν μπορεί να γίνει (και αυτό το εμφάνισε σαν θεωρητικά άναντιμετώπιστο), για να σταματήσει ή συνέχιση της αντίδρασης και συνεπώς ή άνεξέλεγκτη έκλυση ραδιενέργειας.

Δεν μπορεί, βέβαια, να είναι ποτέ κανείς σίγουρος για το ποιά σκοπιμότητα ύπαγορεύει την έκάστοτε «θέση εύκαιρίας» του κ. Πρωθυπουργού. Η προσωπική μου εντύπωση είναι, ότι αυτού του είδους ή συντριβή ήταν άπλως προκαταβολική αντιμετώπιση του ένδεχόμενου να αντιπαρατεθούν σ' αυτόν παλαιότερες διαμετρικά αντίθετες άπόψεις του έπί του θέματος. (Τελικώς βέβαια εις την Βουλήν κανείς δεν βρέθηκε να το πεί αυτό, και έτσι ό κ. Πρωθυπουργός μάλλον θα το «φυσά και δεν θα κρυνώνει», σαν τόν... αντιδραστήρα του Τσερνομπίλ, ότι έσπευσε να όμολογήσει, ότι ύπάρχει έπί τέλους και «κάτι» που δεν το έγνώριζε!).

Το πρόβλημα όμως από την ένδεχομένη τήξη της καρδιάς ενός πυρηνικού αντιδραστήρα έχει όχι άπλως έπισημανθεί από δεκαετίες, αλλά και τροφοδοτήσει το παγκόσμιο πυρηνικό δραματολόγιο. Άκόμη και το Χόλλυγουντ έχει παραγάγει το περιβόητο «Σύνδρομο της Κίνας», έργο, πρό 10ετίας περίπου, το οποίο έχει σαν κεντρικό μύθο του το θέμα αυτό. Πέραν όμως κάθε μελοδραματικής αντιμετώπισης του ζητήματος, εκείνο που έχει σημασία είναι ό άκριβής προσδιορισμός της φύσεως του προβλήματος, ή συνειδητοποίησις δηλαδή του γεγονότος, ότι το πρόβλημα είναι πρόβλημα καθαρά τεχνολογικό, και όχι ένα άλυτο δίλημμα έπιλογής ανάμεσα στην όπισθοδρόμηση, οικονομική, πολιτιστική, έπιστημονική και κοινωνική, που θα συνεπάγονταν ή έκούσια παραίτηση από τις κολλοσιαίες δυνατότητες, που προσφέρει ή σχεδόν άνεξάντλητη ενεργειακή πηγή της πυρηνικής τεχνικής άφ' ενός και άφ' έτέρου σε μία στατιστικά άναπότρεπτη παγκόσμια καταστροφή.

Η λύση αυτού του τεχνολογικού προ-

βλήματος έχει ήδη θεωρητικά έπιτευχθεί σέ πολλά έπίπεδα, κάθε ένα από τὰ όποια αντιστοιχεί και σέ μία από τις 3 ήδη κατασκευασμένες ή μελετώμενες γενεές αντιδραστήρων: έγκιβωτισμός (φυλάκιση) τής ραδιενέργειας σέ containment, αυτόματη διαδικασία άποραδιενεργοποίησης τής ραδιενεργού μάξης και, τέλος, ή τεχνική τής παραγωγής ενέργειας από σύντηξη και όχι από σχάση, διαδικασία, πού από τὸ θεμέλιό της είναι άσφαλής. Καί στις 3 περιπτώσεις τὸ θέμα είναι θέμα καθαρά τεχνολογικό, αλλά φυσικά στὸ ύπόβαθρό του είναι θέμα οικονομικού, κοινωνικού, έπιστημονικού αλλά και πολιτικού έπιπέδου, τὸ όποιο πρέπει νά είναι τέτοιο ώστε νά έπιτρέπει τήν έπίτευξη τέτοιων τεχνολογικών κορυφώσεων, ώστε ή πυρηνική τεχνική νά παραμείνει εύλογία γιά τήν ανθρωπότητα, πού διψά γιά ενέργεια και νά μὴ μεταβληθεί σέ καταστροφική δύναμη στὰ χέρια μαθητευόμενων μάγων. «Τὰ μεταξωτὰ βρακιά θέλουν και έπιδέξια όπισθια», και τὸ νά θέλουν νά άποδυθοῦν σέ ένα συναγωνισμό Ι-σχύος Δυνάμεις πού δέν έχουν τὸ απαραίτητο οικονομικό, έπιστημονικό, κοινωνικό και πολιτικό ύπόβαθρο, πού μπορεί νά άντέξει στὸ τεράστιο βάρος αὐτοῦ τοῦ συναγωνισμοῦ, άποτελεῖ τὸν πραγματικό κίνδυνο.

Κατὰ τὰ λοιπά, ή άπλοϊκή και λαϊκίστι-

κη γενίκευση τής ύστερίας τής καταστροφής και ή επέκτασή της σέ ύστερία άντιτεχνολογική θά δικαιολογοῦσε τὸν πίθηκο τοῦ έξωφύλλου τοῦ 53ου τεύχους τοῦ «Δαυλοῦ» νά λέει (έλαφρὰ τροποποιημένα): «Όλα άρχισαν από έναν αντιδραστήρα, και μετά... ώρισμένοι μικρονοϊκοὶ διέσπειραν μιὰ άντιτεχνολογική ύστερία... και νά έμεῖς πάλι κυρίαρχοι τοῦ κόσμου».

Και έδῶ πού τὰ λέμε, ύποθέτω, ότι, γιά νά μποροῦν νά λένε κάτι, ότιδήποτε, οί πίθηκοι (παντὸς είδους και κατηγορίας), πρέπει και αὐτοί, μὴ όντες πυρηνικῶς άπυρόβλητοι, νά έχουν γλυτώσει, πράγμα θεωρητικά άδύνατον, άν έχουν οί άνθρωποι έξολοθρευθεί.

Στὰ χέρια σας, κ. Διευθυντά, έχετε ήδη ένα άρθρο, γραμμένο από έμε και τὸν καθηγητὴ και τακτικὸ συνεργάτη σας κ. Α. Ντόκα, πού, ένώ ἴσως δέν θά φαινόταν δημοσιογραφικά έπίκαιρο στήν παραζάλη τοῦ Τσερνόμπιλ, έν τούτοις δίνει, νομίζω, κάποια άπάντηση στὸ έρώτημα πού αναδύεται άμείλικτα άλλ' όχι μελοδραματικά άπό αὐτὴ τὴ σύγχυση φρενῶν και ιδεῶν: Ποιός θά γλυτώσει τοὺς ανθρώπους από τοὺς πιθήκους (και πάλι παντὸς είδους!);

Με πολλή εκτίμηση
Υμέτερος

Α. Φωτήλας

Σημείωση «Δ»:

Ό κ. Άσημάκης Φωτήλας καταβάλλει ειλικρινή προσπάθεια στήν έπιστολή του αὐτὴ νά προσεγγίση με εὔσυνειδησία τὸ συγκλονιστικὸ δίλημμα, ένώπιον τοῦ όποίου έθεσε τήν ανθρωπότητα ή έκρηξη τοῦ Τσερνόμπιλ. Άνεξάρτητα τοῦ ότι ή σκέψη του έμπλέκεται συχνά σέ προβληματισμὸ έπὶ ήσόνων θεμάτων (όπως άν πρέπει νά καταταχθῇ «στήν ἴδια τάξη» τὸ Τσερνόμπιλ με τὰ άλλα πυρηνικά άτυχήματα πού έγιναν —και πού θά γίνουν ἴσως;) ή σέ προφανῶς άτυχεῖς παραλληλισμοὺς (όπως ή ύποταγή στήν ἴδια άρχή τής «συγκριτικῆς ώφελιμότητας» γενικά τῶν «διακινδυνεύσεων» στίς όποῖες ύποβάλλεται ή ανθρωπότητα συνεπεία τῶν τεχνολογικῶν εφαρμογῶν, από τά... σπέρτα, τὸ αὐτοκίνητο και τὸ άεροπλάνο μέχρι... —μέχρι και τήν πυρηνική τεχνολογία μήπως;) ή σέ παρανοήσεις κειμένων (όπως τὸ άπόσπασμα τοῦ σχολίου τοῦ «Δ» τὸ σχετικὸ με τὸ κόστος τοῦ containment και τοῦ αντιδραστήρα, όπου σαφέστατα αναφέρεται ότι έπὶ τοῦ συνολικοῦ

κόστους 1.300 εκατ. δολλ. τὸ 1 εκατ. ἀφορᾷ στὸ containment) κ.λ.π., τελικὰ ὅμως ὁ κ. Φωτήλας ὑπαινίσσεται τὸ καίριο πρόβλημα, ποὺ δὲν εἶναι ἄλλο ἀπὸ «μιὰ —ὅπως ἐπιτυχέστατα γράφει— στατιστικὰ ἀναπότρεπτη παγκόσμια καταστροφὴ—». Μάλιστα, ἐδῶ ἀκριβῶς βρίσκεται ἡ «καρδιά» μιᾶς πραγματικότητος, ἀπὸ τὴν ὁποία ἀπορρέει τὸ σύγχρονο πανανθρώπινο δίλημμα: «Στατιστικὰ» ἡ παγκόσμια καταστροφὴ εἶναι ἀναπότρεπτη καὶ κανένας ποτὲ καὶ πούθενά, σ' Ἀνατολὴ καὶ Δύση, τεχνολόγος, ἐπιστῆμων ἢ πολιτικὸς ἡγέτης —οὔτε βέβαια καὶ ὁ κ. Φωτήλας στὴν ἐπιστολὴ του— δὲν ἀνέλαβε τὴν εὐθύνη νὰ διαβεβαιώσῃ τὴν ἀνθρωπότητα ὅτι δὲν διατρέχει ὀλοκληρωτικὸ κίνδυνο ἀπὸ τὰ πυρηνικὰ. Γιατί; Γιατί ἀπλῶς ὁ δυνάμενος νὰ προβλεφθῇ κίνδυνος εἶναι σήμερα ὑπαρκτὸς καὶ μάλιστα μεγάλος —ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν! Ἐνῶ λοιπὸν ξεκινᾶμε ὅλοι —καὶ ὁ κ. Φωτήλας— ἀπ' αὐτὸ τὸ μεῖζον δεδομένο, τί ἀξία ἔχει νὰ συζητᾶμε ὅλα τ' ἄλλα (λαϊκὲς ὑστερίες, ἀνόητες δηλώσεις στὴ Βουλὴ, bentronato γιὰ πιθανότητες ἐπιβιώσεως πιθήκων ἢ ἀνθρώπων, κόστος κατασκευῆς ἀντιδραστήρων, μελλοντικὲς ἐπιδιώξεις τῆς πυρηνικῆς Τεχνολογίας — ὅταν ὁ κίνδυνος εἶναι ἀμεσος! κλπ., κλπ.); Μήπως χάσαμε τὸ δάσος κυτᾶζοντας τὰ δέντρα;

ΣΠΥΡΟΣ ΓΕΡΑΣΙΜΟΣ Γ. ΠΑΝΑΓΙΩΤΑΤΟΣ

Τσαλίμια

Μαθησιολία, καὶ σκέπεις με, λιοστρόφι, καὶ κρατεῖς με,
μὴ μὲ λησμόνει, κι ἔχεις με, λουίζα, κι ἀκλουθεῖς με
— ἡ κυκλαμιά, καὶ μοῦ πατεῖς, ὁ Ἀπρίλης, καὶ μοῦ παίρνεις.

...

Σιγουρεμένη ἀλάθευτα (ποὺ σέρνεις τοῦ ἀχναριοῦ μου)
'ποκάτω ἀπ' τὴ φτερούγα σου νὰ κάνω πῶς φοβᾶμαι,
τάχα ποὺ τρέμω, τάχα μου, πῶς τάχα μου σὲ χάνω
— τάχ' ἀστοχάει ὁ κόρφος μου, τοῦ μόσκου (πρίτς...) ἡ ἀψάδα.

...

Ποὺ θέλω, λέω, τρὶς «ἐσύ», νὰ σ' ἔχω μοναχὴ μου
(ξεστηθωμένη ἀγράμπελη, δεντρὸν νὰ σ' ἀνεβαίνω),
τάχα γεράκι ἀγέρωχο νὰ μοῦ ξεπεταρίζεις,
νὰ φεύγεις κι ὅμως νὰ 'σαι ἐδῶ, νὰ λείπεις μὰ νὰ σ' ἔχω,
νὰ μοῦ ἀλαργεύεις (κυκλικὰ — στὴν ἄκρη τσ' ἀνασιᾶς μου...)
— χωρὶς νὰ φεύγεις νὰ ῥχεσαι μελιούς στεφανωμένους...

Ν. ΑΡΓΥΡΟΠΟΥΛΟΥ — ΣΤΑΘΟΠΟΥΛΟΥ

Τίποτε δὲν ταραάζει τὸν ὕπνο τῆς ἀνθρωπότητας

Ἡ φύση σήμερα ὑφίσταται τὴν πλέον ἀνίερη καὶ ὀλέθρια ἐπίθεση ποὺ θὰ μπορούσε νὰ πραγματοποιηθεῖ εἰς βάρος της, καὶ μάλιστα ἀπὸ τὴν «κορωνίδα» τῶν δημιουργημάτων της, τὸν ἀνθρώπο· ἀπὸ αὐτόν, τὸν σημερινὸ ἄνθρωπο, τὸν ἀποκομμένο ἀπὸ τὶς φυσικὲς του ρίζες, ποὺ ἔχει ὑπερανπτυγμένη τὴν αἴσθηση ὅτι ἄρχει δικαιοματικά τῆς φύσεως, αἰσθηση ἀπὸ τὴν ὁποία ἀντλεῖ τὸ δικαίωμα νὰ τὴν ἐκμεταλλεῖται, νὰ τὴν περιφρονεῖ, νὰ τὴν βιάζει καὶ νὰ τὴν διαμορφώνει κατὰ βούλησιν. Ξεχνώντας ὅτι δὲν εἶναι οὔτε δημιουργὸς ἀλλὰ οὔτε καὶ ὁ νόμιμος κάτοχός της, ἔχει συγκροτήσει μία αὐθαίρετη ἀνθρωποκεντρικὴ ἱεραρχία, ἀνύπαρκτη στὴν φύση, καὶ ἔχει υιοθετήσει μία ἀπαράδεκτη στάση ἀπέναντι στὰ δημιουργήματά της, ἄλλα καταστρέφοντας καὶ ἄλλα διατηρώντας, θεωρώντας ἄλλα χρήσιμα καὶ ἄλλα ἄχρηστα.

Αὐτὸ ἀποτελεῖ πλέον κοινὴ διαπίστωση καὶ δὲν χρειάζεται νὰ μᾶς τὸ ὑπενθυμίζουν οἱ οἰκολόγοι, τὰ διεθνῆ κινήματα καὶ οἱ ὀργανώσεις μὲ δραματικὲς διακηρύξεις καὶ ἐκδηλώσεις ὑπὲρ τῆς προστασίας τῆς φύσεως, ὅταν μάλιστα πολλὲς ἀπὸ αὐτὲς ἔχουν ἀποδειχθεῖ ὑποκριτικὲς ἢ καλύπτουν κομματικὲς καὶ ἄλλες ἐπιδιώξεις. Ἀρκεῖ νὰ ἀναλογισθεῖ κανένας ὅτι κατὰ τὸν τελευταῖο αἰῶνα καὶ ὑπὸ τὸ φῶς τῶν νεωτέρων κοινωνικοοικονομικῶν ἐξελίξεων, ποὺ ὀδήγησαν στὴν βίαιη ἀπόσπαση τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τὴν φύση, δεκάδες ζωϊκῶν εἰδῶν ἔχουν ἐξοντωθεῖ, ἄλλα εἶναι ὑπὸ ἐξαφάνισιν, παρ' ὅτι ἐπεβίωσαν κάτω ἀπὸ δυσμενεῖς γεωλογικὲς καὶ κλιματολογικὲς συνθῆκες τοῦ παρελθόντος, δάση ἔχουν ἀφανισθεῖ, θάλασσες ἔχουν νεκρωθεῖ, μέχρι καὶ τὸ ἀνάγλυφο τῆς γῆς ἔχει τροποποιηθεῖ, ἐνῶ συγχρόνως ἔχει γίνεи ληστρικὴ ἐκμετάλλευση τῶν φυσικῶν πηγῶν, ζωϊκῶν, φυτικῶν, ὕδατινῶν, ὀρυκτῶν, ἐνεργειακῶν καὶ ἄλλων, γιὰ νὰ ἱκανοποιηθοῦν οἱ τεράστιες ἀπαιτήσεις τῶν νέων πολιτικοοικονομικῶν συστημάτων. Ὁ σύγχρονος ἄνθρωπος συμπεριφέρθηκε σὰν ἐλέφαντας μέσα σὲ χῶρο μὲ εὐθραυστα ἀντικείμενα. Τὰ ἔσπασε ὅλα. Ἡ φύση ἀπορρυθμίστηκε, ἔχασε τὴν ἱκανότητα τῆς αὐτοσυντηρήσεως καὶ τῆς αὐτοκαθάρσεως. Τὸ μεγάλο ἔγκλημα εἰς βάρος της καὶ εἰς βάρος τοῦ ἀνθρώπου συγχρόνως ἔχει συντελεσθεῖ.

Ἀδύναμος τώρα εὐρίσκεται μπροστὰ στὰ τραγικὰ ἀποτελέσματα μιᾶς πύρρειας νίκης. Ὁ μαθητευόμενος μάγος ἔχει θέσει σὲ κίνηση διαδικασίες ποὺ δὲν εἶναι πλέον σὲ θέση νὰ ἐλέγχει καὶ λειτουργίες ποὺ δὲν εἶναι ἀντιστρεπτές. Τὸ στρώμα πετρελαίου πάχους μερικῶν «μικρῶν», ποὺ καλύπτει ὅλους τοὺς ὠκεανούς, ἐπιβραδύνει τὴν φωτοσύνθεση καὶ κατὰ συνέπειαν τὴν παραγωγή ὀξυγόνου καὶ τὴν ἐξάτμιση. Τὰ ἀπόβλητα τῶν πλαστικῶν, τῆς πολυστερίνης καὶ ἄλλων ὑλικῶν τῆς μοντέρνας τεχνολογίας χρειάζονται αἰῶνες ὀλόκληρους, γιὰ νὰ ἀνακυκλωθοῦν μέσα στὸν φυσικὸ κύκλο καὶ παραμένει τὸ τεράστιο πρόβλημα τῶν πυρηνικῶν ἀποβλήτων καὶ τῆς ραδιενεργοῦ μόλυνσεως. Ὁ ὀρυκτός, ἐνεργειακὸς καὶ δασικὸς πλοῦτος ἐξαντλεῖται. Βιολογικὲς καὶ φυσικὲς βλάβες καθῶς καὶ διαταραχὲς στὸν οἰκολογικὸ καὶ δημογραφικὸ χῶρο παρατηροῦνται μὲ ὅλο καὶ αὐξανόμενη συχνότητα.

Τώρα πλέον ὁ σύγχρονος δυνάστης τῆς φύσεως εὐρίσκεται μέσα σὲ ἓνα ὄχημα ποὺ δὲν μπορεῖ νὰ ὀδηγήσει, ἐνῶ αὐτὸ ἀκολουθεῖ τὴν δική του τρελλὴ πορεία. Ποῦ θὰ ὀδηγηθεῖ ἄραγε; Δὲν μπορεῖ νὰ ὑπάρξει καμμία αἰσιόδοξη προοπτικὴ βεβαίως. Τὰ γεγονότα μιλοῦν μόνον τοὺς καὶ μᾶς προειδοποιοῦν ἀπὸ καιρό:

— 1976, Σεβέζο Ἰταλίας: Ἐκρηξη σὲ ἐργοστάσιο χημικῶν προϊόντων ἔχει σὰν ἀποτέλεσμα διαρροὴ ἀερίων, ἀπὸ τὰ ὁποῖα προσβάλλονται ἑκατοντάδες ἀνθρώπων καὶ ζώων καὶ ἐγκαταλείπεται ὀλόκληρη περιοχὴ ἀπὸ τοὺς κατοίκους της.

— 1979, Νοβοσιμπίρσκ Σοβιετικῆς Ἐνώσεως: Ἀτύχημα σὲ ἐργοστάσιο ὑλῶν βιολογικοῦ - χημικοῦ πολέμου προκαλεῖ τὸν θάνατο 2.000 ἀνθρώπων καὶ τὸν τραυματισμὸ καὶ ἄλλες βλάβες τῆς υγείας ἀκόμη περισσοτέρων.

— 1984, Μποπάλ Ἰνδίων: Διαρροὴ δηλητηριωδῶν ἀερίων ἀπὸ ἐργοστάσιο παραγω-

γής έντομοκτόνων προκαλεί τόν θάνατο 2.000 ανθρώπων και τόν τραυματισμό και άλλες βλάβες τής υγείας άκόμη περισσότερων.

Πρόκειται για «άτυχήματα» ένδεικτικά μόνον από ένα μακρύ κατάλογο, τών οποίων ή συχνότης και τά καταστροφικά άποτελέσματα αυξάνονται με γεωμερική πρόοδο, παρέρχομένου του χρόνου. Ή αίσθηση μιās έπικειμένης όλoκληρωτικής καταστροφής έπλανάτο πλέον στή μολυσμένη γήϊνη άτμόσφαιρα.

Και ή καταστροφή ήλθε από τόν Τσερνομπίλ τής Σοβιετικής Ένώσεως, μία πόλη άγνωστη στους περισσότερους μέχρι πρό όλίγου καιρού, πού όμως τώρα έγινε παγκοσμίως συνώνυμος του πανικού και του θανάτου και σύμβολο τής έγκληματικής άνευθυνότητος του σημερινού ανθρώπου έναντι του συνανθρώπου του και τής φύσεως. Ή έκρηξη ενός πυρηνικού αντίδραστήρα και ή ταυτόχρονη έκλυση ραδιενεργείας δέν άφησε ούτε μία γωνία τής γής, ούτε ένα στοιχείο τής φύσεως, ούτε ένα έμβιο όν άνεπηρέαστο. Ό άργός θάνατος έχει εισέλθει πλέον στον βιολογικό κύκλο του ανθρώπου, τών ζώων και τών φυτών και κυλά μέσα στις φλέβες τους, ένώ τά πάντα στήν φύση άναδίδουν τήν όσμή του θανάτου. Για πρώτη φορά από τής εμφανίσεως τής ζωής επάνω στον πλανήτη μας, ό άνθρωπος έχει νά άντιμετωπίσει ένα έχθρικό, ένα άνηλεές φυσικό περιβάλλον. Δέν υπάρχει πλέον ούτε καταφύγιο ούτε τροφή γι' αυτόν. Όπουδήποτε κι άν στραφεί, έρχεται άντιμέτωπος με τήν τιμωρό φύση, πού τείνει νά τόν αποβάλει σάν ξένο σώμα. Οί Έρινύες επενέβησαν.

Τό «άτύχημα» του Τσερνομπίλ υπήρξε τραγικό όσο και άποκαλυπτικό. Κανένας πλέον δέν δικαιούται νά ισχυρίζεται ότι άγνοεί τήν βαρύτατη νόσο πού διέρχεται ό άνθρωπος τής εποχής μας, αυτός πού εφαρμόζει χωρίς ήθικά κριτήρια τήν τεχνολογία, πού ύποδούλωσε τήν έπιστήμη στήν έξουσία, πού έξανδραποδίστηκε έντεταγμένος άπόλυτα μέσα στα κρατούντα κοινωνικοοικονομικά συστήματα, πού άντικατέστησε έν τέλει κάθε άξία

Τ' αυτιά του Μίδα

Ό βασιλιάς Μίδας είχε δικά του σχέδια, δικά του όνειρα, δικό του κόσμο, πού όσο νά-ναι ήταν άνώτερος κι ωραιότερος άπ' τήν «τυχαία» έτούτη φυσική δημιουργία. Στο νού του είχε έναν κόσμο «πολιτισμένο», ήρεμο κι υπάκουο στή θέλησή του και - τόν κυριότερο - φτιαγμένο από εύγενές μέταλλο, από χρυσό. "Αν πράγματι αυτός κι οί θεοί ήταν όμογάλακτα τέκνα τής ίδιας μάνας, καθώς λέγει ό Πίνδαρος, άν πράγματι ήταν εύνοικά διατεθειμένα επέναντί του, θάπρεπε νά ίκανοποιήσουν τήν επιθυμία του και νά του δώσουν τήν δύναμη νά φτιάξει τόν πολυπόθητο χρυσαφένιο του κόσμο.

Και νά πού ό Διόνυσος, ό αιώνιος ειρών κι εμπαικτης τών ανοήτων θεός, τόν εισάκουσε και τόν κατέστησε κορυφαίο μάγο, ικανό νά πιάνει πέτρα και μάλαμα νά γίνεται, κατά πού εύχόταν.

Ό Μίδας, όμως, δέν έγινε εύτυχέστερος: άφου πέρασε ό πρώτος του ένθουσιασμός, τόν κατακυριεύσε και πάλι τόν ίδιο αίσθημα του άνικανοποίητου, ένώ ταυτόχρονα, οί ένδόμυχοι φόβοι του του στέρησαν παντελώς τή χαρά, τήν υπέροχη θεϊκή σπίθα. Δειλά - δειλά ώσαύτως άρχισε τούς επεκτατικούς του πειραματισμούς, προσέχοντας όμως νά μήν άντιληφθούν οί άνθρωποι τίς μαγικές ιδιότητές του, πού τελευταία άπόκτησε, ιδιότητες πού, κι άν δέ σκόπευαν σέ τίποτα θετικό και άγαθό, θά μπορούσαν ν' άποβούν άποτελεσματικό όπλο έναντίον τών αντίθσεων κι άνυπάκουων ανθρώπων, τών οποίων θά μπορούσε νά εξαγοράζει τήν εύνοια με χρυσό ή, στήν αντίθετη περίπτωση, νά τούς μεταβάλλει σέ άγάλματα χρυσού.

Με τόν καιρό ό Μίδας άποκόπηκε άπ' τούς ανθρώπους, πού τόσο τόν λάτρευαν σάν άνθρωπο προτού γίνει μάγος, και μόνο ένα μικρό άριθμό άνάξίων δούλων κρατούσε κοντά του, τούς όποιους άντάμειβε πλουσιοπάροχα, για νά μή μαρτυρήσουν τίς νέες του ιδιοτροπίες κι άδυναμίες, όπως για παράδειγμα τήν άδυναμία του νά τόν ταΐζουν οί άλλοι σάν μωρό.

Ὁ Ἐπισκέπτης

Ὁ ξένος καθόταν δίπλα στήν πηγή. Κοντά του καθισμένοι οἱ βροτοὶ τὸν κοίταζαν, ὅπως πάντα, μὲ θαυμασμό κι ἀφοσίωση.

Τοὺς εἶχε μάθει πολλὰ ἀπ' τὸ πρωινό, ποὺ πρωτόρθε καὶ ρίζωσε ἀναμεσά τους, κι εἶχαν περάσει πολλὰ φεγγάρια ἀπὸ τότε.

Ὅλοι θυμοῦνται τὸν ἐρχομό του. Εἶχε ξεπροβάλει θεόρατος, μέσ' ἀπ' τὶς ἐλιές, ἦταν τουλάχιστον μισὸ μπόι πιὸ ψηλὸς ἀπ' τὸν ψηλότερόν τους, τοὺς πλησίαζε σιγὰ -σιγὰ καὶ τοὺς χαμογελοῦσε μὲ καλωσύνη· αὐτοὶ φοβισμένοι, ἄλλοι κοίταζαν νὰ φύγουν, νὰ κρυφτοῦν κι ἄλλοι παίρνοντάς τον γιὰ θεὸ τὸν κοιτοῦσαν μὲ δέος ἀκίνητοι.

Λίγες μέρες πρὶν ἔλθει ὁ ξένος στὸ μικρὸ οἰκισμὸ τῶν βροτῶν, ἔν' ἀστέρι λαμπρὸ εἶχε κατέβει σιγὰ - σιγὰ ἀπ' τὸν οὐρανό, κάθησε γιὰ λίγο στήν κορυφὴ τοῦ κοντινοῦ βουνοῦ καὶ μετὰ χάθηκε.

Ὁ γέρο· - Εὐρύνομος, ποὺ εἶχε δεῖ πολλὰ στὴ ζωὴ του, εἶχε γνωρίσει κι ἄλλους τόπους μακρινούς καὶ παράδοξους, πέρ' ἀπ' τὸ βουνὸ καὶ πέρ' ἀπ' τὴ θάλασσα κι ἤξερε νὰ λέει ἱστορίες διάφορες, πρόβλεψε ὅτι τὸ λαμπρὸ ἀστέρι ἦταν προμῆνυμα μιᾶς σημαντικῆς ἀλλαγῆς, κάτι καινούργιο ἔφερνε στὸν τόπο.

Ὁ ξένος μὲ τὸ γεμᾶτο καλωσύνη πρόσωπο, ἄρχισε νὰ μιλάει κι ὅλοι κρεμάστηκαν στὰ χεῖλῃ του:

«Κάλεσα ἐδῶ ἐσᾶς τοὺς λίγους, κι ὅ,τι σᾶς πῶ δὲν εἶναι γιὰ τοὺς πολλοὺς, αὐτοὺς θὰ τοὺς ἀφήσετε νὰ πιστεύουν στὸ μῦθο καὶ ἐγὼ θὰ πάρω θέση πρὶν ἀπ' αὐτὸν — πολλὲς γενιὲς βροτῶν θὰ ρθοῦν καὶ θὰ φύγουν, πι-

στεύοντας πῶς ἡμουν θεὸς ἢ γιὸς θεῶν.

» Ἐσεῖς ὅμως, οἱ λίγοι, νὰ τὸ ξέρετε, εἶμαι καὶ ἐγὼ ἓνας βροτός, ἀπ' ἄλλον χρόνο, βροτὸς ὅμως σὰν καὶ σᾶς.

» Ἦρθα κοντά σας κυνηγημένος ἀπ' τὰ δημιουργήματα τῆς ράτσας μου, ἦρθα καὶ ἔζησα μαζί σας ζητώντας λυτρωμὸ καὶ σωτηρία.

» Παλαίψαμε καὶ μεῖς, σὰν καὶ σᾶς, μὲ τὸ περιβάλλον μας καὶ δημιουργήσαμε, σὰν καὶ σᾶς, τοὺς οἰκισμοὺς μας, τὶς κοινωνίες μας καὶ τοὺς θεοὺς μας.

» Στὴν ἀρχὴ οἱ θεοὶ μας ἦσαν ἀπλοῖκοί, ἄλλοι καλοὶ κι ἄλλοι κακοί. Μετὰ ἀρχίσαμε νὰ γεννᾶμε τὶς ἰδέες, οἱ ἰδέες μας παντρεύτηκαν μὲ τοὺς θεοὺς καὶ γέννησαν ἄλλους θεοὺς, «ἀνώτερους», μὰ οἱ θεοὶ οἱ «ἀνώτεροι» θέλουν πολλοὺς ὑπηρέτες, φανατικούς ἢ κατεργάρηδες, ποὺ μᾶς γέμισαν μῖσος καὶ ἀλληλοφάγωμα.

» Μπήκαμε καὶ βγήκαμε πολλὲς φορές στὰ σκοτάδια· καμμιὰ φορὰ διάφοροι σωτῆρες μᾶς βγάζαν ἀπ' τὸ' νὰ σκοτάδι γιὰ νὰ μᾶς ρίξουν στ' ἄλλο, ὥσπου κάναμε τὴν ὕλη ἐνέργεια καὶ νομίζαμε ὅτι φωτιστήκαμε ἀπ' τὴ φωτιά της. Τότε ἀρχίσαμε πετώντας στήν ἄκρη τοὺς παλιοὺς θεοὺς μας νὰ φτιάχνουμε καινούργιους, νὰ τοὺς βάζουμε μέσα σὲ κουτιά καὶ νὰ προσπαθοῦμε συνεχῶς νὰ αὐξάνουμε τὶς κυψέλες τους (ἀντίγραφα τῶν κυψελῶν τῶν μυαλῶν μας). Νομίζαμε, ἔτσι, ὅτι θὰ ἔχουμε τοὺς θεοὺς μας σκλάβους, ποὺ θὰ μᾶς κάνουν τὴ ζωὴ συνεχῶς καὶ καλύτερη.

» Ξαφνικὰ καὶ πολὺ ἀργὰ γιὰ μᾶς ἀνακαλύψαμε ὅτι σκλάβοι εἴμαστε ἐ-

μείς, σκλάβοι τῶν μηχανῶν μας.

» Δραπέτης ἀπ' αὐτὲς τὶς μηχανὲς ἦρθα κοντά σας. Βρῆκα μέσα σας τὴν ἐλπίδα, τὴ φλόγα (ἄστε τοὺς αἰῶνες νὰ νομίζουν ὅτι ἐγὼ σᾶς ἔδωσα τὴ φωτιά). Ἀπὸ σᾶς ἐξαρτᾶται, ἂν αὐτὴ τὴ φλόγα θὰ τὴν ἀφήσετε νὰ σᾶς κάψει, ὅπως ἔκαψε καὶ μᾶς. Φυλάχτε τὴ φλόγα σας κι ἀξιοποιήστε τὴν, τοὺς θεοὺς σας κρατᾶτε τοὺς ἀνθρώπινους, μπερμπάντηδες, καυγατζῆδες, καλύτερα νὰ καυγαδίζουν μεταξύ τους παρὰ νὰ βάζουν ἐσᾶς νὰ σφαζόσαστε γι' αὐτούς· καὶ πρὸ παντὸς ἄστε τοὺς ὑποταγμένους στοὺς νόμους, ὅπως τοὺς ἔχετε σήμερα».

Ὁ ξένος σταμάτησε γιὰ λίγο νὰ μιλά, ἔσκυψε στὴν πηγὴ νὰ δροσίσει τὰ χεῖλη του καὶ τὸ πρόσωπό του. Οἱ βροτοὶ τὸν κοιτοῦσαν ἄφωνοι καὶ γεμᾶτοι ἀπορία, εἶχαν κρεμαστεῖ ὅλοι ἀπὸ τὰ χεῖλη του, ὁ μόνος ἤχος ποὺ ἀκουγόταν ἦταν τὸ κύλισμα τοῦ γάργαρου νεροῦ τῆς Κασταλίας.

Κι ὁ ξένος συνέχισε:

«Τώρα θὰ φύγω μακριὰ ἀπὸ σᾶς σ' ἄλλο τόπο, σ' ἄλλο χρόνο, πρέπει κάπου ἄλλοῦ νὰ κρυφτῶ, κι ἐγὼ φθαρτὸς εἶμαι, σᾶς εἶπα, τὸ πέρασμά μου ὁμως ἀνάμεσά σας πρέπει νὰ μείνει συγκεχυμένο, ἀμφίβολο· ἐσεῖς δὲν πρέπει νὰ πάθετε κακό, γι' αὐτὸ δὲν πρέπει νὰ με βροῦν ἀνάμεσά σας, πρέπει νὰ κερδίσετε χρόνο, γιὰ ν' ἀναπτύξετε τὴν τεράστια δύναμη ποὺ κρύβετε μέσα σας, πρὶν ἔρθουν οἱ θεοὶ μου καὶ σᾶς δώσουν τὴ λαθεμένη κατεύθυνση, τὴν κατεύθυνση ποὺ πήραμ' ἐμεῖς καὶ ποὺ πάνω στὴν ὁποία καὶ μόνο ἔχουν προγραμματιστεῖ. Κι εἶμαι σίγουρος πὼς μιὰ μέρα, ἀργὰ ἢ γρήγορα, θὰ ῥθουν οἱ θεοὶ μου στὸν πλανήτη σας καὶ τότε ἡ μόνη σας ἐλπίδα θὰ εἶναι νὰ ἔχετε πάρει

μόνοι σας τὸ σωστὸ δρόμο, γιὰ νὰ μπορέσετε νὰ ἀγωνισθεῖτε καὶ νὰ σωθεῖτε.

» Οἱ θεοὶ μου εἶναι προγραμματισμένοι νὰ μὴ καταστρέφουν οἱ ἴδιοι, ἰδιαίτερα ὅσο ὑπάρχει καὶ ἡ παραμικρὴ ἐλπίδα ὅτι θὰ κερδίσουν τὸ παιχνίδι τους. Νὰ ἔχετε ὁμως ὑπόψη σας, ὅτι ἐκεῖνο ποὺ δὲν μποροῦν νὰ κάνουν ἄμεσα οἱ ἴδιοι, θὰ τὸ ἐπιδιώξουν διὰ μέσου ἄλλων βροτῶν. Θὰ κινήσουν ἄλλους βροτοὺς ἐναντίον σας προσπαθώντας νὰ σᾶς ἐξαφανίσουν. Θὰ σᾶς βάζουν νὰ ἀλληλοεξοντώνεστε μεταξύ σας, χωρίζοντάς σας κι ἐκμεταλλευόμενοι ἀκόμα καὶ τὶς δικές σας πνευματικὲς δυνάμεις, ἐκτρέποντας σὲ μέσα καταστροφῆς σας καὶ τ' ἀποτελέσματα τῆς δικῆς σας διανόησης.

» Ὅσο θὰ βλέπουν ὅτι μπορεῖτε νὰ ξεφύγετε ἀπ' τὸ δρόμο τῆς δικῆς μας καὶ μόνης ποὺ αὐτοὶ μποροῦν νὰ ἐννοήσουν ἐξέλιξης θὰ σᾶς χτυπᾶνε, ἔμμεσα πάντοτε, ἀλλ' ὅλο καὶ πιὸ σκληρά. Ἄν ἔχετε προλάβει ν' ἀξιοποιήσετε τὴ φλόγα σας, κι ὅταν ἀκόμα σᾶς σκορπίζουν στὰ τέσσερα σημεῖα τοῦ ὀρίζοντα, κάποιοι ἀπὸ σᾶς θὰ γλυτώσουν τὴν ἀφομοίωση καὶ θὰ γίνονται φωτοδότες, κάποιοι θὰ μένουν γιὰ μαγιά στὰ βράχια σας, γιὰ νὰ ξαναρχίζουν τὴ προσπάθεια».

Λέγοντας τὰ τελευταῖα λόγια ὁ ξένος σηκώθηκε ἀπ' τὴ θέση του, ἔρριξε τριγύρω του μιὰ ματιὰ γεμάτη στοργὴ καὶ ζυγώνοντας ἕναν ἕναν τοὺς λίγους βροτοὺς ποὺ τὸν παρακολουθοῦσαν ἄφωνοι, πλημμυρισμένοι ἀπορία καὶ δέος, τοὺς χαΐδευε τὰ ξανθὰ πυκνὰ μαλλιά.

Ἀφοῦ μ' αὐτὸ τὸν τρόπο χαιρέτησε καὶ τὸν τελευταῖο, τὸν Χεῖρωνά, ἄρχισε ν' ἀπομακρύνεται καὶ νὰ χάνεται μεσ' τὶς ἐλιές, ὅπως πρὶν πολλὰ φεγγά-

ρια είχε έρθει.

Οί βροτοί είχαν μείνει άφωνοι, σάν ύπνωτισμένοι, νά τόν παρακολουθοῦν.
“Όταν πιά νύχτωσε γιά καλά, ένα λαμ-

πρό άστέρι φάνηκε πάνω άπ’ τò κοντι-
νό βουνò κι άρχισε ν’ άνεβαίνει γρήγο-
ρα ψηλά καί νά χάνεται ανάμεσα στ’
άλλα άστέρια τής άσέληνης νύχτας.

ΓΙΩΡΓΟΣ ΓΕΡΑΣ. ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΥ «Ειρήνη II»

*“Όταν ή βόμβα Νετρονίου γλυστρήσει,
δταν ή βόμβα Νετρονίου κυλίσει,
τότε δέν μās κρατάει, φίλοι, τίποτε.
Μά τίποτε, τότε, φίλοι, δέν μās σώζει.*

*Γυναίκα μου, ή άπέναντι ροδιά
κι’ ό δρόμος, με τις λεῦκες.
Μά κι οί φωνές παιδιών στη γειτονιά
θ’ αναποδογυρίσουν, όλα.
Κι ό φίλος τής Γῆς, με όλα του.
Κι ή γωνιά τοῦ δρόμου
με τις στροφές τών κοριτσιών.*

*Κι’ οί προβολές τών πατημάτων
(γοβάκια — πασουμάκια — τσόκαρα,
τριζῆτα — δμορφα — «καρκαλητά»),
ποτέ δέν θά ξανακουστοῦνε
κι όλα στο χάος θά χαθοῦνε.*

*Κι’ ένα σκοτάδι — Γῆς σποδός
καί σκόνη από ὕλη — μόνον ὕλη,
φωνή τών Ἀστρων — έπωδός...*

*Θεέ, γυρνῶ άπ’ τ’ όνειρο, τ’ όραμα κι’ όπτασία,
στήσε, Θεέ, πυρά τò βλέμμα σου καί προστασία
... «Έσκοπευμένα τὰ πυρά» στο «ξέστριμμα» μιās βίδας
άπ’ τών «τρωνών» μας τὰ μυαλά — στη ρίψη μιās όβίδας...*

*Τι άλλο; «Νετρονίου», ὦ, Θεούλη μας
(γονατιστοί κάνουμε τò σταυρούλι μας).
Ἀμέσως νά καλύψεις με πυρά τò «ξέστριμμα»
αὐτοστιγμεί, μην... ὕλοποιηθεῖ τò «ξέσφιγμα».
... Μυαλοῦ «τρελλών καί ἄμυαλων» — Θεέ! — καί «παρανόμων»
χρείαν δέν έχουμε κοπῆς άνάσα — κι «άστυνόμων»...*

KARL JASPERS

Ἡ πνευματικὴ κατάστασι τοῦ καιροῦ μας

(Δέκατη ἔκτη συνέχεια)

Ἱστορικὴ ἀφομοίωσις

Ἐχει προκύψει μιὰ ἐχθρότητα πρὸς τὸν πολιτισμό, πού ἀνάγει τὴν ἀξία τῆς πνευματικῆς δραστηριότητος σὲ τεχνικὴ ἱκανότητα καὶ στὴν ἐκφραση τοῦ ἐλάχιστου τῆς βίαιης ζωῆς. Ἡ τοποθέτησι αὐτὴ συσχετίζεται μὲ τὴν διεργασία τῆς τεχνικοποίησης τοῦ πλανῆτη καὶ τῆς ζωῆς τοῦ ἀτόμου, ὅπου μεταξὺ ὅλων τῶν ἐθνῶν ὑπῆρξε μιὰ διάρρηξι στὴν ἱστορικὴ παράδοσι καὶ μιὰ προσπάθεια τοποθέτησης τῶν πάντων σὲ νέα θεμέλια. Τίποτε δὲν μπορεῖ νὰ συνεχίσει νὰ ὑπάρχει, ἐκτὸς ἀπὸ ἐκεῖνο πού δικαιώνεται τεχνικὰ στὸν νέο κόσμον πού δημιούργησε ἡ Δύσις, ἀλλὰ πού ἔστω, ἂν καὶ «δυτικὸς» στὴν καταγωγὴ του, εἶναι παγκόσμιος ἔγκυρος στὴ σημασία καὶ στ' ἀποτελέσματά του. Ἔτσι ἡ ἀνθρώπινη ὑπαρξις κλονίσθηκε στὴν ρίζα τῆς.

Ἡ διαταραχὴ, στὸν βαθμὸ πού ἀφορᾷ τὴν Δύσι, εἶναι περισσότερο ἐκτεταμένη ἀπ' ὅ,τι ἔχει βιωματοποιηθεῖ, ἀλλὰ, ἐπειδὴ εἶναι καρπὸς τῆς ἰδιότυπης δυτικῆς πνευματικῆς ἀνάπτυξης, ἀποτελεῖ μέρος τῆς συνέχειας τοῦ κόσμου ὅπου ἀνήκει. Στὴν περίπτωσι διαφορετικῶν πολιτισμῶν ἀπὸ τὸν Δυτικόν, ὅμως, τοὺς ἀπειλεῖ ἀπ' ἔξω σὰν μιὰ καταστροφὴ. Τίποτε δὲν μπορεῖ νὰ διατηρηθεῖ στὴν παραδοσιακὴ του μορφὴ. Τὰ μεγάλα πολιτισμένα ἔθνη τῆς Ἰνδίας καὶ τῆς Ἀπὼ Ἀνατολῆς ἀντιμετωπίζουν τὸ ἴδιο θεμελιώδες πρόβλημα. Ἐκβιάζονται νὰ ὑποστοῦν ἕνα μετασχηματισμό, πού θὰ τοὺς προσαρμόσει στὸν κόσμον τοῦ τεχνικοῦ πολιτισμοῦ μὲ τὶς κοινωνιολογικὰς αἰτίαις του καὶ τὶς συνέπειαι, ἐπειδὴ, ἐλλείψει τούτου, θὰ ἀφανισθοῦν. Ἐνῶ ἡ ἐχθρότητα πρὸς τὸν πολιτισμὸ ἀκονίζεται, γιὰ νὰ κοινοτοποιοῦναι τὸ κάθε τι πού ὑπῆρξε μέχρι τώρα (μὲ τὴν ἀλαζονικὴ παραδοχὴ ὅτι ὁ κόσμος ἀρχίζει τώρα ἀπόλυτα ἐκ νέου), στὴν διεργασία τῆς ἀνασυγκρότησις ἡ πνευματικὴ οὐσία μπορεῖ νὰ διατηρηθεῖ μόνο ἀπὸ κάποιο εἶδος ἱστορικῆς ἀνάμνησις, κατὰ περισσότερον ἀπὸ μιὰ ἀπλὴ γνῶσι τοῦ παρελθόντος, καθὼς πρέπει νὰ εἶναι καὶ νὰ πάρει τὴ μορφὴ τῆς σύγχρονης ζωτικῆς δύναμις. Ὁ ἀπόλυτος ριζοσπαστισμὸς τῆς κρίσις τῆς ἐποχῆς μας ὡχρὶά ἐνώπιον τῆς αἰώνιας οὐσίας, πού, στὴν ὑπαρξὴ τῆς, συμμετέχει ἡ μνήμη, ὅπως στὰ ἀθάνατα στοιχεῖα, κοινὰ σὲ κάθε ἐποχῇ.

Ἡ ἐχθρότητα πρὸς τὸ παρελθόν κατὰ συνέπειαν ἀποτελεῖ μιὰ ἀπὸ τὶς ὠδίνες τοῦ τοκετοῦ στὴν νέα ἀξιολόγησι τῆς ἱστορικότητος. Ἡ ἴδια ἡ ἱστορικὴ εἶδη εἶναι σὲ ἐμπόλεμην κατάστασι μὲ τὸν ἱστορισμὸν σὰν κίβδηλη ἱστορικὴ εἶδη, στὸν βαθμὸ πού ἔχει καταστῆ ἀναληθὴς καὶ ὑποκατάστατος πολιτισμὸς. Καθὼς ἡ ἀνάμνησις σὰν ἀπλὴ γνῶσι τοῦ παρελθόντος δὲν εἶναι τίποτε περισσότερον ἀπὸ μιὰ συλλογὴ ἐνὸς ἀπειροῦ ἀριθμοῦ ἀρχαιολογικῶν λεπτομερειῶν, ἡ ἀνάμνησις σὰν ἕνα ἀπλό ἐνστικτὸ ἀντιλαμβάνεται τὶς εἰκόνες καὶ τὶς φυσιογνωμίας τοῦ παρελθόντος μόνο σὰν μιὰ ἀκαθόριστη ἀντιμετώπισι. Μόνο ὅταν ἡ ἀνάμνησις προσλάβει τὴν μορφὴ τῆς ἀφομοίωσις, ἔρχεται στὴν ὑπαρξὴ ἡ πραγματικότης τῆς ἐαυτότητας ἐνὸς σύγχρονου ἀνθρώπινου ὄντος μὲ τὴν μορφὴ τοῦ σεβασμοῦ· κατὰ συνέπειαν σὰν κριτήριον τοῦ αἰσθήματος καὶ τῆς δράσις του καὶ τελικὰ σὰν συμμετοχὴ στὸ δικό του αἰώνιον ὄν. Τὸ πρόβλημα τοῦ τρόπου ἀνάμνησις εἶναι τὸ πρόβλημα τοῦ πολιτισμοῦ αὐτοῦ, ὅπως ἐξακολουθεῖ νὰ παραμένει δυνατός.

Παντοῦ, εὐρύτατα διαδεδομένοι θεσμοὶ διατηροῦν τὴν γνῶσι μας γιὰ τὸ παρελθόν. Ἡ ἔκτασι πού ὁ σύγχρονος κόσμος ἐνδιαφέρεται γιὰ τοὺς θεσμοὺς αὐτοὺς, ἐκδηλώνει ἕνα βαθύτατον ἐνστικτὸ, πού μέσα στὸν γενικὸ ὄλεθρον τοῦ πολιτισμοῦ ἀρνείται, παρ' ὅλα τούτα, νὰ δεχθεῖ τὴν δυνατότητα ἐνὸς ἀπόλυτου ρήγματος στὴν ἱστορικὴ συνέχειαν. Τὰ εὐεργετήματα τοῦ παρελθόντος διατηροῦνται στὰ μουσεῖα, στὶς βιβλιοθηκὰς καὶ στὰ ἀρχεῖα, μὲ τὴν συνείδησι ὅτι διασφαλίζεται κατὰ τὸ ἀναντικατάστατον, ἔστω κι ἂν πρὸς στιγμὴν δὲν κατανοεῖται καθαρὰ. Ἀνθρώποι ὅλων τῶν πολιτικῶν κομμάτων, ὅλων τῶν τρό-

πων του σκέπτεσθαι καὶ ὄλων τῶν ἐθνῶν βρίσκουν τὴν κοινὴ αἰτία τους σ' αὐτὴ τὴν δρᾶση, ποὺ ἡ προσεκτικὴ πίστις σ' αὐτὴν δὲν εἶχε ποτὲ μὲ τόσο εὐρύτητα γενικευθεῖ ἢ θεωρηθεῖ σὰν καθημερινὸ θέμα. Διαφυλάσσονται τὰ ἴχνη τῆς ἱστορίας καὶ ἐκδηλώνεται μέριμνα γι' αὐτά, ὅπουδῆποτε εἶναι δυνατό. Αὐτὸ ποὺ στοὺς παλιούς καιροὺς ἦταν μεγάλο, ἐπιζεῖ σὰν ταριχευμένο ἀντικείμενο προσκυνήματος. Γεωγραφικοὶ τόποι, ποὺ κάποτε ἔπαιζαν ἓνα μεγάλο ρόλο στὸν κόσμον καὶ πραγματοποιοῦσαν τὴν αἴγλη τῆς δημοκρατικῆς ἀνεξαρτησίας, γίνονται σήμερον μέρη ποὺ ἐπισκέπτονται ρεύματα ἀλλοδαπῶν ἐπισκεπτῶν. Μὲ μιὰ ἔννοια, ὅλη ἡ Εὐρώπη ἔχει μεταβληθεῖ σὲ τεράστιο ἱστορικὸ μουσεῖο τῆς δυτικῆς ἀνθρωπότητος. Στὴν τάση γιὰ ἱστορικὰ μνημόσυνα, γιὰ φεστιβάλ, ἀναφερόμενα στὴν θεμελίωση τῶν κρατῶν, τῶν Πανεπιστημίων, τῶν θεάτρων, ἡ γέννησις καὶ ὁ θάνατος ἀξιολόγων προσωπικοτήτων, ἡ ἀνάμνησις, ἔστω κι ἂν εἶναι κενὴ ἀπὸ κάθε πλήρωση χαρακτηρισζόμενη ἀπὸ ἐσωτερικὴ ἀξία, ἐξακολουθεῖ νὰ ἀποκαλύπτεται σὰν σύμπτωμα τῆς θέλησις διατήρησις.

Μόνον σὲ ἐξαιρετικὰ ἄτομα ἡ πνευματώδης ἀνάγκη μεταφέρεται σὲ ἓνα περιεκτικὸ θεσμὸ. Σὰν νὰ ἐγκαταλείπει τὸ παρὸν ὁ ἄνθρωπος καὶ ἐπέστρεψε νὰ ζήσει στὸ παρελθόν. Αὐτὸ ποὺ περατώθηκε, ἐπιμένει παρ' ὅλα αὐτὰ σὰν πολιτισμικὸ στοιχεῖο κενὸ περιεχομένου. Τὸ πανόραμα τῶν χιλιετιῶν ὁμοιάζει μὲ μιὰ περιοχὴ εὐλογημένης θεωρήσεως. Κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ 10οῦ αἰῶνα ἡ διάθεσις αὐτὴ γιὰ τὸ παρελθόν προσέλαβε μιὰ χωρὶς προηγούμενον ἐπέκτασις καὶ ἀντικειμενικότητα. Τὸ πάθος γιὰ τὴ θεωρήσις τοῦ παρελθόντος ἀπελευθέρωσε τοὺς ἀνθρώπους ἀπὸ τὶς ἀθλιότητες τοῦ παρόντος: νοιώθουν εὐτυχεῖς, ἐνῶ μελετοῦν τὰ μεγάλα ποὺ μπόρεσαν νὰ ἐπιτύχουν οἱ προπάτορές τους. 'Εδῶ ὑπῆρχε ἓνας πολιτιστικὸς κόσμος ποὺ μεταμορφώθηκε σὲ παράδοσις, σὰν μιὰ ἀπλὴ ζωὴ σὲ βιβλία καὶ σὲ τεκμήρια τοῦ παρελθόντος. Οἱ ἐπίγονοι τῶν πρώτων μελετητῶν παρέδωσαν ξεθωριασμένες εἰκόνες ἐκείνου ποὺ εἶδαν οἱ μεγάλοι προκάτοχοί τους. 'Εκεῖνο ποὺ προηγουμένως ὑπῆρξε πρωτογενὲς ὄραμα τῶν μεγάλων φυσιογνωμιῶν, διατηρήθηκε ἀπὸ τοὺς ἐπιγόνους τῶν ἐπιγόνων ποὺ ἐξακολουθοῦν νὰ συναρπάζονται ἀπὸ τὰ ἐνεργήματα ἐνὸς κόσμου, ὅπως ἀναδημιουργεῖται στὴν κατανόησις ἢ τουλάχιστον στὸ λόγον καὶ στὴ διδασχὴ.

'Η ἀρχαιολογικὴ ὁμως μάθησις καὶ ἡ εἰκονικὴ κατανόησις μποροῦν σὲ τελευταία ἀνάλυσις ν' ἀπολαύσουν τὰ δικαιώματά τους σὰν ὁδηγοὶ σὲ μιὰ σύγχρονον δυνατὴν πραγματοποίησις. Τὸ ἱστορικὸ ἀφομοιώνεται ὅχι σὰν ἀπλὴ γνώσις γιὰ κάτι, ἀλλὰ σὰν ἓνας χρυσὸς αἰώνας, ποὺ πρέπει ν' ἀνασυγκροτηθεῖ, γιὰτὶ δὲν θὰ πρέπει νὰ τοῦ ἐπιτραπῇ ἡ παρακμὴ του. 'Η ἀφομοίωσις συντρέχει μόνον μὲ τὴν ἀναγέννησις τῆς ἀνθρώπινης ὑπαρξεως, ποὺ μ' αὐτὴν τὸ παρελθόν μετασχηματίζεται μὲ τὴν εἴσοδον στὴν πνευματικὴ σφαῖρα, ὅπου ἔγινε αὐτὸ ποὺ εἶμαι, χάριν τῆς ἀτομικῆς μου πρωτοτυπίας. 'Ο πολιτισμὸς, μὲ τὴν ἀφομοίωσις τοῦ παρελθόντος, δὲν ὑπηρετεῖ τὴν ἐξολόθρευσις τοῦ παρόντος, σὰν κάτι ποὺ δὲν ἔχει ἀξία, γιὰ νὰ μπορέσουμε νὰ δραπετεύσουμε εὐκολά. Λειτουργία τῆς ἀφομοίωσις εἶναι νὰ μὲ διευκολύνει, κρατώντας τὸ βλέμμα μου σταθερὸ στὰ περασμένη ὕψη, νὰ βρῶ τὸ δρόμον μου στὴν κορυφὴ μιᾶς πραγματικότητος ποὺ μπορεῖ σήμερον νὰ ἐπιτευχθεῖ.

Αὐτὸ ποὺ ἀποκτᾶται σὰν νέα κατοχὴ, εἶναι κάτι ποὺ μετασχηματίζει τὸ παρόν. 'Η ἀνελικρινὴς ἱστορικότητα ἐνὸς πολιτισμοῦ, ποὺ δὲν πράττει τίποτε περισσότερον ἀπὸ τὸ νὰ κατανοεῖ, συνιστᾷ μιὰν ἀπλὴ θέλησις ἐπανάληψις τοῦ παρελθόντος, ἐνῶ, ἀπὸ τὴν ἄλλῃ μεριά, ἡ ἐλικρινὴς ἱστορικότητα εἶναι ἡ ἐτοιμότητα ἀποκάλυψις τῶν πηγῶν ποὺ τρέφουν μιὰ ζωὴ καὶ κατὰ συνέπειαν καὶ τὴν ζωὴ τοῦ παρόντος. Τότε χωρὶς σκοπὸ ἢ σχεδιασμὸ, θὰ ἀκολουθήσῃ ἀληθινὴ ἀφομοίωσις· ἀλλὰ ἡ πραγματοποιοῦσα δύναμις τῆς ἀνάμνησις θὰ εἶναι ἀνυπολόγιστη. 'Η σύγχρονον κατάστασις μὲ τὸν ἐλλοχεύοντα κίνδυνον τῆς διάσπασις τῆς ἱστορικῆς συνέχειας, καθιστᾷ ἀναγκαίαν τὴν ἔλλογον σύλληψιν τῆς δυνατότητος τῆς ἀνάμνησις αὐτῆς. 'Εὰν ἐπιτραπῇ ἡ διάρρηξις αὐτῇ, ὁ ἄνθρωπος θὰ ἐξολοθρευθεῖ τὸν ἑαυτὸν του. 'Όταν οἱ ἀνερχόμενες γενεὲς εἰσέρχονται στὸν μηχανοποιημένον κόσμον τῆς ζωικῆς τάξεως τῶν μαζῶν, βρίσκουν σήμερον, σὲ μιὰ χωρὶς προηγούμενον ἀφθονία καὶ ἀρκετὰ εὐ-

πρόσιτα, τὰ μέσα τῆς ἀνάμνησης στὴν μορφή βιβλίων, ἀγαλμάτων, εἰκόνων, κτηρίων, μνημείων καὶ ποικίλων ἄλλων ἔργων, χωρὶς νὰ ἐξαιροῦμε τὰ ἀντικείμενα τῆς καθημερινῆς χρήσης τῆς οἰκιακῆς ζωῆς τῶν παλαιῶν ἡμερῶν — ὅλα σὰ μέσα συνειδητοποίησης τοῦ γεγονότος τῆς καταγωγῆς τους: Ἀνακύπτει τὸ ἐρώτημα. Τί μπορεῖ νὰ ἐπωφεληθεῖ ἡ ὑπαρξὴ στὴν ἱστορικότητά της ἀπὸ ὅλα αὐτά;

Ὁ Πολιτισμός, σὰν ἀπλὴ γνώση καὶ κατανόηση, θὰ μπορούσε νὰ ἐπιθυμῇ ρομαντικὰ τὴν ἐπανατοποθέτηση τοῦ ἀνέκκλητου, λησμονώντας ὅτι κάθε ἱστορικὴ κατάσταση γνωρίζει μόνο τις δυνατότητές της γιὰ πραγματοποίηση. Ἐναντι τούτου, ἴστατο ἡ εὐθύτητα ἐνὸς ἀγону τοῦ ζώῃ, πού, στὴν περιοχὴ τοῦ ἱστορικὰ θεωρουμένου, ἐπιθυμοῦσε μόνο ἐκεῖνο πού ἦταν μιὰ δίχως ὅρους προϋπόθεση τῆς δραστηριότητάς της. Ὁ ἀληθὴς πολιτισμὸς θὰ μπορούσε, ἀντίθετα, νὰ βρεῖ τὸν ἑαυτό του σ' ἓνα ἐλάχιστο βαθμὸ ἀφομοίωσης ἀπὸ τὸ νὰ χαθεῖ στὶς μεταμορφώσεις ἐνὸς εὐρύτερου κόσμου. Θὰ ἐφαίνετο σὰν νὰ ὀφείλετο τὸ κίνητρο αὐτό, ὅτι ἡ αἴσθησις γιὰ τὸ εὐθέως εἰλικρινὲς καὶ ὑπαρξιακὰ πρωτογενὲς πραγματώνεται σὲ σχέση μὲ τὴν ἱστορία, ὅπως καὶ σὲ σχέση μὲ ἄλλα πράγματα. Καὶ πάλι ἀποφασιστικὸ στὴν περίπτωσιν αὐτὴ εἶναι ὄχι μόνο ἡ ἀξία τῆς πολλαπλότητος, ἀλλὰ ἐπίσης, καὶ πάνω ἀπ' ὅλα, οἱ κορφές πού ὁ ἄνθρωπος ὁμιλεῖ σ' ὅλες τις ἐποχές. Αὐτὸ πού σήμερον εἶναι ἀξιο, ἐνώνεται μ' αὐτὸ πού εἶναι μεγάλο. Ἡ ἀπογοήτευσις πού πρέπει νὰ συναντήσῃ ὁ ρομαντικὸς, ὁ ἐνθουσιασμὸς στὴν σύγκρουσίν του μὲ τις πραγματικότητες τῆς σύγχρονης ζωῆς, μετασχηματίζεται σὲ μιὰ θεώρησιν ἀπαλλαγμένη ἀπὸ τις φαντασιώσεις τοῦ γνήσιου, πού ἦταν ταυτόχρονα πλουσιοπάροχο.

Ὁ Τύπος. Οἱ ἐφημερίδες συνθέτουν τὴν πνευματικὴ ζωὴ τοῦ καιροῦ μας καὶ ἡ ἐνημέρωσις τῶν μαζῶν γιὰ τὸν τρόπο πού ἐξελίσσονται τὰ πράγματα, ἔστω κι ἂν ἀρχικὰ χρησίμευε σὰν ἀνακοίνωσις τῶν ἀπόψεων, τώρα ἔχει κυριαρχήσει στὸν κόσμον. Δημιουργεῖ ζωντανὴν γνώσιν σὲ μιὰ γενικὰ προσβάσιμην ὀριστικότητα, σὲ ἀντιπαραβολὴ μὲ τὴν ἐμπειρὴν γνώσιν, προσιτὴ μόνον στὸν ἐπαίοντα, καθὼς ἐκφράζεται σὲ ἀκατανόητη ὁρολογία γιὰ αὐτοὺς πού στεροῦνται εἰδικευμένη ἐκπαίδευσις. Ἡ ἐνάρθρωσις τῆς ζωτικῆς αὐτῆς γνώσεως, ὅπως προκύπτει ἀπὸ ἀνταποκρίσεις καὶ ἀπορρίπτοντας τὴν σπουδὴ τῆς θετικῆς γνώσεως σὰ μέσον μετάδοσης, ἐμφανίζεται στὴν ὑπαρξιν σὰν ὁ ἀνώνυμος πολιτισμὸς τῆς ἐποχῆς μας καὶ σὰν ἕνας πολιτισμὸς πού ἐξακολουθεῖ νὰ βρίσκειται σὲ διεργασία δημιουργίας. Ἡ ἐφημερίδα σὰν ἰδέα ἐνσωματώνει τὴν δυνατότητα μιᾶς μεγαλοπρεποῦς πραγμάτωσιν τοῦ πολιτισμοῦ τῶν μαζῶν. Ἀποφεύγει ἀόριστους γενικότητες καὶ συσσωρεύσεις ἐξωτερικῶν γεγονότων, γιὰ νὰ ἐπιτύχει μιὰ ζωντανή, ἄσημα δημιουργικὴ καὶ πλήρη παρουσίασιν γεγονότων.

Ἀγκαλιάζει ὅ,τι συμβαίνει στὴν σφαῖρα τοῦ πνεύματος, συμπεριλαμβανομένων ἀκόμη καὶ τῶν πρὸ ἀπομακρυσμένων ἐσωτερικῶν εἰδικότητων καὶ τῆς ὑψιπετοῦς προσωπικῆς δημιουργίας, στὸ μέτρο πού φέρει στὴν συνείδησιν τῶν καιρῶν αὐτὸ πού διαφορετικὰ θὰ περίμενε ἡ στεῖρα κατοχὴ ὀλίγων ἀτόμων. Μὲ τις μεταμορφώσεις πού ἐπιτυγχάνει, καθιστὰ κατανητὸ στὴν γενικότητα αὐτὴ πού διαφορετικὰ θὰ παρέμενε εὐσύλληπτο μόνον στοὺς ἐπαγγελματίες. Ἡ λογοτεχνία τῶν παλίων καιρῶν, πού σὲ σύγκρισιν μὲ τὴ δική μας ἔδωσε ἔκφρασιν σ' ἓνα μικρό, διαυγὲ καὶ ἀπλὸν κόσμον, καθιστώντας τὸν πλαστικὰ ὁρατὸν ἐαυτὸν τῆς, μπορεῖ τώρα νὰ ληφθεῖ σὰν παράδειγμα, καὶ ἔχει ληφθεῖ σὰν παράδειγμα ἀπὸ ὀρισμένα ἄτομα. Μιὰ humanitas, πού μὲ ἀνοιχτὰ παράθυρα σ' ὅλες τις κατευθύνσεις μπορεῖ νὰ θεωρεῖ εὐθέως τὰ πράγματα, ἀποτελεῖ τὴν οὐσίαν τῆς. Χάρη ὅμως στὴν ἀπόλυτη περιπλοκὴ τῶν γεγονότων τῆς σύγχρονης ζωῆς, ἡ ἀξίωσις τοῦ κόσμου πού θέλει νὰ γνωσθεῖ εἶναι ριζικὰ διαφορετικὴ.

Ἡ ἀποκάλυψις, μέσα ἀπὸ πολυποίκιλα σκουπίδια ἐκείνων πού ἐμφανίζονται στὸν τύπον μέρη μὲ τὴν ἡμέραν, τῶν διαμαντιῶν μιᾶς ἐκπληκτικῆς γλαφυρῆς καὶ ὑψηλὰ διατυπωμένης ματιᾶς στὴν τελειοποιημένη ὁμιλίαν τῆς ἀπλῆς ἀνταπόκρισης, ἀποτελεῖ μιὰ ἐντονὴ (ἂν κι ὄχι πολὺ συχνή) ἱκανοποίηση τοῦ σύγχρονου ἀνθρώπου. Οἱ πολῦτιμοι αὐτοὶ τόνοι ἀπο-

τελούν καρπὸ τῆς πνευματικῆς πειθαρχίας, ποὺ ἐκδηλώνεται καὶ ἀνεπαίσθητα ἐπηρεάζει τὴν συνείδηση τοῦ σύγχρονου ἀνθρώπου. Ὁ σεβασμὸς γιὰ τὸν δημοσιογράφο μεγεθύνεται, ὅταν καθιστοῦμε σαφῆ στοὺς ἑαυτοὺς μας τὴν σπουδαιότητα αὐτῶν τῶν ἐκφράσεων γιὰ τὴν καθημερινή ζωή. Αὐτὸ ποὺ συμβαίνει στὸ παρόν, δὲν πρέπει νὰ συλλαμβάνεται μόνο ἀπὸ ἐκείνους ποὺ τοὺς γίνεται ἄμεσα γνωστό, καθὼς ἀποστολὴ τοῦ δημοσιογράφου εἶναι νὰ τὸ κάνει ἐνδιαφέρον γιὰ ἑκατοντάδες χιλιάδες ἀναγνώστες.

Ἡ στιγμιαία ἐκφραση ἔχει μακροπρόθεσμα ἀποτελέσματα. Ὁ λόγος ποὺ ὀμιλεῖται ἔτσι, συνιστᾷ ἐπίτευγμα τῆς ἐγγύτατης δυνατῆς ἐπαφῆς μὲ τὴν ζωή, καθορίζοντας ἐν μέρει τὴν πορεία τῶν γεγονότων, τροποποιώντας τὶς ἰδέες ποὺ ἔχουν σὰν μάζα οἱ ἄνθρωποι. Αὐτὸ ποὺ συχνὰ θρηνεῖται, στὸ μέτρο ποὺ ὁ ἐντυπος λόγος δὲν καταφέρνει νὰ ἔχει διαρκὲς καὶ γενικότερο ἐνδιαφέρον γιὰ τοὺς ἀναγνώστες — τὸ γεγονὸς ὅτι ἡ διατύπωση τῆς ἐφημερίδας εἶναι προσωρινὴ καὶ φευγελέα — μπορεῖ σήμερα, μὲ τὴν ἐνεργὸ συμμετοχὴ τῶν ἀναγνωστῶν, ν' ἀποτελέσει μέρος μιᾶς γνήσιας πραγματικότητας. Κατὰ συνέπεια ἡ θέση τοῦ δημοσιογράφου εἶναι θέση ἰδιότυπης ὑπευθυνότητας, ποὺ, ἔστω καὶ ἀνώνυμη, πρέπει νὰ τοῦ δώσει αὐτοπεποίθηση καὶ μιὰ ὀξεία αἴσθησις τιμῆς. Γνωρίζει τὴν ἰσχύ του μέσα στὸ παιχνίδι τῶν γεγονότων, νὰ ἐλέγξει τοὺς μοχλοὺς ποὺ ἐργάζονται στὰ κεφάλια τῶν συνανθρώπων του. Γίνεται ἕνα μὲ τοὺς συνεργάτες στὴν δημιουργία τοῦ παρόντος, στὸ μέτρο ποὺ μπορεῖ νὰ πεί τὸν ὀρθὸ λόγο ἐδῶ καὶ τώρα.

Οἱ ὕψιστες ὁμως δυνατότητές του ἐνδέχεται νὰ καταρρεῦσουν σὲ ἀνηθικότητα. Στὴν πραγματικότητα δὲν ὑπάρχει κρίση ποὺ νὰ ἐπηρεάζει τὸν τύπο. Ἡ βασιλεία του εἶναι διασφαλισμένη. Στὴν σφαῖρα αὐτὴ ὁ ἀγώνας δὲν ἀφορᾷ τὴν ὑπαρξὴ τῆς κυριαρχίας του, οὔτε ἀκόμα ἐκείνους ποὺ συνήθιζαν νὰ εἶναι οἱ ἀντίπαλοί του, ἀλλὰ ἐπιχειρεῖται, γιὰ ν' ἀποφασίσει, ἂν ἡ ἰσχύς ἐνὸς ἀνεξάρτητου σύγχρονου πνεύματος θὰ συνεχίσει εὐρωσθῇ ἢ θὰ παρακμάσει. Μπορεῖ νὰ θεωρηθεῖ ἀναπόφευκτο καὶ εὐκολα κατανοητό, ὅτι ἐκεῖνοι ποὺ πρέπει νὰ γράψουν καὶ νὰ σκεφθοῦν μόνο γιὰ μιὰ στιγμὴ, θὰ πρέπει νὰ γράφουν συχνὰ, ἐπιδέξια βέβαια, μὲ σπουδὴ καὶ χωρὶς τὴν ὀφειλόμενη περίσκεψη.

Ὁ πῶς ὀλέθριος χαρακτήρας τῆς θέσης, ὁμως, εἶναι ὅτι ἡ ὑπευθυνότητα καὶ ἡ πνευματικὴ δημιουργικότητα τῆς δημοσιογραφίας θὰ διακυβευθεῖ ὅταν οἱ δημοσιογράφοι ἐξαρτηθοῦν ἀπὸ τὶς ἀνάγκες τῶν μαζῶν καὶ τοὺς πολιτικο-οικονομικοὺς μεγιστάνες. Ἀκούμε συχνὰ ὅτι ὁ δημοσιογράφος εἶναι ἀδύνατο νὰ παραμείνει πνευματικὰ ἐντιμὸς. Ἄν θέλει νὰ βρεῖ ἀγορὰ γιὰ τὰ ἐμπορεύματά του, πρέπει τὰ ἐμπορεύματα αὐτὰ ν' ἀνταποκρίνονται στὰ ἐνστικτα ἐκατομμυρίων ἀνθρώπων. Ὁ αἰσθησιασμός, ἡ μηδαμινότητα, ἡ προσεκτικὴ ἀποφυγὴ πρόκλησης ἀνησυχίας στοὺς ἀναγνώστες του μὲ τὴ χρησιμοποίησι τῆς εὐφυΐας του, εἶναι πιθανὸν νὰ κάμουν μηδαμινὸ καὶ ἀκόμη εὐτελὲς αὐτὸ ποὺ γράφει. Ἄν ὁ τύπος θέλει νὰ κερδίσει χρήματα, πρέπει ὅλο καὶ περισσότερο νὰ τεθεῖ στὴν ὑπηρεσία τῶν πολιτικῶν καὶ τῶν οικονομικῶν δυνάμεων. Μὲ τοὺς ἐλέγχους αὐτοὺς οἱ δημοσιογράφοι καλλιεργοῦν τὴν τέχνη τοῦ σκόπιμου ψεύδους καὶ ἐντρυφοῦν στὴν προπαγάνδα, σὲ θέματα ἀποτρόπαια γιὰ τοὺς αὐθεντικούς ἑαυτοὺς τους. Πρέπει νὰ γράφουν κατὰ παραγγελία. Μόνον ὅταν οἱ κυβερνώσες ὁμάδες τῆς ζωῆς ὑποστηρίζονταν οἱ ἴδιες ἀπὸ ἕνα ἰδανικὸ καὶ μόνο ἂν οἱ δημοσιογράφοι ἐνοιωθῶν σὲ ἄρμονία μὲ τὶς δυνάμεις αὐτές, θὰ μπορούσαν νὰ εἶναι ἀπόλυτα εἰλικρινεῖς.

Ἡ προέλευσις μιᾶς κάστας μὲ δική της ἠθικὴ, μιᾶς κάστας ποὺ στὴν πραγματικότητα ἐξασκεῖ πνευματικὴ κυριαρχία στὸν κόσμον, εἶναι τὸ χαρακτηριστικὸ στοιχεῖο τῆς ἐποχῆς μας. Ἡ μοῖρα τοὺς συμφωνεῖ μ' ἐκείνη τοῦ κόσμου. Χωρὶς ἡμερήσιο τύπον δὲν θὰ μπορούσε νὰ ὑπάρξει ὁ σύγχρονος κόσμος. Ἡ ἔκβασις θὰ ἐξαρτᾶται ὀχι μόνο ἀπὸ τοὺς ἀναγνώστες καὶ τὶς ὑπάρχουσες δυνάμεις, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴν πρωτογενὴ θέλησιν τῶν ἀνθρώπων, ποὺ, μὲ τὴν πνευματικὴ τους δραστηριότητα, θέτουν τὴν σφραγίδα στὴν κάστα αὐτή. Τὸ ἔσχατο πρόβλημα εἶναι, ἂν οἱ μαζικὲς ποιότητες θὰ ἐξολοθρευθοῦν ἀνέλπιδα ἐκεῖνο, ποὺ, μὲ τὴν ἀσκησι τῶν δυνατοτήτων αὐτῶν μπορεῖ νὰ γίνῃ ὁ ἄνθρωπος.

Ὁ δημοσιογράφος μπορεῖ ν' ἀντιληφθεῖ τὸ ιδεῶδες τοῦ σύγχρονου παγκόσμιου ἀνθρώπου, μπορεῖ ὁ ἴδιος νὰ βυθισθεῖ στὴν ἔντασι καὶ στὴν πραγματικότητα τῆς ἡμέρας, υἱοθετώντας μιὰ στοχαστικὴ τοποθέτησι ἀπέναντί τους. Μπορεῖ νὰ ἀναζητήσῃ τὴν ἐσώτατη ἐκείνη σφαῖρα ποὺ βηματίζει ἡ ψυχὴ τῆς ἐποχῆς. Σκόπιμα διαπλέκει τὴν μοῖρα του μὲ τὴν μοῖρα τῆς ἐποχῆς. Ἐπαγρυπνεῖ, ὑποφέρει καὶ ἀρνεῖται νὰ προχωρήσῃ, ὅταν συναντᾷ τὸ τίποτε. Γίνεται εἰλικρινής, ὅταν ἀρέσκεται σ' αὐτὸ ποὺ προκαλεῖ ἱκανοποίησι στὴν πλειονότητι. Ἰπταται στὰ ὕψη, ὅταν μὲ εἰλικρίνεια ἐκπληρώνει τὴν ὑπαρξὴ του στὸ παρόν.

(Συνεχίζεται)

[Μεταφράζει ὁ ΜΑΝΩΛΗΣ ΜΑΡΚΑΚΗΣ]

ΛΕΥΤΕΡΗΣ ΜΑΡΜΑΤΣΟΥΡΗΣ

Παράνοια

Γιὰ τὴ Ρηνούλα μας
ποὺ τραυματίστηκε σοβαρὰ
σὲ... τροχαῖο
κι ἔμεινε ἀβοήθητη γιὰ μέρες
— δὲν ἀντιλήφθηκε τὸν τραυματισμό της,
ἔγκαιρα, ὁ ὁδηγὸς τοῦ Ἀνατολικῆς
κατευθύνσεως ὁχήματος —
ἀναπέμπομε δεήσεις
ὕπὲρ σωτηρίας
μὲ πεζοπορίες,
ἀγκαλιάσματα τῆς Ἀκρόπολης
καὶ διαμαρτυρίες μὲ συνθήματα
ἐνάντια στὰ ὁχήματα
... Δυτικῆς κατευθύνσεως,
τοὺς φονιάδες τῶν πεζῶν...

ΦΑΙΔΩΝΑΣ ΘΕΟΦΙΛΟΥ

Ω - μέγα

Μέσα στοὺς ὀλόγυμνους ἀγροὺς
ποῦχε πατήσῃ ὁ χειμῶνας,
ἦταν μιὰ Κυριακὴ
ποὺ βρήκα τὴν ὀλόλευκὴ τὴν πλάκα,
μὲ μιὰν ἐπιγραφὴ στὰ κεφαλαῖα χαραγμένη.
«*Η ΤΕΛΕΙΟΤΗΣ ΕΝΥΜΦΕΥΘΗ ΤΟΝ ΠΡΩΤΟΓΟΝΙΣΜΟΝ.
ΠΑΡΑΝΥΜΦΟΙ:
Η ΤΗΞΙΣ ΚΑΙ Η ΠΗΞΙΣ ΤΗΣ ΟΥΣΙΑΣ.*»
Μέχρι σήμερα ἡ ἐπιγραφὴ
ἡθοποιὸς στὴ σκηνὴ τῆς μνήμης μου.

Η ΚΙΝΗΣΙΣ ΤΩΝ ΙΔΕΩΝ

Νέος τόμος της «Φιλοσοφίας» τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν

Κυκλοφορεῖ ὁ τόμος 13 - 14 (1983 - 1984) τῆς Ἐπετηρίδος «Φιλοσοφία» ποῦ ἐκδίδει τὸ Κέντρο τῆς Ἑλληνικῆς Φιλοσοφίας τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν. Στὶς 524 σελίδες καὶ τοῦ νέου τόμου δημοσιεύονται μελέτες Συστηματικῆς Φιλοσοφίας καὶ Ἱστορίας τῆς Φιλοσοφίας εἰδικὰ γραμμένες γιὰ τὴν «Φιλοσοφία» ἀπὸ ἀκαδημαϊκοὺς, τὸ ἐπιστημονικὸ προσωπικὸ τοῦ Κέντρου Φιλοσοφίας, καθηγητὲς ἑλληνικῶν καὶ ξένων Πανεπιστημίων καὶ ἄλλους εἰδικούς.

Ἀπὸ τὰ περιεχόμενα τοῦ τόμου: - Κ. Δεσποτόπουλος, *Εἰσαγωγικά στὴ θεωρία τῆς ἐργασίας* — Ε. Θεοδώρου, *Τὸ πρόβλημα τῆς ἀξίας καὶ τοῦ ὄντος* — Ε. Ν. Πλατῆς, *Παναγιώτη Κανελλόπουλου: «Μεταφυσικῆς Προλεγόμενα». Κριτικὴ Μελέτη* - J. L. Viellard-Baron, *Conflit et amour dans la connaissance d'autrui* — Th. Kessidis, *The Socio-Political Views of Heraclitus of Ephesus* - Γ. Δελλῆς, *Ἡ μαρτυρία τοῦ Διόδωρου τοῦ Σικελιώτη γιὰ τὸν Δημόκριτο* - Α. Potaga, *Zum Begriff Atomon* — D. Dombrowski, *Rorty on Plato as an Edifier* - T. Digby, *Timaeus 48e - 51b: Plato's Theory of Space* — ΚΙ. Ιοαννιδίς, *Le roi-philosophe, spectateur et acteur d'après Platon* — Α. Κελεσιδίου, *Ἡ θρησκευτικὴ διάσταση τῆς ἐννοίας τῆς σωτηρίας στὸν Πλάτωνα* — Δ. Παπαδῆς, *Ἡ μυθικὴ προσέγγιση τοῦ ὑπερβατικοῦ λόγου τῆς ψυχῆς στὸ «Φαῖδρο» καὶ στὴν «Πολιτεία» τοῦ Πλάτωνα* — Α. Χριστουδουλίδη - Μαζαράκη, *Ἡ λειτουργικὴ σημασία τοῦ ὄνειρου στὴν πλατωνικὴ διανόηση* — Ο. Gigon, *Aristoteles und die Konstruktion der Philosophie* — Κ. Μ. Λιβαδάς, *Τὸ πρόβλημα τῆς δουλείας κατ' Ἀριστοτέλη* — Γρ. Κostas, *Die Natur as Schau in der Sicht Plotins* — C. Niarchos, *Nicolaus of Methone's Criticism on Proclus' Theory of Participated or Unparticipated Intelligence (Nous)* — Εν. Μoutsopoulos, *Forme et finalité dans l'esthétique kantienne* — Η. Ιοαννιδίς, *Nietzsche et les textes grecs* - Τ. Μπουγάς, *Ὁ Nietzsche καὶ ἡ ἐκκοσμίκευση τοῦ κόσμου* — Chr. Axelos, *Karl Jaspers* — C. Vlachos, *La théorie du pluralisme international de G. Scelle* - Σ. Δεληβογιατζῆς, *Le continu et le discontinu chez Bachelard* — Εν. Μoutsopoulos, *L'enseignement universitaire de la philosophie en Grèce*. Τέλος δημοσιεύονται σημειώματα γιὰ φιλοσοφικὰ Συνέδρια, ἄλλες ἐπιστημονικὲς εἰδήσεις καὶ πληροφορίες γιὰ προσεχῆ φιλοσοφικὰ Συνέδρια στὴν Ἑλλάδα, ἐνῶ ἀναγγέλλονται πολλὰ βιβλία καὶ ἀνάτυπα ποῦ ἐστάλησαν στὸ Κέντρο Φιλοσοφίας.

ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ Δ. ΣΤΑΜΟΣ, «Λόγος ἀνθηρὸς χειρο-νομηθεὶς».

«Λόγος αὐτάρκης δὲν ἔχει ἀνάγκη φερέτρου οὔτε κἀν κριτικοῦ».

Δὲν εἶναι ἐφικτό, καὶ ἐνδεχομένως θὰ ἦταν μοναδικὸ γεγονός, ἂν, ἀντὶ παρουσίας τοῦ ἐν ἐπικεφαλίδι βιβλίου, παρέδιδε τὴν σκηνὴ στὸν ἥθο-ποιόν, γιὰ νὰ παρουσιάσει ὁ ἴδιος ὁλόκληρο τὸ ἔργο του, νὰ δια-τραγ-ωδήσει καὶ δια-κωμ-ωδήσει μιμούμενος τὰ συμβαίνοντα «ἡδυσμένῳ λόγῳ», μήπως καὶ κατορθώσει, ἐμφανίζοντας τὸ ἀπωλεσθὲν κάλλος τοῦ Ἑλληνικοῦ λόγου, καὶ προκαλέσει «τὴν τῶν τοιούτων παθημάτων κάθαρσιν» (οὐτοπία;). Αὐτὴ βέβαια ἡ ἀδυναμία δὲν θὰ μᾶς στέρησει νὰ ἐπι-κοινωνήσουμε μὲ τὸ σημαντικὸ αὐτὸ πνευματικὸ πόνημα τοῦ Παναγιώτη Δ. Στάμου. Ὁ ἀναγκαστικὰ μικρὸς χώρος μοῦ ἐπιβάλλει νὰ ἐπιλέξω ἓνα τμῆμα ἐκ τοῦ ἔργου του, αὐτὸ ποῦ ὁμιλεῖ περὶ τῆς Ἑλληνι-

κῆς γλώσσας. Ὁ λόγος εἶναι γνωστός. Οἱ σημερινοὶ δολιοφθορεῖς ἐναντίον αὐτῆς στρέφονται. Ἐπιθυμοῦν, νὰ ΕΞΑΦΑΝΙΣΟΥΝ αὐτὸ τὸ σημαντικό καὶ μοναδικὸ μνημεῖο ἱστορίας καὶ γνώσεων ποὺ διασώζεται ΑΚΕΡΑΙΟ. Εἶναι δὲ τὸ μόνο ποὺ προκαλεῖ δέος στοὺς ὕβριστές! Καὶ εἶναι γνωστὸ ὅτι ΥΒΡΙΣΤΕΣ εἶναι οἱ ἐξουσιαστές τῶν λαῶν! Μὲ αὐτὸν τὸν πρόλογο ἀνοίγω τὴν αὐλαία, γιὰ νὰ παρουσιάσω ἀπ' τὶς στήλες τοῦ Δαυλοῦ τὸν Π.Δ. Στάμο. Γράφει λοιπὸν στὸ «Λόγον ἀνθρῶν χειρο-νομηθέντα» (ἐν ἐπιλόγῳ):

«Μιλᾶμε ἀδιάφορα, μὲ τὴν ἴδια δηλαδὴ συναισθηματικὴ οὐδετερότητα, περὶ ἀποβλακώσεως ἢ ἀπο-θεώσεως, ὅπως ἐπίσης καὶ περὶ ἀφ-υδατώσεως, ἀφ-υπνίσεως (ὕπάρχει καὶ ὑπηρεσία ἀφυπνίσεως!), ἀλλὰ καὶ ἀφ-ελληνισμοῦ, καὶ δὲν ἀντιλαμβάνομαστε καθόλου ὅτι, στὴν τελευταία τουλάχιστον περίπτωσι, μὲ τὴν κατάργησιν τῆς ρυθμικῆς ποικιλίας χορῶν, μουσικῆς καὶ γλώσσας ὁ, τι ἐκπροσωπεῖ ὁ Ἑλληνισμός, καὶ τὴν ἐπιβολὴ καὶ ἐπικράτησιν μιᾶς ἐκφραστικῆς ὁμοιομορφίας, ὅπου ἡ ἄγνοια καὶ ἡ ἀμουσία ἀνάγονται σὲ ρυθμιστικὸ κανόνα, ἐξαπλώνεται μιὰ πνευματικὴ ἐντροπία μ' ὅλα τῆς τὰ ἐπακόλουθα, γιὰ τὴν ὁποία δὲν αἰσθανόμαστε οὔτε ἴχνος ἐντροπῆς, ἀφοῦ οἱ περισσότεροι ἡδονίζονται καὶ θάλλουν, δηλ. αὐτοακρωτηριάζονται, σ' αὐτὴ τὴν κατάστασιν — λιπαίνεται βλέπεις ἡ βολὴ τους καὶ πιάνεται τὸ ἔχειν τους.

» Ὁ γράφων (Π. Δ. Στάμος) εἶναι ὑπὲρ τῆς ποικιλίας σὲ ὅλους τοὺς τομεῖς καὶ διότι ἡ ποικιλία, δηλ. τὸ περιττό, συνιστᾷ τὴν εἰδοποιὸν διαφορὰ ἀνθρώπου καὶ ζώου, καὶ διότι θεωρεῖ τὴν συρρίκνωσιν τῆς μέγιστο κίνδυνον καὶ γιὰ τὴν πολιτικὴν αὐτονομία τοῦ ἀνθρώπου, τὴν αὐτονομία του ἐν γένει. Τέτοιον κίνδυνον ἀποτελεῖ καὶ ἡ διεγκυστίνδα τοῦ ἀσφυκτικοῦ δικομματικοῦ (bipartisanship) πολιτικοῦ συστήματος, πόσο μᾶλλον τοῦ μονοκομματικοῦ, στὸ ὁποῖο ὄχι σπανίως τὸ πρῶτο ὀλισθαίνει. Ἐκτὸς αὐτοῦ εἶναι καὶ ἐναντίον τῆς καταργήσεως τοῦ πνεύματος ὅπως σήποτε, ἀλλὰ καὶ τῶν πνευμάτων καὶ τῶν τόνων, ἐπειδὴ δὲν ἔχουν σχέση μόνον μὲ τὴν αἰσθητικὴν, ἀν καὶ αὐτὸ μόνον θὰ ἦταν ἀρκετὸ, φυσιογνωμία τῶν λέξεων, ἀλλὰ πολὺ βαθύτερη μὲ τὴν ἴδια τὴ γλώσσα καὶ πρόκειται γιὰ τὰ ἑλληνικά — οἱ τόνοι ἄλλωστε εἶναι ἀπαραίτητοι καὶ στὴ μουσικὴ καὶ οἱ μύστες αὐτῆς τῆς τέχνης τὸ γνωρίζουν αὐτὸ σαφῶς καλύτερα. Θεωρεῖ ἐπίσης τὸ οἰκονομικὸ ἐπιχείρημα, τὴ φιλαργυρία, ποὺ πρυτάνευσε, ἀν καὶ ἀνομολόγητα, στὴν καθιέρωσιν (πόσο ἀχρωμὴ καὶ ἀχρεΐα κατάντησε ἡ λέξη), τὴν ἐπιβολὴν δηλ. τοῦ μονοτονικοῦ συστήματος καὶ ἔωλο καὶ ἀπότοκο τῆς οἰκονομικῆς ιδεολογίας τοῦ σύγχρονου καπιταλισμοῦ, ποῦ, στὸ ὄνομα τῆς ἀποδοτικότητος «ἐξορθολογίζει» χρησιμοθηρικά ὅλες τὶς ἐνέργειες καὶ τὶς μετατρέπει σὲ ἐνέργεια ἐν πνεύματι πολιτικῆς οἰκονομίας», σὲ πετρέλαιο π.χ., καὶ κάθε πνευματικὴ μαρμαρυγὴ σὲ ἐργαλεῖο χρῆσιμο στὴν ἀνανέωσιν τῆς κυριαρχίας του, ἐξαναγκάζοντας ἔτσι τὴ σπῖθα νὰ ἐπιστρέψει στὴν τσακμακόπετρα. Ἡ Ἑλλάδα ὅμως μόνον ὡς σπῖθα καὶ σπῖθισμα πνεύματος μπορεῖ νὰ ὑπάρξει, ἔτσι ἄλλωστε ὑπῆρξε ὡς τὰ σήμερα καὶ ὄχι ὡς χώρος, ἀφοῦ γιὰ πολὺ μεγάλο χρονικὸ διάστημα ὁ χώρος αὐτὸς δὲν ἀπετέλεσε ποτὲ χώρα, δηλ. κράτος.

» Ὅταν ὅμως ὑπάρχει tonic water, τὶ χρειάζονται οἱ τόνοι; Σὲ λίγο (;) καὶ ὅσοι ἐξημερώνονται ὠφιστάμενοι ἀδιαμαρτύρητα τὸ τηλεοπτικὸ κλύσμα καὶ οἱ ἄλλοι, χωρὶς μάλιστα οἱ δεύτεροι νὰ φταῖνε σὲ τίποτα, θὰ στερηθοῦμε τὸν ἐλληνικὸ ὀρίζοντά μας, ἐγινε ἤδη Horizon! Ὅσο γιὰ τὴ Νίκη, ποῦ οἱ ἀρχαῖοι Ἀθηναῖοι τῆς ἔκοσαν τὰ φτερά (Ἄπτερος Νίκη), γιὰ νὰ μὴν πετάξει ἀπὸ τὴν πόλιν, οἱ νεώτεροι τὴν παραμόρφωσαν σὲ NIKE, μάρκα ἐλαστικῶν ὑποδημάτων! Εἶναι νὰ ἀπορεῖ κανεὶς πῶς οἱ ποιητές, οἱ φυσικοὶ νομοθέτες τῆς γλώσσας, ἀδιαφόρησαν ἐντελῶς (σημ. δική μου: ὄχι ἀδιαφόρησαν, ἀλλὰ ἔγιναν καὶ ὄργανα τῆς δολιοφθορᾶς) ἢ ὀρρώδησαν μπροστὰ στὴ δύναμιν τοῦ μεγάλου ἀριθμοῦ καὶ δὲν διαμαρτυρήθηκαν διόλου. Φαίνεται μᾶλλον ὅτι οἱ νεότεροί τους εἶναι ὠριμα τέκνα τῆς εὐκολίας (σημ. δική μου: τέκνα τῆς Παιδείας τῶν ἐξουσιαστῶν, δηλαδὴ τῆς ἐκτροπῆς) καὶ ὄχι τῆς ὀργῆς, ποῦ λέει καὶ ὁ ποιητής, καὶ ἐκτὸς αὐτοῦ ἀγνοοῦν, ἐπειδὴ δὲν προσπαθοῦν, τὴν ἐλληνικὴ γλῶσσα διαχρονικὰ τουλάχιστον, γιὰτὶ ἡ σημερινὴ διατρέχει τὸν κίνδυνον νὰ καταστῇ ἀγνώριστη.

«... Στην περιοχή της γλώσσας ή άρχη της οικονομίας : λιγότερα σύμβολα, ευκολότερη απομνημόνευση, είναι ή όπτική γωνία του τεχνοκράτη - σχεδιαστή, που αποφασίζει και επιβάλλει, κι εδώ έγκειται ό κίνδυνος του τραγικού σφάλματος.

«... 'Η γραφή δέν είναι μόνο ή εικονική μεταφορά του γλωσσικού συμβόλου, αλλά έχει και μία αυτόνομη έκφρασης, που ξεπερνάει τó μεσολαβητικό της ρόλο μεταξύ γλωσσικού συμβόλου και δέκτη. Δέν πρέπει λοιπόν νά απομονώνεται μιá διάσταση της λειτουργίας των γραπτών στοιχείων, ή οικονομία, και νά υπερτονίζεται ύδροκεφαλικά σέ σχέση με άλλες λειτουργίες τους, όπως είναι π.χ. ή αίσθητική. 'Αν τὰ πολυτονικά κείμενα είναι χώρος αισθητικής ανακούφησης, μουσειό, γιά τήν αναγνωστική κοινότητα, θά ήταν αντιδημοκρατικός ό ρόλος του γλωσσικού ρυθμιστή, που προσπαθεί νά επιβάλλει τó δικό του μύθο προτεραιοτήτων σχετικά με τις λειτουργίες των συμβόλων του κειμένου, όπως τις αντιλαμβάνεται ή κοινότητα, κι έτσι νά κλείσει τó μουσειό της!..

» 'Η γραφή π.χ. διατηρεί τήν πληροφορία, αλλά δέν χρησιμοποιείται αναγκαστικά και μόνο γι' αυτό τó σκοπό. 'Ο κλασικός ίνδικός πολιτισμός κατέγραψε στή μνήμη ζωτικά κείμενα ύστερα από προσωπική εκπαίδευση στις *sutras*, από τó φόβο της καταστροφής των ύλικών αντικειμένων.

» 'Η γραφή λοιπόν, όπως και ή γλώσσα, έχει ποικίλη και πολλαπλή λειτουργικότητα και ό έξαναγκασμός τους σέ διαρκή πτώχευση, αιμορραγία, και μάλιστα με σχέδια και νόμους, ή άπλοποίησή τους, συνιστά κίνδυνο, που δέν έχουμε έπαρκώς διύλιση οί 'Έλληνες και τó άσχημο είναι ότι είμαστε και λίγοι και δέν ξέρουμε αν θά μείνει και μαγιά, που λέει ό Μακρυγιάννης.

» 'Ο γράφων είναι γενικά κατά της άπλοποιήσεως, άκόμη και των κλασμάτων! — έν τοιαύτη περιπτώσει θά πρέπει νά άπλοποιήσουμε και τις τεθλασμένες γραμμές, αφού υπάρχουν ευθείες, και ίδου πάλι ό σιδηρόδρομος, ή άπρόσκοπη πορεία, τó μισέρωμα — γιατί στην άπλοποίηση και στην άπλοποίησή της, κάθε μορφής (γλωσσική, γραφή, βιοτική, έρμηνευτική, κοινωνική, πολιτική...) κυοφορείται ή όμοιομορφία, τó ποίμνιο και ό ποιμένας, τó κοπάδι και ό όλοκληρωτισμός!..

» Οί έβραίοι, φρονίμως ποιούντες, δέν άπλοποίησαν, άλλ' αντίθετα επανέφεραν τήν αρχαία έβραϊκή γλώσσα· οί 'Ιάπωνες και οί Κινέζοι δέν κατήγγησαν τὰ ιδεογράμματά τους.

» 'Ολοι αυτοί, και άλλοι πολλοί, γνωρίζουν ότι οί μαθητές πρέπει νά κουράζονται και πρέπει — ό κόπος άποτελεί άλλωστε τó βασικό άσκητήριο ευθύνης — γιά νά μάθουν τή μητρική τους γλώσσα όσο γίνεται καλύτερα, ένώ έμείς παίζουμε έν ου παικτοίς, σά νά ήταν οί τόνοι και τὰ πνεύματα ή αίτία της άποδημίας του Πνεύματος άπ' αυτόν τόν τόπο!..

» 'Όταν φθίνει ή γλώσσα ένός λαού, φθίνει κι ό ίδιος και γίνεται άγνωρίστος, επιβιώνοντας μέν βιολογικά — άβέβαιο κι' αυτό — αλλά άδιάφορα, χωρίς πρόσωπο, χωρίς δηλαδή μνήμη.

» 'Εξω από τó σύστημα της γλώσσας του ό λαός δέν θάλλει, φυλλοροεί διαρκώς, μέχρι που νά ξεραθούν κι' οί ρίζες του· γι' αυτό μέγιστο πολιτικό μέλημα θά έπρεπε νά είναι ή μέριμνα όχι μόνο γιά τὰ στοιχειδιά αγαθά, πού, κι' όταν προσωρινά χαθούν, εξασφαλίζονται άργότερα, αλλά κυρίως γιά τó στοιχειώδες, τή γλώσσα ζωντανή, πολύχυμη, άμάραντη. 'Ως πρós αυτό όμως, τó πραγματικό μέλλον του 'Εθνους, τó ύψος και τó ήθος του, ύπάρχει μιá ναρκισσιστική, αὐτάρκης άμεριμνησία!

» Δέν άποκλείεται στό μέλλον έξουσίες περισσότερο βέβαιες νά μη διστάσουν νά παραβλέψουν όποιοδήποτε πολιτικό κόστος και νά προχωρήσουν και σέ άλλες πιό «επαναστατικές», άποδοτικές άπλοποιήσεις ίκανοποιώντας λαϊκά αίτήματα και ένστερνιζόμενες τó πνεύμα των καιρών. 'Η αρχή άλλωστε της οικονομίας θά εξακολουθεί και τότε νά ίσχύει και μάλιστα επιτακτικότερα, αφού αυτή ύφίσταται μόνο ύπό τόν όρο νά τήν ύφίστανται οί άλλοι διαρκώς περισσότερο και κυρίως άδιαμαρτύρητα. Τότε, αν δέν εισαχθεί τó λατινικό αλφάβητο, έλληνικής άλλωστε προελεύσεως!, ή μέν ποίηση θά γίνει πίσι, τó δέ μυστήριο

μιστήριο· θα έχει χυθεί άλλωστε πλήρες φῶς καὶ θα ἔχουν ἐκλείψει τὰ μυστήρια! Καὶ ἐπειδὴ ἡ ποικιλία, ἀκόμη καὶ στὴ γλωσσικὴ ἔκφραση, ἐνδεχομένως νὰ θεωρηθεῖ ὑπόλειμμα κοινωνικῶν καὶ ταξικῶν διακρίσεων, θὰ καταργηθεῖ καὶ αὕτη καὶ θὰ συμπαρασύρει καὶ τὴ διαφορά ἀπὸ σέλινα σ' Ἑλληνα! — ἀφοῦ ἀκούγεται ὁμοία, γιατί νὰ γράφεται διαφορετικά! — ὅποτε οἱ Ἕλινες θὰ πρέπει νὰ ἀνα-μνησθοῦν τῶν Ἑλλήνων καὶ νὰ τὴν ἐπινοήσουν ἐκ νέου, γιατί αὕτη τοὺς χάρισε τὸ πρόσωπό τους στὴν ἱστορία.

» Ὑπὸ τὴν ἐπήρεια τέτοιων σκέψεων ἐγινε ἀπὸ τὸν συγγραφέα τοῦ παρόντος χρῆση καὶ ἀντιδιαστολῆ τῶν λέξεων ἀφ-ιέρωση καὶ ἀφιέρωση! ».

Ὁ ὑπογράφων αὕτη τὴν «κριτικὴν» αἰσθάνεται τὴν ἀνάγκη νὰ εὐχαριστήσῃ τὸν συγγραφέα. Οἱ λόγοι, γιὰ τοὺς ἀναγνώστες τοῦ Δαυλοῦ, εἶναι γνωστοί. Ἡ χαρὰ νὰ βλέπεις, ὅτι μέσ' στὸ σκοτάδι πού βουλιάζουμε διαρκῶς, ξεπετάγονται καὶ ἄλλες σπίθες, πού προσπαθοῦν ν' ἀνάψουν τὸ «πῦρ τὸ ἀεῖζων, ἀπτόμενον μέτρα καὶ ἀποσβεννόμενον μέτρα», ὥστε δι' αὐτοῦ νὰ προκαλέσουν τὸ ρηγματικὸ συμβάν (χάος) καὶ ἐξ αὐτοῦ τὸ κοινωνικὸ γίγνεσθαι, εἶναι ἐλπίδα καὶ ἀνάπαυλα στὴ ψυχικὴ ἀργὴ πού τσακίζει. Χρειαζόμαστε στὸν δύσκολο αὐτὸ ἀγῶνα γιὰ τὸ ἀ-ληθές (τὸ μὴ λῆθον, κατὰ Ἡράκλειτον) Ἕλληνες μὲ τὴν Ἰσοκρατικὴ σημασία καὶ ὄχι ἄθλους, ὕβριστές, ὄργανα τοῦ ἐξουσιασμοῦ, πού, γιὰ νὰ θάψουν τὸν λόγο, προσπαθοῦν νὰ ἐξαφανίσουν τὴν Ἑλληνικὴ γλῶσσα, δηλαδὴ τὸν κεραυνὸ τοῦ Διός. Αὐτοὶ οἱ ἄθλιοι εἶναι οἱ ἐφευρέτες τῶν «Ἰνδοευρωπαίων» καὶ τῶν «Φοινίκων» καὶ οἱ πρόδρομοι τῶν σελίνων, ἢ selinon, ὅπως καὶ κάθε ἱστορικῆς στρέβλωσης.

Χρειαζόμαστε γι' αὐτὸν τὸν οἰκουμενικὸ παναθρώπινον ἀγῶνα τὸν Ἕλληνα — Πρόσωπο, πού θὰ φωτίζει μὲ τὸ Ἀπολλώνειο φῶς! Γιατί ξαναγυρίζουμε στὸ Ἑρεβος. Καὶ εἶναι σατανικὴ θρασύτητα νὰ ἐμφανίζονται σὰν στυλοβάτες τῆς γλῶσσας, στὴν τηλεόραση, οἱ συνεχιστές τῆς ἐκτροπῆς μὲ «σαχλαμαρίτσες» κοπτόμενοι δῆθεν γιὰ τὴν ὑποβάθμιση τῆς γλῶσσας αὐτοὶ οἱ συνεργοὶ τοῦ ἐργοῦ τῆς δολιφθοράς· «Αἰδῶς, Ἀργεῖοι».

Η. Α. Τσατσόμοιρος

Τ. ΒΑΡΒΙΤΣΙΩΤΗΣ, *Fragmenta* — ἡ ἢ βλάβστηση τῶν ὀρυκτῶν

Κάτι τὸ ἐξαυλωμένο συντηρεῖ τὴν εὐαισθησία τοῦ Τάκη Βαρβιτσιώτη καὶ στὴν τελευταία συλλογὴ του «*Fragmenta* — ἡ ἢ βλάβστηση τῶν ὀρυκτῶν». Ἀποσπασματικά, μόλις ἀγγίζοντας τὴν πραγματικότητα, διαφεύγει πρὸς ἕνα χῶρον, ὅπου μπορεῖ νὰ τὴν προβάλει μέσ' ἀπ' τὴ στιλπνότητα τοῦ δικοῦ του καθρέφτη θραυσμάτων, πού τὸ καθένα ἀντανακλᾷ, σὲ φῶς ἀμυδρό, τὴν ἐφιαλτικότητά της. Συμβολιστικὸς ὁ Λόγος, μέσ' ἀπὸ λέξεις μὲ πολλὰς ἀποχρώσεις, σὲ στίχους μὲ «ἔχνη πού ἀφήνει ὁ οὐρανός / ὕστερα ἀπὸ τὴ θύελλα». Κι εἶναι μιὰ «θύελλα» μ' ἐνδότερους κλυδωνισμοὺς πού ξεσπᾷ μυριόφωνη, ὄχι γιὰ ν' ἀγριέψῃ τὸ τοπίο μὲ κάποιες ἀστραπές, πού θὰ κάψουν τὰ λουλούδια, θὰ διώξουν τὰ πουλιά, θὰ σβήσουν τὴ μουσικὴ. Ἀλλά, μιὰ κρυφὴ «καταιγίδα», μ' ἀξαρνὲς λάμψεις στὰ μάτια τοῦ ποιητῆ, πού βλέπει κάτω ἀπ' τὰ φαινόμενα, διυλίζοντας τὴν εἰκόνα — πάντα φρέσκια καὶ καθαρή μέσ' ἀπ' τὰ δάκρυα τῆς βροχῆς —, ἀξιοποιεῖ τὴ μοναξιά του, τὴ σωπὴ του — «ἐνὸς ἀστρου», ὑπηρετώντας πιστὰ τὴν ἀλήθεια του, σκληρὴ μὰ πρόσφορη σὲ μετουσιώσεις ζωῆς, μὲ τὸν υποβλητικὸ τρόπο ἐνὸς ὠραιολάτρη, ὄνειροπόρου τῆς νύχτας αὐτοῦ τοῦ κόσμου, αἰθεροβάμονα. Στὰ μικρὰ λυρικὰ λειτουργήματα τοῦ Τάκη Βαρβιτσιώτη, ἡ ἔννοια ποίηση εὐτυχεῖ, βρίσκοντας πάλι τὸν γνήσιο ἐκφραστή της.

Τάσος Γ. Ἀναγνώστου

ΜΑΝΩΛΗΣ ΜΑΡΚΑΚΗΣ, *Δοκίμια Φιλοσοφίας της Ίστορίας*

Το βιβλίο του Μανώλη Μαρκάκη *«Δοκίμια Φιλοσοφίας της Ίστορίας»* στοχεύει στην προσέγγιση νέων οριζόντων, που διανοίγει ή μελέτη της Φιλοσοφίας της Ίστορίας. Η θεματική του έργου αναπτύσσεται κατά τρόπο δυναμικό σε πέντε δοκίμια. Η μεθοδολογία που ακολουθεί ο συγγραφέας καθώς και ο χειρισμός του κάθε νοηματικού πυρήνα, προδίδει τη γνωστική του επάρκεια και τον αναμφίβολα πλούσιο σε αποχρώσεις στοχασμό του.

Το 1ο δοκίμιο φέρει τον τίτλο «Φιλοσοφικές δομές της Ίστορικής Έπιστήμης». Παρουσιάζονται οι έννοιολογικές δομές της ιστορικής επιστήμης και αναλύονται.

Στο 2ο δοκίμιο που τιτλοφορείται «Η Φιλοσοφία της Ίστορίας» αναπτύσσονται τα δύο διαφορετικά επίπεδα ανάλυσης, στα οποία αναφέρεται η Φιλοσοφία της Ίστορίας. Στη συνέχεια ο συγγραφέας πραγματεύεται τη συσχέτιση της ιστορίας και επιστήμης.

Στο 3ο δοκίμιο («Από τον Reinholdt Niebour στον Karl Popper») ξεκινά με τη θέση του Morton White πως η Φιλοσοφία της Ίστορίας στον 20ο αιώνα δεν είναι παρά μία ιστορία «ακανθόχοιρων και αλεπούδων». «Ακανθόχοιροι» ονομάζονται εκείνοι οι φιλόσοφοι που θέτουν κάποιο «υπέρτερο ιδανικό» στη διάνοηση γενικότερα (όπως ο Croce και ο Whitehead). Στις «Αλεπούδες» ανήκουν οι πραγματιστές και οι έμπειριστές της γλώσσας.

Στο 4ο δοκίμιο («Από τον Brooks Adams στον Oswald Spengler») ερμηνεύονται και συγκρίνονται οι αντίληψεις για τη φιλοσοφία της ιστορίας και του πολιτισμού του Brooks Adams και του Oswald Spengler.

Στο 5ο και τελευταίο δοκίμιο αναπτύσσονται οι απόψεις του Πολύβιου, του Μακιαβέλλι, του Τολστόι, του Ράσσελ, του Μπούρκχαρτ και του Λόρδου Άκτον σχετικά με την ισχύ από πλευράς φιλοσοφίας της ιστορίας. Στο έργο του Πολύβιου ανευρίσκει κανείς τον πρώτο θεωρητικό της ανάγκης δημιουργίας μίας φιλοσοφίας της ιστορίας. «Ο ίδιος δεν εκτρέπεται σε υπερβατικές αναγωγές, μολονότι θεωρεί την ιστορία «ως διδάσκαλο των μελλόντων».

Στα επιλεγόμενα ο συγγραφέας κάνει με κάποιο σκεπτικισμό τον απολογισμό του: «Μπορούμε ίσως να πούμε ότι ο κόσμος δεν είναι πια ό ίδιος. Η «χαρούμενη νεανική ιστοροποιία», που στάθηκε η πηγή δημιουργικότητας του ελληνικού πνεύματος, δεν υπάρχει πια».

Η εργασία αυτή του κ. Μαρκάκη έχει ενδιαφέρουσα θεματική, ή οποία έχει προσεγγισθεί επιστημολογικά και ιστορικά — περιγραφικά. Είναι ένα χρησιμότατο βοήθημα για τους μελετητές της φιλοσοφίας της ιστορίας, αλλά συνιστάται ανεπιφύλακτα και σε κάθε πνευματικό άνθρωπο.

Παρασκευή Καποπούλου

Γ. Κ. ΠΑΠΠΑΣ, *Παράλογο και προνομιοῦχος τόπος*

Πόσο δύσκολο είναι ν' αποκτήσεις το απαραίτητο ξέρμα, για να πλεύσεις στον Ώκεανό της άγνοιας, πόσο δύσκολο είναι να περάσεις «κυανέαις πέτρησιν ἐν Ἀζείνῳ τε κλύδωνι!». Είναι κατ' ἀρχὴν ἀπαραίτητη προϋπόθεση στο ταξίδι αυτό του στοχασμού να έχεις «οἶακα» τὴν ἐντιμότητα. Τότε, ὅσο κι ἂν ἡ θαλασσοταραχή σε παρασύρει σε απογοητεύσεις ἢ σε κάνει να πιστέψεις πῶς ἔχεις χάσει τὸ δρόμο τῆς ἐπιστροφῆς στὴν Ἰθάκη, ἡ καθαρότητα τοῦ σκοποῦ θὰ στρέψει καὶ πάλι τὸν οἶακα στὸ σωστὸ δρόμο. Τέτοιος καραβοκύρης εἶναι ὁ Γιώργος Κ. Παππᾶς. Δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ συμφωνήσεις, μαζί του μὲ τὸ στίγμα ποῦ δίνει κάθε φορά στὸ ταξίδι του στὸν Ώκεανό. Προσπάθησε ὅμως νὰ χαρεῖς τὴν ὁμορφιά ποῦ κρύβει ἡ *τόλμη τοῦ θασσοπόρου*. Αὐτό, ἂν καταφέρεις νὰ τὸ συλλάβεις, εἶναι ἀρκετό.

«Ο κόσμος — μὰς λέγει — είναι γεμάτος ἀπὸ παράλογο θόρυβο καὶ παράλογη σιωπή. Ὁ κόσμος εἶναι γεμάτος κραυγὲς ἀλληλοσπαραγμοῦ, κινήσεις καταστροφῆς καὶ παράλογη σιωπὴ θανάτου... Μὲ τὸ παράλογο ὅλα ἐδῶ ἀπειλοῦνται μὲ ἀφανισμό. Καὶ ὑπάρχει κάτι σκληρό, ἀποτρόπαιο καὶ ἀπάνθρωπο, πού ἐρχεται καὶ σὲ περισφίγγει μεθοδικὰ σὲ μιὰ ἄκρατη νομοτέλεια, πού δὲν μπορεῖς νὰ τὸ συλλάβεις στὴν ὁλότητά του, γιατί ἐρχεται κομματιασμένο χωρὶς ὀρισμὸ κι ἐκφραση, μὰ τὸ ὀριστικὸ νόημά του εἶναι θάνατος. Μέσα λοιπὸν σὲ μιὰ θάλασσα ματαιότητος τοῦ παραλόγου ὁ συνειδητὸς πνευματικὸς δημιουργὸς ὀφείλει νὰ λευτερωθεῖ ὅσο τὸ μπορεῖ μὲ τὸ ἀκριβότερο τίμημα».

Καὶ εἶναι πράγματι ἀκριβὸ τὸ τίμημα πού πληρώνει ὁ συνειδητὸς πνευματικὸς δημιουργός, ὅταν βλέπει γύρω του νὰ ὑψώνεται τὸ τεῖχος τῆς συνωμοσίας, πού ὑπηρετεῖ τὸ παράλογο, μὲ μόνο σκοπὸ νὰ ἐξαφανίσει τὴ φωνὴ τοῦ ἔντιμου δημιουργοῦ, κάτω ἀπὸ τοὺς μουσικοὺς καὶ πνευματικοὺς ρύπους τῆς σημερινῆς βαρβαρότητος, πού σκορπίζει στοὺς πέντε ἀνέμους τὰ μυαλά, τὴ σκέψη τῶν σημερινῶν ἀνθρώπων. Αὐτὸς εἶναι ὁ πραγματικὸς θάνατος, καὶ ἂς μὴ μειδιοῦν οἱ συνωμότες σαρδόνεια, διότι εἶναι βέβαιο ὅτι οἱ σπασμοὶ τοῦ γέλωτος αὐτοῦ θὰ προκαλέσουν καὶ στοὺς ἴδιους τὸ θάνατο.

«Τώρα στὸν κόσμο μας ἐπικρατεῖ ἡ λογικὴ τοῦ παραλόγου καὶ εἶναι ἡ ἴδια ἡ σκέψη μας. Καὶ ἀπὸ τὸ γεγονὸς αὐτό, δὲν μπορούμε νὰ ξεχωρίσουμε εὐκόλα τὸ παράλογο. Γιατὶ ἀκριβῶς αὐτὸ πού σκεφτόμαστε, μὲ αὐτὸ πού ὑπάρχει εἶναι ἓνα καὶ τὸ αὐτό...».

Ἔχει χωθεῖ μέσα στὸ κάθε μας κύτταρο αὐτὴ ἡ διαστροφή πού ὁ συγγραφέας ὀνομάζει «λογικὴ τοῦ παραλόγου», ὥστε αὐτὸς «ὁ αἰώνιος κύκλος τῆς ἐπιστροφῆς, τῆς ἀθλιότητος τῶν πραγμάτων» νὰ ἔχει θεωρηθεῖ ἀπ' ὅλους μας μοῖρα ἀνθρώπινη. Δὲν εἶναι εὐκόλο νὰ περιλάβεις μέσα σὲ λίγες γραμμὲς τὴν ἔκταση πού ἔχει ἡ σκέψη τοῦ συγγραφέα. Θὰ προσπαθῶ ὅμως νὰ κλείσω τὴν ἀναφορὰ στὴ λεπτὴ αὐτὴ ἀνατομία τοῦ σύγχρονου κόσμου μὲ ἓνα αἰσιόδοξο μήνυμα πού παραδίδει ὁ συγγραφέας στὸν ἀναγνώστη του:

«Καὶ πρέπει σ' ὅλα αὐτὰ ν' ἀνισταθεῖς. Νὰ ξεπεράσεις τὸν φθαρτὸ ἑαυτὸ σου, τὴ βιολογικὴ σου νομοτέλεια καὶ τοὺς «δαιμονικοὺς» νόμους τῆς φύσης. Καὶ αὐτὸ μὲ μόνο ὄπλο τὴν ἀπεριόριστη πνευματικὴ συνειδητὴ ἐλευθερία πού σοῦ ἐξασφαλίζει ὁ «προνομιούχος» τόπος. [Ὁ «προνομιούχος» τόπος φωτίζεται κι ἀποσαφηνίζεται, μόνον ὅταν ἡ λογικὴ μπορέσει ν' ἀκίνητοποιήσει τὴ σκέψη σὲ μιὰ ἄχρονη καὶ αἰδία ἰδέα, σὲ κάτι πιὸ δυνατό κι ἀνώτερο μέσα στὸν κόσμο. Κι αὐτὸ πέρα ἀπ' τὴς ἀθλιότητες, μὲ πρώτη τὴν προτεραιότητα τοῦ θανάτου].

Νὰ γίνῃ ὁ ἐκλεχτός. Νὰ στρέψει, τὸ γήϊνο ποτάμι πρὸς τὸν Οὐρανό, γιὰ ν' ἀκούσεις τὸν μακρινὸ ἀντίλαλο ἀπ' τὴν μυστικὴ φωνὴ μέσα σου... Τώρα ἀρχίζουν τὰ μυστικά τῆς ἀθανασίας καὶ τῆς λυτρωτικῆς ζωῆς. Ἐδῶ τίποτα δὲν εἶναι πόνος. Τίποτα δὲν εἶναι ψέμα. Ἕνα αἰώνιο παρὸν κυβερνάει. Τώρα τὸ ὀριστικὸ νόημα τῆς δημιουργίας δὲν εἶναι θάνατος. Γιατὶ αὐτὸ σημαίνει μιὰ σειρὰ ἀπὸ ἥττες. Πρέπει νὰ ἀνεβάσεις τὴν ἀνθρώπινη νοημοσύνη στὴ συνταρακτικὴ καταμαρτυρία τῆς ἀνθρώπινης ἀξιοπρέπειας καὶ ὄχι σὲ χώρους ταπεινωτικούς... Εἶμαι ἡ νοσταλγία ὅλου τοῦ κόσμου».

Μ' αὐτὰ τὰ ἐλάχιστα ἀποσπάσματα ἀπὸ τὸ βιβλίο τοῦ Γιώργου Κ. Παππᾶ ἐλπίζω νὰ ἔδωσα ἓνα μικρὸ ἐρέθισμα ἀπὸ τοὺς προβληματισμοὺς πού μ' ἓνα ἐντελῶς δικό του τρόπο προσπαθεῖ νὰ ἐρευνήσει ὁ συγγραφέας.

Η. Α. Τσατσόμοιρος

ΕΠΙΛΟΓΗ ΑΠΟ ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ ΠΟΥ ΜΑΣ ΑΠΕΣΤΑΛΗΣΑΝ

ΠΗΝΕΛΟΠΗ ΜΑΞΙΜΟΥ, *Διακοπές στην Κούλουρη* (παιδική νουβέλα), Έκδόσεις «Αστέρος», σελ. 160.

Είχα γράψει κάποτε για ένα βιβλίο της Πηνελόπης Μαξίμου ότι «τό κρασί όσο παλιώνει γίνεται καλύτερο». Για τις «Διακοπές στην Κούλουρη» θα πω πώς το «Κουλουριώτικο χρυσάφι» αποδεικνύεται αυθεντικός χρυσός, αν το συγκρίνει κανείς με τα σφραγισμένα σαν 24 καρατιών χρυσάφια που εισάγονται με τις εulογίες «ειδικών παιδαγωγών», ώστε να προετοιμασθεί το παιδί για τον εξευτελισμό που θα υποστεί αύριο σαν ένα νούμερο στη μάζα απ' τους εξουσιαστές ανατολής και δύσης.

Νά κι' ένα μικρό δείγμα, ένα μικρό ψήγμα χρυσού:

«— Θυμάσαι τί έκανε ο δίκαιος Άριστείδης;

Ναί, ναι, όλα τὰ θυμόταν ο Λαλάκης, φυσικά τὰ θυμόταν. Ώστόσο ο Άγγελάκης του τὰ ξαναθύμισε όλα, του έλεε απ' την αρχή της αρχής την ιστορία του δίκαιου Άριστείδη.

— Ο δίκαιος Άριστείδης έγραψε τὸ όνομα «Άριστείδης» πάνω στὸ δοτρακό. Δηλαδή καταδίκαιζε τὸν εαυτόν του. Γιατί; Γιατί ήταν δίκαιος!.. Έπιτρέπεται σ' εμένα νὰ χάνεις τὸ θάρρος σου καὶ μάλιστα μετὸ πρῶτο; Αυτό μὰς διδάσκει ἡ Έλληνική Ιστορία;».

Είναι φοβερό, αλλά δυστυχώς αληθινό: Στις παιδικές ψυχές νὰ νομίζουμε πὼς έχουμε δικαίωμα νὰ εισερχόμεθα ἐν όνόματι μιᾶς πολιτικής ἢ κάποιων ἐπιστημονικῶν δῆθεν δεδομένων περὶ τὴν διαμόρφωση τοῦ ἀνθρώπινου χαρακτήρα. Νομίζω, ὅτι αὐτὲς ὀλίγε μβάσεις εἶναι ὑπεύθυνες, στὴν κυριολεξία, γιὰ τὸ σημερινὸ ἀδιέξοδο πὺ έχουμε οδηγήσει τοὺς νέους.

Κανείς, μὰ κανείς, δὲν θὰ ἔπρεπε νὰ ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ πλησιάζει τὰ παιδιά παρ' ἑκτός μετὶς δυνάμεις πὺ ἡ ἴδια ἡ φύση σκορπίζει μπροστὰ στὰ ἑκθαμβὰ καὶ ἐκπληκτὰ μάτια τοῦ παιδιοῦ. Μέσα ἀπὸ τὸ χῶρο αὐτὸ φεῖλουμε νὰ διαλέξουμε τ' ἀφηγήματα μας γι' αὐτά. Μέσα ἀπὸ τὴ φύση θὰ τὰ διδάξουμε τὴν ὑποχρέωση πὺ ἔχουν νὰ ἀγωνιστοῦν, γιὰ νὰ ἐφαρμοστοῦν οἱ νόμοι τῆς φύσης σ' όλα τὰ ὄντα τοῦ πλανήτη μας. Νὰ καταλάβουν ὅτι ὁ ἀνθρώπος, γιὰ νὰ παίξει τὸ ρόλο του, πρέπει νὰ ἀναπτύξει ὅλες τὶς δυνάμεις πὺ δίνουν στοὺς γύρω του τὴν χαρὰ, τὸ γέλιο τῆς εὐτυχίας. Πρέπει τὰ ἀφηγήματα νὰ σύρουν, ὅπως ἔλεγαν οἱ Ὀρφικοί, τὰ μάτια τῆς ψυχῆς ἀπ' τὸ βαρβαρικὸ σκοτάδι στὸ Ἀπολλώνειο φῶς. Πρέπει. — **Η.Α.Τ.**

ΕΥΑΓΓΕΛΙΑ ΠΑΠΑΧΡΗΣΤΟΥ — *ΠΑΝΟΥ*, Τὰ πῆλινα βλέφαρα (ποίηση), Διογένη, Ἀθήνα 1986, σελ. 50.

Έχουμε ἀσχοληθεῖ καὶ ἄλλοτε μετὶς ποίησης τῆς Ε. Π.Π. (Δαυλός, τεῦχ. 49, Ἰαν. 86). Μιὰ τελείως προσωπικὴ γραφή μετὶς «ἐνθεῖς ἀγάπη καὶ προσήλωση στὴν πίστη τοῦ Ὑπερλόγου», ὅπως γράψαμε. Στὰ ἴδια ἀχνάρια καὶ τὸ σημερινὸ τῆς βιβλίο. Πηγὴ ἀναβρυστικῆς ἀρδευομένη ἀπὸ τὰ ἱερὰ κείμενα, πὺ μετὶς γνώση καὶ ἀνεση τὰ βιώνει καὶ τὰ ἀποδίδει. «Κιβωτὸς τῆς αἰθρίας ἀνοίξεως» ὁ λόγος τῆς, ἐμφραντικούς ἀνασασμούς μετὶς δωρίζει στὴ σημερινὴ πτωχεία τῶν καίρων καὶ στίς ἀποξενωμένες ἀπὸ ὄνειρα καὶ ἰδανικά ὥρες· καὶ «πέραν τοῦ ἀδιεξόδου τῶν σπηλαίων» σὲ λαγαροὺς μετὶς ὁδηγεῖ ὀρίζοντες. Καθάρια καὶ ὀλόπαστρη ἡ ποίησής τῆς καὶ πάντα καλοπρόσδεχτη μετὶς συνέπεια καὶ πίστη τὰ πιστεύω τῆς. — **Κ. Π. Μ.**

«**ΜΑΡΙΑ ΧΟΓΚΑΝ**», Ἐπιμέλεια Λούλας Κωνσταντινίδου, Ἀθήνα 1986, σελ. 110.

Μνήμη Μαρίας Χόγκαν, ἐπιμελημένη ἀπὸ τὴ Λούλα Κωνσταντινίδου, δοσμένη μετὶς πολὺ ἀγάπη γιὰ τὸ ἔργο τῆς. Ὡραία ἡ ἐναρκτήρια σκέψη — γράφει: «ὁ θεὸς δὲν δημιουργήσε τὸν ἀνθρώπο γιὰ νὰ γεμίζει τάφους, μὰ γιὰ νὰ γεμίζει τὸν οὐρανὸ του». — **Κ. Π. Μ.**

ΚΩΣΤΑΣ ΣΤΕΦΑΝΟΠΟΥΛΟΣ, Πέρα ἀπ' τὸν ἔρωτα καὶ τὴν ἐλευθερία (διηγήματα), ἑκδόσεις BOST. Ἀθήνα 1986.

Γράφει γι' αὐτὸ τοῦ τοῦ βιβλίο ὁ ἴδιος ὁ συγγραφέας: «Οἱ ἥρωες τῶν τεσσάρων διηγημάτων εἶναι σημερινοὶ ἀνθρώποι πὺ κάποτε μετὶς συντρόφεψαν στὰ μακρινὰ ταξίδια τῆς μοναξιάς, στὰ πελάγη ἢ τοὺς συνάντησα στὰ λιμάνια τῆς ξενητείας. Καὶ τοὺς γνώρισα μέσα μου τότε ἡ ἀργότερα στίς γαλήνιες ὥρες τοῦ στοχασμοῦ καὶ τῆς ἐνδοσκόπησης. Ξέμπαρκος μπροστὰ στὸ τζάκι τῆς ὀργῆς. Τώρα τοὺς συντροφεύει ἡ ἀγάπη μου ὅπου καὶ ἂν ταξιδεύουν». Πολλοί, εἶναι ἀλήθεια, ναυτικοὶ μας, ἑκτός ἀπ' τὴ θάλασσα ὑπηρετήσαν, μετὶς σωστὸ τρόπο καὶ τὶς Μούσες. Ὁ ταξιδευτὴς ἀνθρώπος εἶναι αὐτός, πὺ πρῶτος φέρνει τὸ μεγάλο μήνυμα τῆς αὐγῆς τοῦ πολιτισμοῦ σ' ὅλη τὴν ἀνθρωπότητα. Θὰ προσθέσω ὅτι αὐτὸς ὁ ταξιδευτὴς μεταδίδει αὐτὸ τὸ ὑπέροχο μήνυμα μετὶς γλῶσσα καὶ γραφή Ἑλληνική. Ἐτσι κάθε φορὰ πὺ βλέπω νὰ συνταιριάζουν ὁ ταξιδευτὴς μετὶς

τόν στοχαστή, ποιητή, εξερευνητή, μελετητή θεσμών, ανθρώπων, πολιτισμών επαναβεβαιώνω μέσα μου αυτήν την αλήθεια.

Ο Κώστας Στεφανόπουλος είναι μια ακόμη περίπτωση: την ποίηση διαδέχεται ή ταυτοχρόνως αναπτύσσεται με την «οικονομική και τεχνική διεύθυνση πλοίου». Το δε 1981 ή "Ενωση Έλλήνων Λογοτεχνών βραβεύει την ποιητική του εργασία «'Αποχωρισμός κι' έπιστροφή». «'Η ζωή μας παίρνει χρώμα και διάσταση ανάλογα με τα γεγονότα που εξελίσσονται μέσα μας, γύρω μας, ίσως κι' ακόμα μακρύτερα. Τα γεγονότα γεννιούνται σαν σκέψεις, σκέψεις δικές μας, σκέψεις των άλλων, νήματα που οδηγούν σε περιέργα κυκλικά, ανάστροφα σχήματα, που διαρκώς μεπερδεύονται με τα νήματα - σκέψεις των άλλων κι' ακόμα μεταξύ τους παλιότερες και νεώτερες σκέψεις»...

«Ο άνθρωπος σίγουρα είναι το πλάσμα της φύσης, που πάντα θέτει προβλήματα που υπερβαίνουν τις δυνάμεις του. Γι' αυτό συνεχώς εξελίσσεται. Όμως ποιος ξέρει τις πραγματικές δυνατότητες του ανθρώπου;»...

«Γιατί τ' άστέρια στο λυκαυγές και στο λυκόφως δεν φαίνονται απ' το ανθρώπινο μάτι ταυτόχρονα με τον όριζοντα, παρά μόνο για λίγο, για πάρα πολύ λίγο χρόνο. Και τότε μόνο ο ναυτικός μπορεί να μετρήσει την απόστασή τους απ' τον όριζοντά του εκείνης της στιγμής. Κι αυτό είναι μια μικρή ύποψια επαφής με το άπειρο».

Θα κλείσω κι' εγώ την σύντομη αυτή παρουσίαση του Κ. Στεφανόπουλου με το τρίστιχο που κλείνει κι' ο ίδιος το πρώτο του διήγημα, που τ' ονομάζει «Στόν κατακόρυφο του συναισθήματος»:

«Πέρ' απ' τη σκιά του ναού
ή θάλασσα ξεπλένει το πάθος
κι' απομένει το αλάτι της ζωής» — **Η. Α. Τ.**

ΠΟΠΗ ΑΝΤΩΝΙΟΥ ΣΦΑΛΑΓΚΑΚΟΥ, Ένδοσκόπηση (ποίηση), Θεσσαλονίκη 1986.

Μια ακόμα αθηντική κραυγή από την Θεσσαλονίκη. Είναι της κ. Πόπης Άντωνίου — Σφαλαγκάκου, πού, μ' ένα δικό της απόλυτα προσωπικό τρόπο εκφράζει την βιωματική της έμπειρία σε στίχους. Στοχαστική, λιτή, καίρια περιστρέφεται, κυρίως, γύρω από την καθημερινότητα και την ανίατη, την άργη αλλά επώδυνη διαδικασία της φθοράς και της απόγνωσης, του έσωτερικού κενού, της διαψευσμένης ευτυχίας. Έτσι, όπως ή ίδια μας λέει, δεν της απομένει, παρά να κατασπαράξει τις σάρκες της (σελ. 19), να συνυπάρχει με άλλους χωρίς να 'χει τίποτα να πει μαζί τους, ν' αναζητεί το μαβύ, τριαντα-

φυλλένιο συννεφάκι «προσκέφαλο στις λύπες μου να σ' έχω»... Από μιαν άλλη άποψη πρόκειται για μια ποίηση έσωτερική, ένα είδος σπαρτακτικού μονόλογου ανάμεσα στη μοναξιά και την πληκτική καθημερινότητα, την άναμνη και έλπιδα και ένδοστρέφεια αλλά και την προσδοκία. Παίρνουν οι στίχοι όψεις και χρώματα, απλώνονται και προεκτείνονται, για να σμίξουν με το γενικό. Η στέρηση τεχνική της, ή σωστή χρήση του λόγου, το επιγραμματικό στοιχείο εντείνουν την γνησιότητα των αισθημάτων, την λυρικότητα και την τρυφερότητα του διάχυτου αισθηματισμού, ή ευγένεια και ή λεπτότητα των συγκινήσεως κυριαρχούν παντού δίνοντας την σφραγίδα της ποιότητας στην ποίηση της Π. Α. Σ., πού, τελικά, μάς κερδίζει. — **Ε. Γ. Ρ.**

ΓΙΩΤΑ ΣΠΑΝΟΥ ΣΤΡΑΤΗ, Στην άλλη όχθη (ποίηση), σελ. 42, Δρυμός, Αθήνα 1986. Τα ποιήματα αποδομένα και σε άγγλική.

Μια έξοχη φωνή αγάπης για την Ελλάδα που ξενιτημένη την στερείται. Με πάθος θα πει: «Σαν Έλθεις φορτωμένος πατρίδα / σταμάτα στο κατώφλι μου / μπορεί να δανειστούν λίγο γαλάζιο / τ' ά μαύρα μάτια μου». Θάλεγα, ένας άλλος Όδυσσέας, «... Ιέμενος και καπνόν αποθρώσκοντα νοήσαι / ής γαίης θανέειν ίμείρεται...». Καημός για την φτώχη 'Ιθάκη (τί οί 'Ιθάκες — οι πάσες — πάντα άκριβες κι' άς λένε ό,τι θέλουνε τινές, μονοτόνως, περί του αντίθετου — κ.τ.λ., κ.τ.λ.), ίδιο παιδί άπογαλακτισμένο, θηλή πατρίδας μάνας που άναζητάει. Έξαισιες οι σελ. 18 και 20. «Ρίξε θεά της μητρυιάς / δάκρυα στο πιασπόρτι / ν' αναθυμιάσει τούτη ή γής / πατρίδας πρωτοβρόχια» και χέρια και καρδιά και τ' όνειρο άπλώνει προς τ' έδω, όμως «οί ώρες άφιλόξενες κι' οι άποστάσεις βρόγχος». Κι' ακόμα «ή νοσταλγία μας ναός / ή ανάμνηση καντήλι / ... μι' ά χούφτα γή να μούφερνες / άπ' τ' ό φτωχόσπιτό μου». Ποιήτρια με γνήσια λυρική φλέβα κατακλύζει με εικόνες και καταστάσεις περίτεχνες τ' ά γραφτά της και μάς παρασύρει στη γοητεία του άγνου λόγου τους, με την άπλη παιδική της καρδιά: «Οί ποιητές και τ' ά παιδιά / ίδιο θεό λατρεύουν». Μιά λαγάρια έλληνική φόρμιγγα πού ήχει από «την άλλη όχθη» καλλιήχους και καλλιλεκτους φθόγγους. Άς τούς καλοδεχτούμε κι' άς τούς καλωσορίσουμε' τούς άξίζει, γιατί από Παρνασό άκούγονται και της Έλληνικότητας τ' ά χτυλά την κρούουν. — Ξενιτεμένη κυρά, Γ. Σ. Σ., της Ελλάδας καρδιάς κόρη, Χαίρε. — **Κ. Π. Μ.**

ΚΩΣΤΑΣ ΜΑΪΣΤΡΑΛΗΣ, Στη χ αίτη του τόξου

(ποίηση), Ἀθήνα 1986, σελ. 112.

Στὴ χαίτη τοῦ τόξου· κ' εἶναι τὸ βέλος ἄλογο, κ' εἶναι τ' ἄλογο ὁ Πήγασος καὶ τὸ φτερό γραφίδα, κ' ἡ χαίτη τὸ τρεμοῦλισμα, τ' ἀνέμισμα μὲ τοὺς τριανταδὺς ἀνέμους· κ' ἀπλώνει οὐρανοὺς καρδιάς στὴ Γῆ τρισάπλωτους μιᾶς ἀγκαλιάς τραγοῦδι, στὰ ἅγια καὶ στὰ φωτερὰ, παράτονο στ' ἀταίριαστα καὶ στὰ λυγρὰ πού θέλει ἀποδιωγμένα: «... ὁμως οὐράνιο πνεῦμα τοῦ Θαβώρ / πάνσεπτε μάρτυρα τοῦ Γολγοθᾶ, ἂν θέλεις / στέρξε / τέτοια σφαγὴ νὰ μὴ ματαγενεῖ στὴν πλάση πιά...». Καταφυγὴ τοῦ Γολγοθᾶ τὸ μῦρο. Μιά καὶ τοὺς ἀνθρώπους πολλαπλὰ θὰ παρακαλέσει γιὰ τὸ ἴδιο, γιὰ τὴν χιλιόποθητη Εἰρήνη, γιὰ τὴ βασιλεία τῆς Ἀγάπης· ἔννοια γιὰ τὸν κόσμο, γιὰ ἓνα κόσμο ἀδερφῶν, καὶ στὰ γεράκια τοῦ χαμοῦ. Καὶ συγκίνησι καὶ θύμησι κ' ἀνατριχίασμα ἱερὸ στὴ ρίζα τὴν ἀρδεύτρα, στὴν πατρίδα Ἀρκαδιά καὶ στὴ γεννήτρα γῆ χωριό «... τὸ Σελλὰ πὺ εἶναι καὶ αὐτὸ βωμὸς / γονατιστὸς παρακαλῶ μπρὸς στὴν ὠραία Πύλη / νὰ σ' εὐλογεῖ ὁ Θεός» καὶ γιὰ τὴν εὐλογία αὐτὴ «σημαίνει ὁ θεός, σημαίνει ἡ Γῆ, σημαίνει ἡ Ἀγία Τριάδα». Μιά ὠραία καρδιά ἀνάλωμα, καντήλι καὶ κερί στῆς πρωταυγῆς τῇ γῇ, ἀπ' ὅπου, καθὼς γράφει, «... ξεκίνησε τὸ λυρικὸ μεθύσι». Καὶ τὸ πορεύεται, τὸ πέτεται ἄξια ἐτοῦτο τὸ μεθύσι ἀπόσταγμα — χυμὸ ἀπ' τὸν πὺ ξχειλάει ὀλόκληρη ἡ συλλογὴ του. — Καὶ γιὰ τὸν ἔρωτα ὁ λόγος του, καὶ γιὰ τὰ κορμιά τ' ἄξια σμιλεμένα (ἐξοχο τὸ «Κορίτσι στὸ ποδηλάτο», σελ. 25) καὶ γιὰ τῆς ζωῆς τὰ σύνολα τὰ ἅγια καὶ τὰ τρισμακάριστα· καὶ γιὰ δικούς καὶ ἀκριβοὺς, μὰ καὶ γιὰ ξένους ὅμοια — κ' ὁ κόσμος ὅλος ἀδερφός. Καὶ τοῦ ὀνείρου ἀναζητητῆς καὶ πόθο γιὰ νὰ τὸ βιώσει, κλαίει γι' αὐτοὺς «πὺ δὲν μποροῦν νὰ ὀνειρευτοῦν» κ' εὐχεταί «σ' ὅλη τῇ Γῇ νὰ ξημερώσει». Λεξιθηρία καὶ καλλιλογία ὄχι ἡ συνηθισμένη, μέτρο, ρυθμὸς καὶ στόχασσι ὁμως καὶ γείωσι, ἔνας ἀναπαλμὸς ζεστῆς ἀνάσας οἱ χορδὲς τῆς λύρας του δένουν ἓνα σύνολο ἄξιο τοῦ Δελφικοῦ ναοῦ ζεῦγμα - συνταίριασμα Ἀπόλλωνα καὶ Διόνυσου στὸ θεῖο, τὸ ὑπέργειο καὶ ὁμως τόσο γήινο καὶ ζωντανὸ σάρκας καὶ πνεύματος τραγοῦδι. Τὶ ἄλλο ὠραιότερο νὰ βρεῖ κανεὶς νὰ πει, γιὰ νὰ δικαιωθεῖ στὸ ἀκέραιο ἢ ποιητικὴ γραφὴ τοῦ Κ. Μ., ἔξω ἀπὸ αὐτὸ πὺ συμπυκνῶναι ὅλα τῆς καρδιάς του τὰ ὠραῖα καὶ τὰ ὁποῖα εὐχεταί, μέσα σὲ ἓνα στίχο: «ἡ Γῆ εἶναι φτιαγμένη γιὰ τὴν Ἀνοιξή» (σελ. 36). — Κ. Π. Μ.

ΜΑΡΙΑ ΛΑΖΟΥ, *Ἡ διάρρηξι*, (πέντε διηγήματα καὶ μία ἐρωτικὴ ἐπιστολή), Ἐκδόσεις Καστανιώτη, Ἀθήνα 1985.

Θὰ μπορούσα ν' ἀρχίσω ἀπ' τὸ τέλος μιῶν-τας γιὰ τὸ βιβλίον «Ἡ Διάρρηξι» τῆς Μ. Λάζου. Εἶναι πράγματι συντροφιά τὸ καλὸ διήγημα καὶ ἡ Μ. Λάζου ξέρει νὰ γράφει καλὰ διηγήματα. Ὑπάρχει ὁμως «κάτι» μέσα σ' αὐτὸ τὸ καλὸ, πὺ νομίζω ὅτι κάνει ξεχωριστὴ τὴ δουλειά της. Ἡ συγγραφέας μοιάζει νὰ παίρνει μέρος καὶ ἡ ἱδια-στὴν ἀφήγησή της. Αὐτὸ δὲν εἶναι ἀσφαλῶς κάτι τὸ πρωτότυπο. Ἐχει ὁμως τόσο λεπτὴ εἰσδυτικότητα μέσ' στὶς ψυχὲς τῶν πραγμάτων ἢ Μαρίας Λάζου, ὥστε ὁ τρόπος πὺ ἀναλύει τίς καταστάσεις πὺ ζοῦν ἢ περιβάλλουν τοὺς ἥρωές της νὰ γίνεται αὐτὸ τὸ «κάτι» ἰδιαιτέρο γνώρισμα στὴν ἀφήγησή της. Ἀπολαύστε ἓνα μικρὸ μέρος ἀπὸ τὸ «Ὁ περιέργος θάνατος τοῦ κυρίου καθηγητῆ Β!».

Ἡ συγγραφεὺς ἀφοῦ παραθέτει ἓνα θεατρικὸ διάλογο μεταξὺ τοῦ καθηγητῆ καὶ τῶν μαθητῶν του, φθάνει μὲ κάποιο ἀπρόσμενο κατρακύλισμα τοῦ διαλόγου σὲ χυδαῖο ἐξέσπασμα τῶν μαθητῶν πὺ στρέφονται κατὰ τοῦ καθηγητοῦ, ἀντὶ νὰ στραφοῦν κατὰ τῆς στεῖρας Παιδείας, πὺ δὲν τοὺς προσφέρει τίποτα. Παραθέτω ὅσα νομίζω ἀπ' τὴν ὀργὴ τῶν μαθητῶν:

«— Χάσαμε τὰ ὠραιότερα χρόνια τῆς ζωῆς μας κοντὰ σου.

— Μὰς χρωστᾷς τίς μέρες πὺ μὰς ἐκλεψες.

— Τὴν ἀλήθεια πὺ μὰς ἐκρυσες.

— Πῶς θ' ἀνοιγαν ὅλες οἱ πόρτες γιὰ μὰς.

— Ὅτι τὸ μέλλον ἦταν δικό μας.

— Μὰς ἐπεισες.

— Ὁ δεῦτερος πατέρας μας.

— Ὁ Παντογνώστης Θεός.

— Ὅς τὰ πανθ' ὀρᾷ.

— Ποιὰ ἦταν τὰ ὄπλα πὺ μὰς ἔδωσες;

— Νὰ τὶ σοῦ κάνουμε λοιπὸν κ' ἐμεῖς. Σὲ φτύνουμε...

— Ἐσένα καὶ τὴν ἡλίθια γενιά σου.

Μὲ τὰ χέρια του βούλωσε τ' αὐτιά του κ' ἔγειρε πάνω στὸ γραφεῖο του νὰ μὴν τοὺς βλέπει, νὰ μὴ τοὺς ἀκούει...».

Τελειώνω μὲ λίγα λόγια πὺ ἔπρεπε νὰ μποῦν στὴν ἀρχή. Ἡ Μαρία Λάζου ζεῖ τώρα στὰ Γιάννινα, στὴν ἀρχαία Ἑλλοπία πλησίον τῆς Παμβώτιδος λίμνης, ἀπὸ ὅπου πρὸς ἀνατολὰς βλέπει τὴν ὁροσειρὰ τῆς Πίνδου: «Ὁὐρεα μακρὰ θεῶν χαρίεντας ἐναύλους». Ἐκεῖ στὰ «Γιάννινα» [ἄραγε δὲν ὑπάρχει πὺ εὐχοῦς ὀνομασία αὐτῆς τῆς πόλεως, κ. Λάζου;] ὑπῆρξε καὶ ἡ Δωδώνη καὶ ἐκεῖ ὁ Ζεὺς ὁ Δωδωναῖος ὁ Πελασγικός. Οἱ καταστροφεῖς τῆς Δωδῶνης τὸ ἔτος 168 π.Χ., οἱ Ρωμαῖοι, ὑπῆρξαν οἱ πρόδρομοι τῆς στεῖρᾶς τοῦ Ἑλληνικοῦ λόγου ἀλλὰ καὶ ὅλης τῆς ἔκτοτε ἐν τῷ κόσμῳ Παιδείας. Ἐπὶ δὲ Μεγάλου Κων-

σταντίνου (δεν ξέρω ποιοι ἀνακηρύσσουν τούς μεγάλους ὁ ἄθλιος αὐτὸς καὶ ὕβριστὴς ἐξεδίωξε τούς ἱερεῖς καὶ μάντιες τοῦ Δωδωναίου Μαντείου, ἔσπασε τὸ ἄγαλμα τοῦ Διὸς καὶ τὸ μαντεῖο μεταβλήθηκε σὲ χριστιανικὸ ναό!.. Αὐτὸς ὁ μικρὸς ἐπίλογος σὰν ἐρμηνεία τῆς διαμαρτυρίας τῶν μαθητῶν σ' ἓνα δάσκαλο, ποὺ ἴσως θὰ ἦταν ἄριστος, ἂν ἡ Παιδεία δὲν διέκοπτε τὸν δρόμο της... — **Η. Α. Τ.**

PENA KALLIGIANNH, Μέρει τῆς αἰωνιότητος (ποίησι), Ἀθήνα, ἐκδ. Δωδώνη, σελ. 64.

Λυρισμὸς καὶ συναίσθημα καὶ στόχασμα, καρδιὰ καὶ προβληματισμοί, γιὰτὶ καὶ ὑπαρξιακὴς ἀνησυχίας «... ὁμίχλη στὸ χῶρο τῆς εἰσόδου μου / τῇ γέννηση / ὁμίχλη καὶ στὸ σύνορο ἐξόδου μου / στὸ θάνατο...» καὶ μεταφυσικὰ ἐρωτηματικὰ σὲ ὠραῖο δέσιμο καὶ σὲ ἀπλωτὸ χορὸ· καὶ διάλυση καὶ διύλιση, σύνθεση καὶ ἀνασύνθεση γιὰτὶ «ἀναρωτιόταν πῶς: μὲ τὸ παλιὸ διαβρωμένο ὑλικό / ἓναν ὠραῖο κόσμον θὰ 'χτιζε καινούργιο...». Καὶ γιὰτὶ σὲ κάθε ποίημα βιώνει τὸ «δόσε στὸν ἄγριο τυφῶνα τὸ σκαρί σου / καὶ γύρεψε νὰ τσακιστεῖ, νὰ γίνῃ τρίμματα στὸ κύμα / γιὰ νὰ πορεῖς ν' ἀναδυεῖς μοιραῖος καὶ περήφανος / κι ἔτσι ν' ἀγγίξεις τὴν ἀλήθεια». Γενικὰ τὰ θέματα θέμελα στέρεα, γιὰ νὰ χτιζοῦν πλοῦσια τὸ δόμημα τοῦ λόγου καὶ μυστιρία, σφυριά καὶ ἀμόνια «... Τὰ τραγούδια ὀνειρεῦνται μέσα στὴν πᾶχνη τῶν καιρῶν...» καὶ ἡ **P. K.** τὰ ὄνειρα, ζωὴ μέσα στὸ

φῶς, τὰ φερνεῖ. Ζεστός ἀγέρας μιᾶς πυρωμένης φωνῆς ποὺ ἀνοίγει πορεῖες - ρότες σὲ δύσβατους δρόμους μὲ ὀδηγητὴ, πολιτικὸ ἀστέρα, τὸ πάθος τῆς γιὰ τὸν ἄνθρωπο: «... ὅσο πιὸ πολλοὶ ἐλεύτεροι / γεννιοῦνται... / τόσο ἡ ἀνοιξη σιμῶνει... / τόσο ἡ ὥρα τῶν λαῶν ἀχολογᾷ στὰ σήμαντρα τοῦ κόσμου». Καμβάδες μὲ ἐπιμέλεια ἐπιλεγμένοι καὶ ξόμπλια μὲ περιτέχνες βελονιές καὶ πλουμιστὲς κλωστές, νερομάνες ποὺ ἀφειδώλευτα ἀρδεύουν καὶ εὐφραίνουν τὰ τραγούδια τῆς. — **Κ. Π. Μ.**

PANIA GERONTA, Θαλασσογραφίες (ποίησι), Δρυμός, Ἀθήνα 1984, σελ. 28.

Ὡραῖα θέματα ἔξω ἀπὸ κοινότοπους καὶ τετριμμένους χιλιοειπωμένους προβληματισμούς μὲ ἀγκάλιασμα τῇ μάνα φύση καὶ τὶς ὁμορφιές τῆς. Τὰ ἐκφραστικὰ ὁμως μέσα φτωχὰ, νὰ ἀδυνατίζουν, ὥστε καμμιὰ φορὰ νὰ χάνεται ἡ γοητεία τους. Ὡς προσεχτοῦν τρόπος ἐκφρασης, λυρισμὸς καὶ κάποιοι πρόσθετος λεκτικὸς ἐμπλουτισμὸς ἀπαραίτητος. — **Κ. Π. Μ.**

ΡΟΖΑ ΣΤΑΜΟΥΛΗ, Λούλη (ποίησι), Ἀθήνα (.), σελ. 64.

Ἡ συλλογὴ προλογίζεται ἐγκωμιαστικὰ ἀπὸ τὸν καθιερωμένο ποιητὴ Φοῖβο Δέλφη, καὶ σ' αὐτὸν τὸν πρόλογο παραπέμπουμε, δεδομένου ὅτι προέρχεται ἀπὸ δόκιμη γραφίδα. — **Κ. Π. Μ.**

ΑΛΛΑ ΕΝΤΥΠΑ ΠΟΥ ΜΑΣ ΑΠΕΣΤΑΛΗΣΑΝ

• Ἡ «Εὐθύνη» κυκλοφόρησε τὶς ἡμέρες αὐτὲς τὸ 24ο πολυσέλιδο «Τετράδιό» τῆς ἀφιερωμένο στὸ ἔργο τοῦ κορυφαίου ποιητῆ Ἀνδρέα Κάλβου μὲ τὴν εὐκαιρίαν ποὺ συμπληρῶνται φέτος 160 χρόνια ἀπὸ τὴν ἔκδοσιν τῶν «Λυρικών» του. Στὸν τόμο αὐτὸ μὲ τίτλο «Ἀέαντα σῆμα τοῦ Ἀνδρέα Κάλβου» δημοσιεύονται ἀκριβῶς ἐνδιαφέροντα, πολυεδρικά μελετήματα τῶν Κωνσταντίνου Τσάτσου, Ὁλγας Βότση, Δημ. Κόρσου, Χρήστου Μαλεβίτη, Μ.Γ. Μερακλή, Κώστα Π. Μιχαηλίδη, Κυριάκου Πλησῆ, Παναγιώτη Φωτῆ, Πέτρου Χρονά, Βαγγέλη Ἀθανασόπουλου, Γ.Κ. Καραβασίλη, Β. Κωνσταντίνου, Νίκου Μακρῆ, Πάνου Ξένου, Θαν. Παπαθανασόπουλου, Δημ. Πλάκα, Κώστα Ε. Τσιρόπουλου. Ὁ τόμος συμπληρῶνεται μὲ βιοχρονογραφία τοῦ ποιητῆ συνθεμένη ἀπὸ τὸν Θαν. Παπαθανασόπουλο.

ΕΥΘΥΝΗ, φυλλάδιο νεοελληνικοῦ προβληματισμοῦ (ὑπεύθυνος Κώστας Ε. Τσιρόπουλος), τ. 173, Μάιος 1986 • **ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΥΠΡΟΣ**, μηνιαῖο λογοτεχνικὸ περιοδικὸ τῆς Λευκωσίας (ὑπεύθυνος Κύπρος Χρυσάνθης), τ. 303-305, Μάρτ. - Μάης 1986 • **ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ**, μηνιαῖα οικονομικὴ ἐπιθεώρηση (ἐκδότης - διευθυντὴς Γεώργιος Κ. Ζαφείρης), τ. 1 καὶ 2, Μάρτ. καὶ Ἀπρ. 1986 • **ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ**, μηνιαῖα ἔκδοσις (ἰδιοκτῆτης — ἐκδότης Νίκος Ι. Νικολαΐδης), τ. 6, Ἰ. χ. • **ΙΛΙΣΟΣ**, διμηνιαῖον περιοδικὸν ἐλευθέρως σκέψεως (διευθυντὴς Κωστής Μελισσαρόπουλος), τ. 171, Μάρτ. — Ἀπρ. 1986 • **ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΣΚΕΨΗ**, μηνιαῖα ἐφημερίδα Γραμμάτων καὶ Τεχνῶν (ἰδιοκτῆτης — ἐκδότης - διευθυντὴς Γ. Ν. Παπαγεωργίου), ἀρ. φ. 114, Ἀπρίλιος 1986 • **ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ**, περιοδικὴ ἔκδοσις (ἰδιοκτῆτης — ἐκδότης - διευθυντὴς Τ. Βαλέρης), τ. 99, Μάρτ. — Ἀπρ. 1986 • **ΕΛΕΥΘΕΡΟ ΠΝΕΥΜΑ**, περιοδικὸ ἔρευνας, στοχασμοῦ, Τέχνης καὶ κριτικῆς (ἰδρυτὴς — διευθυντὴς Λάμπρος Μάλαμας), τ. 59, Γεν. — Φλεβ. — Μάρτ. 1986 • **ΤΟ ΚΟΥΤΙ ΤΗΣ ΠΑΝΔΩΡΑΣ**, διμηνιαῖο περιοδικὸ (ἰδιοκτῆσι — ἔκδοσις Κατερίνα Τσαλίκη — Κοτσιώρη),

τ. 12, Μάρτ. — 'Απρ. 1986 • ΛΕΣΒΙΑΚΗ ΠΑΡΟΙΚΙΑ, περιοδική έκδοση του όμώνυμου σωματείου (υπεύθυνος Δημ. Νικορέτζος), τ. 94, Μάρτ. — 'Απρ. 1986 • ΑΝΕΣΠΕΡΟ ΦΩΣ, μηνιαία πνευματική επιθεώρηση ποικίλου προβληματισμού (υπεύθυνος Νικόλας 'Αρ. Παπαδόπουλος), τ. 30-31, Μάρτ. — 'Απρ. 1986 • ΧΡΟΝΙΚΑ, όργανο του Κεντρικού 'Ισραηλιτικού Συμβουλίου της 'Ελλάδος (υπεύθυνος 'Ιωσήφ Λόβιγγερ), τ. 86, 'Απρ. 1986 • ΦΙΛΥΡΕΣ, φεμινιστικό φυλλάδιο (έκδίδει και διευθύνει 'Αγγελική Πανωφοροπούλου), άρ. 2, 'Απρ. — Μάιος 1986 • ΤΑ ΨΑΡΑ, μηνιαίο περιοδικό (έκδότης — διευθυντής Νίκος Χατζηγεωργίου), τ. 67, 68, 69, 'Ιαν. — Φεβρ. — Μάρτ. 1986 • ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ, μηνιαία ανεξάρτητη έφημερίδα (ιδιοκτήτης — διευθυντής Θωμάς Π. Κουμπής), άρ. φ. 125-126, Μάρτ. — 'Απρ. 1986.

ΔΙΟΡΘΩΣΗ ΗΜΑΡΤΗΜΕΝΩΝ:

Χαριτωμένο ('Ο «δαίμων του τυπογραφείου»)*

*Συνελήφθη έκ κέρκου
περιεστράφη έννεηκοντάκις
και έσβουρίχθη άρκούντως:
— Βρέ κερατά,
που πότειον κακό να σ' εύρει
(άντάρα μεσανύχτου),
γιατί μου τό 'κανες αυτό;
'Ακου... ποττεϊόν! Θά σου ξανασβουρίξω!
— Μή, άφεντάκι μου, να με χαρείς,
δέν φταίω, τούτη τη δόσι, ό κακομοίρης...
— Ποιός φταίει, μωρέ.
— 'Η... καρδιά του άντιδραστήρα. 'Ετήκη, μαθές.
— 'Αει στο διάολο. Μπάσταρδε. — Σ. Γ. Γ. Παναγιωτάτος.*

* Δαυλός / 53, σελ. 2952: «Δημοτική»: Πότειον κακόν. (Πρόκειται για την πότειον νόσον, δηλαδή την φυματίωση της σπονδυλικής στήλης. 'Ονομάσθη έτσι άπ' τό όνομα του άγγλου χειρουργού Πέρισβαλ Πόττ).

• Τό κυνήγι των προθεσμιών και ό «δαίμονας» του τυπογραφείου προκαλούν στην τελική έκτύπωση συχνά όχι εύκαταφρόνητα λάθη. 'Ετσι στο άρθρο του κ. 'Αλέξανδρου Κόντου. «'Η άτομική εύθύνη στη δημοκρατία», Δαυλός 50, σελ. 26, 28, στήλη Ι, θά πρέπει να γίνει ή ακόλουθη διόρθωση: τό «διακοσιομέδιμους» να αντικατασταθεί με «πεντακοσιομέδιμους».

Στη συνέχεια θά πρέπει να προστεθεί ή παράγραφος:

«'Ομως τό φορολογικό σύστημα, έπειδή στηρίζονταν στην άμεση φορολογία κυρίως, έμπόδιζε τη δημιουργία μεγάλων περιουσιών. 'Οποιοι άλλωστε άποκτούσε μεγάλη περιουσία άρχιζε να προκαλεί ύποψίες ως πρός τη χρησιμοποίησή της. 'Ο φόβος της τυραννίας, που τούς είχε έμπνεύσει ό Πεισίστρατος και κυρίως οί γιοί του, ήταν πάντα διάχυτος στην άρχαία 'Αθήνα. 'Ο ίδιος ό Θεμιστοκλής, άν και πρωταίτιος της νίκης κατά των Περσών, αναγκάσθηκε να καταφύγει στους έχθρους των 'Ελλήνων με την κατηγορία του μηδισμού και της προσπάθειας να έγκαταστήσει τυραννία στην 'Αθήνα. 'Η κατηγορία αυτή βρήκε άπήχηση ανάμεσα στους 'Αθηναίους, γιατί ό Θεμιστοκλής είχε άποκτήσει τεράστια περιουσία. 'Αρχισε την πολιτική του σταδιοδρομία με τρία τάλαντα και όταν έξορίστηκε, κατεσχέθηκαν όγδόντα ή έκατό τάλαντα (Πλουτάρχου, Θεμιστοκλή, XXV). 'Από τότε οί άρχηγοί των 'Αθηναίων ήταν πολύ προσεκτικοί ως πρός τό ζήτημα αυτό. 'Ο 'Αριστειδής ήταν τόσο φτωχός, ώστε ό Δήμος των 'Αθηναίων αποφάσισε να προικίσει τη θυγατέρα του και ό Περικλής, άν και 'Αλκμεωνίδης, άρκούταν μόνο στα άναγκαία. Και αυτά τά χάρισε στο κοινό των 'Αθηναίων, όταν ό 'Αρχίδαμος δέν του τά κατέστρεψε στην άρχή του Πελοποννησιακού πολέμου».

*Λόγω του άφιερώματος στο Τσερνόμπιλ οί τακτικές συνεργασίες
και ή λοιπή συνήθης ύλη του «Δ» αναβάλλονται για τό έπόμενο τεύχος.*